కాశీమజిలీకథలు

కాదంబరికథ

మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవిచే

సంస్కృత—కాదంబరినుండి

తెలిగింపఁబడినది.

పబ్లిషరు:

మధిర శివరామకృష్ణశాస్త్రి

ఉల్లితోటవీధి : : రాజమండ్రి.

రిజిష్టరుడు కాపీరైటు]

[వెల రు. 2—0—0

శ్రీరస్తు.

శ్రీవిశ్వేశ్వరాయనమః.

కాశీమజిలీ కథలు

(ఉత్తరఖండానుబంధము.)

కాదంబరికథ.

ఇది

గోదావరీ తీరస్థితం బగు

రాజమహేంద్రవరపురంబున నివసించియున్న

మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవిచే

సంస్కృత—కాదంబరినుండి

తెలిగింపఁబడి

వారి పౌత్రుడు మధిర శివరామ కృష్ణశాస్త్రి చే

ప్రకటింపఁబడినది.

ముద్రణః

అవంతీ ప్రెస్, రాజమండ్రి.

ప్రతులు 1000

1956.

రిజిస్టర్డు కాపీరైటు.] [ప్రతి వెల రు 2—0—0

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1 శూద్రకమహారాజు—కథానాయకుని యవతారము
2 తారాపీడుఁడు—కథానాయకుని తండ్రి.
3 శుకనాసుఁడు—తారాపీడుని మంత్రి.
4 చంద్రాపీడుఁడు—కథానాయకుడు.
5 పుండరీకుఁడు—మహాశ్వేతచే వరింపఁబడినవాఁడు.
6 కపింజలుఁడు—పుండరీకుని మిత్రుఁడు.
7 హంసుఁడు—మహాశ్వేత తండ్రి.
8 చిత్రరథుడు—కాదంబరి తండ్రి.
9 వైశంపాయనుఁడు—పుండరీకుని యవతారము.
10 కేయూరకుఁడు—కాదంబరి వీణావాహకుఁడు.
11 మేఘనాథుఁడు—కథానాయకుని సేనాధిపతి.
12 జాబాలి—ఈకథ చెప్పిన మహర్షి.
13 హారీతకుఁడు—జాబాలి కుమారుఁడు.

స్త్రీలు.

1 కాదంబరి—కథానాయకురాలు.
2 మహాశ్వేత—కాదంబరి స్నేహితురాలు.
3 విలాసవతి—కథానాయకుని తల్లి.
4 మనోరమ—వైశంపాయనుని తల్లి.
5 పత్రలేఖ—చంద్రాపీడుని తాంబూలదాయిని.
6 మదలేఖ—కాదంబరి సఖురాలు.
7 తరళిక—మహాశ్వేత సఖురాలు.
8 మదిర—కాదంబరి తల్లి.
9 గౌరి—మహాశ్వేత తల్లి.

పీఠిక.

ఈ ప్రబంధమును సంస్కృతమున గద్యముగా రచించినవాఁడు బాణకవి. ఇతఁడు శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుఁడు. వాత్స్యాయన సగోత్రుఁడు. హర్షవర్ధనుని యాస్థానకవి. మయూరకవికి మేనమామ. శోణానదీకూలముననున్న ప్రీతికూటమితని జన్మభూమి. తల్లి రాజదేవి. తండ్రి చిత్రభానుఁడు. తాత యర్థపతి. ముత్తాత కుబేరుఁడు. ఇతండు జనించిన యాఱవదినమునఁ దల్లియుఁ బదునాలుగవ వత్సరమునఁ దండ్రియు మృతినొందిరి. ఈకవి హర్షచరిత్రమను మఱియొక గద్య కావ్యమునఁ దనచరిత్రయంతయుఁ దెల్లముగాఁ జెప్పికొనియెను.

హర్షవర్ధనుఁ డాఱవశతాబ్దములో రాజ్యము చేయుచున్నట్లు పెక్కు నిదర్శనము లుండుటచే బాణకవియు నాఱవశతాబ్దము చివరగాని, యేడవశతాబ్దము మొదటఁగాని యుండవలయును. కావున నిప్పటి కించుమించుగాఁ బదమూఁడువందల సంవత్సరముల క్రితము వాఁడని తోఁచుచున్నది. ఇతఁ డంత్యదశయందీ గ్రంథమును రచించెను. కాదంబరి, పత్రలేఖచేఁ జంద్రాపీడునకు సందేశము పంపునప్పుడు 1724 గద్యము 'జ్ఞాస్యసి మరణేన ప్రీతిమిత్యసంభావ్యం' అని వ్రాసి యందుఁగల యశ్లీల దోషంబున నతండు హటాత్తుగా మరణము నొందెనని చెప్పుదురు.

బాణకవి కుమారుండు తరువాతికథఁ బూర్తిజేసెను. దానికే యుత్తరభాగమని పేరు. బాణకవి కథాసరిత్సాగరములోని శక్తియశో లంబకమునందలి మూఁడవతరంగమున గోముఖుఁడనువాఁడు నరవాహనదత్తునకు వినోదమునకై చెప్పినకథనే కాదంబరిగా రచిం[illegible]

రశ్మిమంతునికిఁ బుండరీకుఁడనియు, సోమప్రభునకుఁ జంద్రాపీడుఁడు, మనోరథ ప్రభకు మహాశ్వేత, మకరందికకుఁ గాదంబరి, యనియుఁ బేరులుమాత్రము మార్చి వ్రాసెను. ఇట్టి ప్రౌఢకవి ప్రత్యేకము తానొక కథను గల్పించి వ్రాయక యొకరు వ్రాసినకథనే తీసికొని రచించుటకుఁ గారణము వ్యంగ్యమైయున్నది. కథ అదియేయైనను పాత్రోచితమైన సంభాషణములు స్వభావవర్ణనలు శయ్యా రీతి పాకాదు లిట్టివి మఱియొక గ్రంథమునఁ గనంబడవు. దేనివర్ణించినను నెదుర(బెట్టి కన్నులకుం జూపునట్లు స్వభావోక్తిగాఁ దెలియఁజేయును. ఈగ్రంథము రచించుటచేతనే 'బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వం' అను వాడుక వచ్చినది.

ఇందుఁ గాదంబరీ మహాశ్వేతలను గంధర్వ రాజపుత్రికల చారిత్రము విప్రలంభశృంగారరసపూరితముగా వర్ణింపఁబడియున్నది. గ్రంథమంతయుఁ జదివినఁగాని యిందలి కథాచమత్కారము తెలియం బడదు. దీని సమముగాఁ దెలిగించినచోఁ జదువరులకు సులభగ్రాహ్యముగాదని విశేషవర్ణనల వదలి కథమాత్రమే వ్రాసితిని.

కథా సంగ్రహము.

దేవలోకములో శ్వేతకేతుఁడను మహర్షి ఆకాశగంగలో దేవతార్చనకుఁ బద్మములు గోయుచుండఁగాఁ బద్మసన్నిహితయైన లక్ష్మి కతనిఁజూచినతోడనే చిత్తచాంచల్య మైనందున సద్యోగర్భంబునఁ బుండరీకుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను. సుందరరూపుఁడగు నతఁ డొకనాఁడు కపింజలుఁడను మునికుమారునితోఁగూడ నచ్ఛోదసరస్సునకు స్నానమునకై యరిగెను. అక్కడికే తల్లితోఁగూడ స్నానమునకై వచ్చిన మహాశ్వేత యనుగంధర్వకన్యక పుండరీకుని మోహించి యతని మరులుకొలిపి భావమువ్యక్తపరచియు మాటాడక తల్లితో నింటికిఁబోయినది.

మరణతుల్యమగు పుండరీకుని విరహవేదన జూచి కపింజలుఁ డమ్మహాశ్వేతయొద్దకుఁబోయి తెలియఁజేసెను. ఆరాత్రియే తరళిక యను పరిచారికను వెంటఁబెట్టుకొని మహాశ్వేత పుండరీకునొద్దకు వచ్చినది. ఈలోపుగనే చంద్రోదయమైనంతఁ బుండరీకుఁడు విరహబాధఁ బడలేక నీవుకూడఁ బుడమిం జనించి నావలెనే విరహతాపంబున మృతినొందుమని చంద్రుని శపించెను. చంద్రుఁ డతని నట్లే మరల శపించెను. మహాశ్వేతయు మృతుఁడైయున్న పుండరీకుని జూచి శోకించుచు నాకాశవాణిచే నూరడింపఁబడి యోగినియై యా సరస్తీరమందే తపంబుఁజేయుచుండెను.

పుండరీకునిచే శపింపఁబడిన చంద్రుఁడు తారాపీడుని కుమారుండై యుదయించి చంద్రాపీడుఁడను పేరుతో పుండరీకావతారమైన వైశంపాయనుఁ డను మంత్రి పుత్రునితో గూడికొని దిగ్విజయయాత్ర జేయుచు నొక యరణ్యమధ్యంబున సేనల నిలిపి కిన్నెర మిథున మూలముగఁ జంద్రాపీడుఁడా యచ్ఛోదసరస్సునకుఁ బోయి మహాశ్వేతం గాంచి తన కథఁజెప్పి యామె వృత్తాంతమును విని యోదార్చెను. మఱియు మహాశ్వేత సఖురాలు కాదంబరి యనుచిన్నది సఖురాలిమూలమునఁ దాను వివాహమాడనని శపథము జేయుటయు దానితండ్రి మందలింపుమని మహాశ్వేతకు వర్తమానమును బంపెను.

అప్పుడు మహాశ్వేత కాదంబరిని బెండ్లియాడుమని మందలించుటకుఁబోవుచు ఒకనాఁడు చంద్రాపీడునిగూడ వెంటఁబెట్టికొని పోయినది. కాదంబరి చంద్రాపీడునిఁజూచి మోహపరవశయై శపథములు మరచి శృంగారలీలలు ప్రకటించినది. సందిగ్ధంబగు తద్భావముల గ్రహింపక యొకనాఁడు మాత్రమేయుండి చంద్రాపీడుఁడు తనసేనానివేశమునకరిగెను. అమ్మరునాడు కిమ్మెర పతని తీసికొనిరమ్మని కాదం

కేయూరకుఁడను తన వీణావాహకు నంపినది. ఆ వార్తవిని చంద్రా పీడుఁడు పత్రలేఖతోఁగూడ నమ్మరునాఁడు కాదంబరియొద్ద కరిగెను.

నాఁడుగూడ వారిభావములు సిగ్గుచే నొండొరులకుఁ దెల్లమై నవికావు పత్రలేఖ నందుంచి చంద్రాపీడుఁడు తనస్కంధావారము నకుఁ బోయెను. అప్పుడే తనతండ్రియొద్దనుంచి వచ్చినయుత్తరము జూచి తత్తరముతో మేఘనాధుఁడను సేనాధిపతి నందుండి పత్రలే ఖను వచ్చినతరువాతఁ దీసికొనిరమ్మనిచెప్పి కాదంబరికొక యుత్తరము వ్రాసియిచ్చి వైశంపాయనుని స్కంధావారముతో రమ్మని తానుజ్జయినికిం బోయెను.

తరువాతఁ బత్రలేఖయుఁ గేయూరకుఁడునువచ్చి చంద్రాపీడునకు గాదంబరి విరహాతురత్వ మెఱింగించిరి. ఆమె తన్నుగుఱించి పరితపించు చున్నదని విని చంద్రాపీడుఁ డిల్లు కదలు నుపాయ మాలోచించుచు వైశంపాయనుఁడు సేనలతో రాక యచ్ఛోద సరస్తీరమున విరక్తిఁ జెందియున్నాఁడను వార్తవిని ముందుగాఁ దనరాక కాదంబరికిఁ దెలియఁజేయుటకై పత్రలేఖను కేయూరకుని హేమకూటమున కనిపి తానుబోయి వైశంపాయనుని దీసికొని వత్తునని తండ్రి కెఱింగించి తదనుమతి బయలుదేరి తిన్నగా నచ్ఛోదసరస్సునకుఁబోయి యాప్రాంత ముల నతని వెదకుచుఁ పిమ్మట మహాశ్వేతయొద్దకుఁ బోయెను.

మహాశ్వేత యతనిం జూచి దుఃఖించుచు వైశంపాయనుఁడు తన్నుఁ గామించి శప్తుండై మృతుం డయ్యెనని యాకథ యెఱింగించి నది. ఆమాట వినినతోడనే చంద్రాపీడుఁడు ప్రాణములువిడిచి నేలం బడిపోయెను. అక్కడఁ గాదంబరియుఁ బత్రలేఖచేఁ దెలుపఁబడి చక్క గా నలంకరించుకొని మహాశ్వేతాశ్రమమునకు వచ్చి చచ్చియున్న చంద్రాపీడునింజూచి దుఃఖించుచు మహాశ్వేతవలెనే యశరీరవాణిచే నూరడింపఁబడి తద్దేహ మర్చించుచుఁ గొంత కాలము గడిపినది.

పుండరీకునిచే శపింపఁబడి చంద్రుఁడు చంద్రాపీడుఁడై పుట్టెను. చంద్రాపీడుఁడు అట్లు ప్రాణములు విడిచి శూద్రకమహారాజై యుదయించి రాజ్యమేలుచుండెను. చంద్రునిచే శపింపఁబడిన పుండరీకుఁడు రెండవజన్మమునందు వైశంపాయనుఁడై మూఁడవజన్మమునందు మహాశ్వేతచే శపింపఁబడి చిలుకయై యుదయించి జాబాలి యను మహర్షి యాశ్రమమున జాతిస్మృతిగలిగి మహాశ్వేతయొద్దకుఁ బోవుచుండ నతనిదుర్వృత్తి వారించుటకై వానితల్లి లక్ష్మి మాతంగకన్యక రూపమున నెలసి యాచిలుకం బట్టి తెప్పించి యనుతాపము గలుగఁ జేసి శాపావసానమున శూద్రకునియొద్ద కా చిలుకను దీసికొనివచ్చి యప్పగించినది. ఆరాజు చిలుకవలనఁ దమప్రాక్తన జన్మకథయంతయు విని విరాళిజెందుచుఁ జిలుకతోఁగూడ నా దేహము విడిచెను. అక్కడఁ జంద్రాపీడుఁడు జీవించి లేచి కాదంబరిం గౌఁగలించుకొనియెను. పుండరీకుఁడును గపింజలుని కేలుపట్టుకొని మహాశ్వేతకడకు వచ్చెను. తరువాత మహాశ్వేతను బుండరీకుడును గాదంబరినిఁ జంద్రాపీడుడును బెండ్లియాడి దివ్యభోగము లనుభవించిరి. ఇదియే కథావిధానము. ఇందలి తప్పుల మన్నించి యొప్పుల గ్రహింప సజ్జనులు ప్రార్థితులు.

ఉ. రెండవ కూర్పునం దనుసరించి మదీయ తృతీయ జాయధీ
మండన రాజ్యలక్ష్మి యసమాన కథా విభవాభిరామమై
యుండిన దీని నిప్డు సమయోచిత రీతులఁ బెంపుసేయఁ బా
గుండు నటంచుఁ దెల్పె నుపయుక్తముగా నిది యట్లు చేసితిన్.

రాజమండ్రి, 24-11-1922.

ఇట్లు,
మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవి.

మంగళాచరణము

చ. నిరతము లోకసంతతి జనింపఁగ వర్థిల ద్రుంగ హేతువై
నిరుపమనిత్యపూర్ణ శుభనిర్మల సచ్చిదనంతమూర్తియై
గురుతర యోగదూరుల కగోచరమై గుణరూపశూన్యమై
పరఁగెడు నాత్మతత్త్వమును భక్తి భజింతు నభేదబుద్ధితోన్.

సీ. ఆసించునే శక్తి యనుకంప జనియింపఁ
జతురాననాది నిర్జర గణంబు
గురునిష్ఠ నే దేవి చరణము ల్భజియించి
స్థిరకీర్తి వడసెఁ గౌశికమహర్షి
మూఁడుకన్నులు గల్గు మోములైదైదు వ
న్నెలనొప్పునే మహనీయ రుచికి
దివ్యసాధనముల దీపించునే యంబ
పదిచేతు లురువర ప్రదము లగుచు

విప్రజనముల పాలింటి వేల్పుగిడ్డి
రమణ నిరువదినాల్గువర్ణముల మనువు
మనుచు నద్దేవి ఋగ్వేద మాత మాత
నభి నుతించెద గాయత్రి నాత్మ నెపుడు.

క. మోదం బలరఁగ నీ దగు
పాదంబుల నమ్మి భక్తి పరతంత్రుఁడనై
కాదంబరిఁ దెనిగింపం
గాఁ దొడఁగితి వేదమాతృకా! ప్రోవఁగదే.

ఉ. చేసితి నీకృపారసవిశేషమునం గడు సారసత్కథా
భాసురముల్ ప్రబంధములు భవ్యవచోరచనా చమత్కృతిం
జేసి ననుం జనుల్ బొగడఁజేసితి వమ్మ భవత్పదాబ్జ సే
వా సుసమాహితాత్ము లిల వాసితకీర్తులు గారె మాతృకా!

శా. భవ్యాలంకరణోరు భావమృదుల వ్యంగార్థ సంయుక్తమై
దీవ్యద్బాణకవి ప్రణీతమయి సందీపించు కాదంబరీ
కావ్యంబర్థముసేయఁ బండితులకుం గాదన్నచో నాకహా!
సువ్యక్తంబుగఁ దెల్గు సేయనగునే సూరుల్ విచారింపరే!

చ. గనిఁ గని సాధ్యరత్నములఁ గైకొనువాని విధంబునన్ ఫలిం
చిన మహీజంబుజేరి తనచేతుల కందినపండ్లఁ గోయు న
ట్లనుపమ శబ్ద వారినిధియై తగు దీన స్ఫురించి నంత గై
కొని తెలిగించితిన్ సదనుకూలకథాగతి దప్పకుండఁగన్.

చ. మృదుపద వాక్యవైభవ సమేతమునై సదలంకృతి ప్రభా
స్పదమగుచున్ శుభధ్వనుల భాసిలి కోమలభావ దీప్తమై
పొదలెడు నీకథారచన పూతగతిన్ సుజనాళికర్థ సం
పద పొలుపొంద మారమణి మాటికి ముదం బొనరింపకుండునే.

కథా ప్రారంభము.

గీ. అవధరింపుము మణిసిద్ధ యతివరుండు
కాశికేగుచు శిష్యయుక్తంబుగాఁగ
నెలమి ముప్పదియొకటవ నెలవునందు
దనయనుష్ఠానమును దీర్చుకొనినపిదప.

గోపాలుని రాక నరయుచున్నంతఁ గొంతసేపునకు వాఁడరు దెంచి నమస్కరింపుచు స్వామీ! యీపీట మేటిదేవళము ప్రహరి గోడచుట్టును బెక్కుచరిత్రములు దెలుపు విగ్రహములు వ్రాయఁబడి యున్నవి. వాని నెల్లం దెలిసికొంటిని కాని యొకచోట శాటీపటముల ధరించిన నలువురు స్త్రీలు వ్రాయఁబడిరి. వారిలో నొకతె విగ్రహము నర్చించుచున్నట్లును నొకతె గుహాముఖమునం గూర్చుండి జపము జేసికొనుచున్నట్లును ఇరువు రూరక నిలువంబడియున్నట్లు వ్రాసిరి. ఆకథ యేమియో తెలిసినదికాదు. నేఁటికా యుదంత మెఱింగింపుఁడని కోరిన నప్పారికాంక్షి మణిమహిమ నత్తెరం గెఱింగి యిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

విషయసూచిక

31 వ మజిలీ	పుట.		పుట.
1. శూద్రక మహారాజు కథ	1	7. పుండరీకుని కథ	52
2. చిలుక కథ	8	32 వ మజిలీ.	
3. తారాపీడుని కథ	18	8. కాదంబరి కథ	74
4. రాజనీతి	34	9. వైశంపాయనుని కథ	123
5. కిన్నరమిధునము	38	33 వ మజిలీ.	
6. మహాశ్వేత కథ	46	10. కపింజలుని కథ	143

కాశీమజిలీ కథలు

ఉత్తరఖండానుబంధము. 31 వ మజిలీ.

కాదంబరి.

శూద్రక మహారాజు కథ.

గీ. పుడమిఁగలిభయమునఁ బ్రోగుపడిన కృతయు
గంబనఁగ సర్వధర్మ ప్రకాశమగుచు
సారవేత్రవతీనదీతీరమందు
విదిశయను రాజధాని సంపదలఁబొదలు.

అప్పట్టణంబున కధినాయకుండై శూద్రకుండను రాజు సకల నృపశిరస్సంధానితశాసనుండై తెండవ పాకశాసనుండువోలె భూమండలమంతయు నేకాతపత్రముగఁ బాలించుచుండెను.

అన్నరవరుం డనవరతదానజలార్ద్రీకృతకరుండై దిగ్గజంబువోలెఁ బ్రతిదివసోపజాయమానోదయుండై ప్రభాకరుని చందమున నొప్పుచు సర్వశాస్త్రములకు దర్పణమనియుఁ గళల కుత్పత్తిస్థానమనియు సుగుణములకుఁ గులభవనమనియు మిత్రమండలమున కుదయశైలమనియు రసికులకాశ్రయుఁడనియు ధనుర్ధరులకుఁ బ్రత్యాదేశమనియుఁ బొగడ్త కెక్కెను.

మఱియు, దృఢముష్టినిష్పీడనంబునంబయలు వెడలిన జలధారయుంబోలె నాభూపాలు కేలంగ్రాలు కరవాలంబు కరికటతటగళిత మదజలాసారదుర్దినములగు సంగరసమయములయందు వీరభటకవచ సహస్రాంధకార మధ్యవర్తినియైయున్న జయలక్ష్మి నభిసారికవోలెఁ బెక్కుసారులతనిచెంతకుఁ దీసికొనివచ్చినది.

అయ్యవనీపతి కువలయభరంబు వలయంబువోలె నవలీలనిజభుజాగ్రంబున భరించుచుఁ బలుమారు నీతిశాస్త్రములెల్ల నవలోకించి బుద్ధిబలముచే బృహస్పతి నైనంబరిహసించుచుఁ బ్రబుద్ధులనివాడుక జెందిన కులక్రమాగతులగు మంత్రులుసేవింప సమానవయోవిద్యావిభూషితులు ప్రేమానురక్తహృదయులు నసమసమరక్రీడాభిరతులు నగు రాజసుతులతోఁగూడికొని క్రీడించుచుఁ బ్రథమవయస్సు సుఖముగా వెళ్ళించెను.

సీ. అతులస్వరంబు లుప్పతిలంగ వీణగై
కొనిపాడు హాయిగాఁ గొంతసేపు
మహితప్రబంధనిర్మాణ క్రియాగత
స్వాంతుఁడై యలరారుఁ గొంతసేపు
దర్శనాగతతపోధనజనారాధనా
కుతుకాత్ముఁడై యుండుఁ గొంతసేపు
చర్చించు సకలశాస్త్రప్రసంగంబులఁ
గోవిదావళిఁగూడి కొంతసేపు
గీ. కోర్కెచిత్తరువులు వ్రాయుఁ గొంతసేపు
గురుపురాణము లాలించుఁ గొంతసేపు
జంతుసంతతినాడించుఁ గొంతసేపు
అంగనాభోగవిముఖుఁడై యనుదినంబు.

మిగుల సుందరుఁడగు నానృపనందనుండు ప్రథమవయస్సున స్త్రీజనమును దృణముగాఁ జూచుచు సంతానార్థులగు మంత్రులచే బోధింపఁబడియు సురతసుఖంబు నందలి విరోధంబునంబోలె దార సంగ్రహం బనుమతింపఁ డయ్యెను.

ఒకనాఁడు ప్రొద్దుట నప్పుడమిఱేఁడాస్థానమంటప మలంకరించి యున్నసమయంబున నంగనాజనవిరుద్ధముగ వామకక్షమునఁ గౌక్షే యకమిడికొని సన్నిహితపన్నగం బగు చందనలతవోలె భీషణరమ ణీయమగు నాకారముతో బ్రతీహారి యరుదెంచి జానుకరకమలంబులు పుడమిసోక మ్రొక్కుచు నిట్లనియె.

దేవా! కుపితుండగు దేవేంద్రుని హుంకారంబున నేలంబడిన త్రిశంకుని రాజ్యలక్ష్మియోయన దక్షిణదేశమునుండి మాతంగకన్యక యొర్తు పంజరముతో నొకచిలుకను దీసికొనివచ్చి ద్వారదేశమునఁ నిలువంబడి దేవరతో నిట్లు విజ్ఞాపన చేయుచున్నది. భువనతలంబున గల రత్నములకెల్లఁ గల్లోలినీ వల్లభుండువోలె దేవరయే యేకభాజన మని తలంచి యాశ్చర్యభూతమగు నీవిహంగమరత్నము నేలికపాద మూలమును జేర్చు తలంపుతో నరుదెంచితిని. దర్శనసుఖంబనుభ వింపఁగోరుచున్నదాన.

అని తత్సందేశ మెఱింగించిన ప్రతిహారి వచనంబులు విని యాభూనేత కుతూహలోపేతుఁడై యాసన్నవర్తులగు మిత్రులమోము లుపలక్షించుచు దీనందప్పేమియున్నది, ప్రవేశపెట్టుడని యాజ్ఞాపిం చుటయు నాప్రతీహారి సత్వరమ యఱిగి యమ్మాతంగకుమారిం దీసి కొని వచ్చినది.

ముదిమిచేఁ బండిన శిరముగలిగి నేత్రకోణము లెఱ్ఱని జీరలతో నొప్పుచుండ జవ్వనముడిగినను బరిశ్రమ గలుగుటచే శిథిలముఁగాని మేని బింకముతోఁ దెల్లనివస్త్రములు ధరించి వృద్ధమాతంగుఁ డొకఁడు

ముందు నడుచుచుండఁ బై డిశలాకలచే రచింపఁబడినను జిలుకరెక్కల కాంతులచే మరకతమయమైనది వోలెఁ బచ్చవడియున్న పంజరమును జేతంబూని కాకపక్షంబులు చలింప నొక చండాల బాలకుఁడు తోడరా నసురాపహృతంబగు నమృతంబు వేల్పులకిడ నవధరించిన మధుసూదనుని మోహినీరూపమును బురడించుచు మీఁగాళ్లదనుక మేలిముసుగు వైచికొనుటచే సంచరించు నింద్రనీలపుబొమ్మవలెనొప్పుచు సంతతము వెన్నుని యురమందు వసించుటఁ దదీయశ్యామప్రభాసంక్రమణంబున నల్లబడిన మహాలక్ష్మియుంబోలె బలరాముని హలాపకర్షణ భయంబునఁ బారివచ్చిన యమున చాడ్పునఁ గుపితహరనయన దహ్యమానుండగు మదనుని ధూమమున మలినీకృతయగు రతిననుకరించుచు నచిరోపారూఢ యౌవనయై వచ్చుచున్న యామాతంగ కన్యక నిముషలోచనుండై యారాజమహేంద్రు డీక్షించి విస్మయావేశితహృదయుఁడై యిట్లు తలంచెను.

అన్నన్నా! తగనిచోట హాటకగర్భున కక్కజమగు రూపు గల్పించు ప్రయత్న మేమిటికిఁ గలుగవలయును. అక్కటా! నిరతిశయసౌందర్యవిశేషంబునం బొలుపొందు నియ్యిందువదనను ముట్టరాని నికృష్టకులంబునం బుట్టించెగదా? మాతంగజాతిస్పర్శభయంబున బ్రహ్మ ముట్టకయే యిప్పూబోణిని నిర్మించెనని తలంచెదను. కానిచోఁ దదీయకరతలస్పర్శక్లేశితములగు నంగముల కింత వింత కాంతియు లావణ్యము గలిగియుండునా? ఇసిరో! సరసిజభవుం డెప్పుడు నసదృశ సంయోగమునే చేయుచుండును గదా? అతిమనోహరాకృతిగల యీనాతి కూరజాతియం దుదయించుటచే నిందిత సురతయై యసుర సంపదవలె నభోగ్యమైయున్నదని నాడెందము మిక్కిలి పరితాపము జెందుచున్నది.

అనియతండు తలంచుచుండ నక్కన్యారత్నము ముమ్మొలకువచ్చి

యించుకవంగి ప్రోడవలె నమస్కరించి యమ్మణికుట్టిమంబుననోరగా గూరుచున్నంత నావృద్ధ మాతంగుఁడు పంజరములోనుండగనే చిలుకను చేతితోనంటి సవరించుచు గొంచెము దాపునకునచ్చి జేనికిం జూపుచు నిట్లనియె. దేవా! యీ చిలుక సకలశాస్త్రార్థములు గుర్తెఱుంగును. రాజనీతియందును పురాణకథాలాపమునందును దీనికి మంచి నైపుణ్యముగలదు. కావ్యనాటకాలంకార గ్రంథములు జదువుటయే కాక స్వయముగా రచింపఁగలదు. వీణావేణుమురజప్రభృతి వాద్య విశేషముల సారమిదియే చెప్పవలయును. చిత్రకర్మయందు ద్యూత వ్యాపారమునందును గజతురగ స్త్రీలక్షణ జ్ఞానమందును దీనిని మించిన వారు లేరు. ప్రణయకలహకుపితులగు కాముకులం దేర్చు నేర్పు దీనికే కలదు. పెక్కేల? యాపతత్రిప్రవరంబు సకలభూతల రత్నభూతమని చెప్పనొప్పును. దీనిపేరు వైశంపాయనము. సర్వరత్నములకు జలనిధి వోలె దేవర ముఖ్యభాజనమనితలంచి మా భర్తృదారిక యీచిలుకను మీపాదమూలమునకుఁ దీసికొని వచ్చినది. దీనిం దయతోఁ బరిగ్రహింపుఁ డని పలుకుచు నాపంజర మానృపకుంజరుని ముందర నిడి యావృద్ధుం డించుక యెడముగాఁ బోయెను.

అప్పు డప్పతంగ పుంగవము రాజాభిముఖముగా నిలువంబడి కుడిచరణమెత్తి మిక్కిలి స్పష్టములగు వర్ణస్వరములచే సంస్కరింపఁబడిన వాక్కులతో జయశబ్దపూర్వకముగా నీపద్యముఁ జదివినది.

గీ. అనఘ! భవదరి నృపవధూస్తన యుగంబు
చిత్తగత శోకదహనంబు చెంత నిలిచి
యశ్రుజలపూరమునఁ దీర్థమాడి మరి వి
గతమహాహారమై వ్రతిస్థితిదనర్చు.

ఆచిలుక పలుకులు విని యానృపతిలకుండు వెఱఁగు జెందుచు

శ్లో॥ స్తనయుగమశ్రుస్నాతం సమీపతరవర్తిహృదయశోకాగ్నేః

సంతసముతోఁ జెంతనున్న కుమారపాలితుం డను వృద్ధమంత్రింజూచి ఆర్యా! యాచిలుక పలుకులయందలి స్పష్టతయు మాధుర్యమును వింటివా? ఇది వర్ణమాత్రానుస్వారస్వర సంకరము గాకుండ నభివ్యక్తముగాఁ బలుకుటయే మొదటిఁ జిత్రము. మఱియు మనుజుండు వోలె బుద్ధిపూర్వకమగు ప్రవృత్తితో నభిమతవిషయమై కుడిచరణ మెత్తి జయశబ్దపూర్వకముగా నతిపరిస్ఫుటాక్షరముగా పద్యము జదువుటఁ గడుంగడు నబ్బురము గలుగఁజేయుచున్నది. తరుచు పక్షులును, బశువులును నిద్రాహారమైథునభయసంజ్ఞామాత్రవేదులు గదా?

అని పలుకుటయు గుమారపాలితుఁ డించుక నవ్వుచు దేవా! ఇది యేమిచిత్రము. శుకశారికాప్రభృతి విహంగమ విశేషములు మనుష్యులచేఁ జెప్పబడిన మాటలం బల్కుచుండుట దేవర యెఱుంగనిదియా? పూర్వము చిలుకలు మనుజులువలె బలుకుచుండునవి. అగ్నిశాపంబునం జేసి శుకవచనము లపరిస్ఫుటములైనవి.

అని యతండు సమాధానము జెప్పుచుండఁగనే చండకిరణుం డంబరతల మధ్యవర్తి యయ్యెనని తెలుపు భేరీనినాదముతోఁ గూడ మాధ్యాహ్నిక శంఖధ్వని బయలు వెడలినది.

ఆధ్వని విని యమ్మహారాజు స్నానసమయమయ్యెనని తటాలున సింహాసనమునుండి లేచి రాజలోకమెల్ల సంభ్రమోత్సేకముతో గద్దియలు విడిచి వినయవినమితోత్తమాంగులై నిలువంబడిన శిరఃకంపమున వారికిఁ బోవుట కనుజ్ఞ నిచ్చుచు నచ్చండాల కన్యకతో మేము వచ్చువరకు నిందుండు మని నియమించి యచ్చిలుకను లోపలకుఁ దీసికొనిపోయి స్నానపానాశనాదివిధులం దీర్పుమని తాంబూలకరండ వాహినికిం జెప్పి సముచిత మిత్రలోకము సేవింప నభ్యంతరమందిర మునకు నరిగెను.

అందు స్నానసంధ్యావందన దేవపూజాది నిత్యక్రియాకలాపములు నిర్వర్తించుకొని రాజబంధువులతోఁగూడ నభిమతరసాస్వాదంబున ప్రీతుండగుచు భోజనముగావించి ప్రతీహారిమార్గ మెఱింగింప మనోహరాలంకారమండితంబైన విశ్రమమంటపమునకుఁ బోయి శయనతలంబునఁ గూర్చుండి తాంబూలము వైచికొనుచు నాప్తవర్గంబు చుట్టునుం బరివేష్టించి వినోదకథలచే చిత్తము రంజింపఁజేయుచుండ నిండు వేడుకలతోనుండి యాభూమండలాఖండలుఁడు వైశంపాయనము ను దీసికొనిరమ్మని ప్రతిహారి కాజ్ఞాపించుటయు నదిపోయి యత్యంత శీఘ్రముగా నాచిలుక పంజరము దెచ్చి రాజుముందరబెట్టెను. అప్పుడా భూపతి చిలుకంజూచి పతంగపుంగవా! అభిమతభోజనంబున దృప్తుండవైతివే? యని యడిగిన నది దేవా! సమదకోకిలలోచనరుచింబురడించు జంబూఫలంబు లెన్నేని యాస్వాదించితిని. హరినఖరభిన్న మాతంగకుంభార్ద్రంబులగు ముక్తాఫలంబులం బోలిన దాడిమీబీజంబుల రుచి యేమనవచ్చును? అన్ననా! నళినీదళంబులు పోలె హరితములగు ద్రాక్షఫలముల మాధుర్య మెప్పటికైన మఱువవచ్చునా? అయ్యారే! ప్రాచీనములగు నుసిరికకాయల పస యనుభవించి తీరవలయును. పెక్కేల భవదంతఃపురకాంతలు స్వయముగాఁ గరతలములచే నాకుఁ దినిపించినవన్నియు నమృతాయమానంబులై యున్నవని పెద్దగాఁ బొగడెను.

ఆమాట లాక్షేపించుచు నాక్షితిపతి పక్షీంద్రమా! యది యట్లుండనిమ్ము. నీవేదేశమునం జనించితివి? నీ తలిదండ్రు లెవ్వరు? నీకు వేదశాస్త్రపరిచయ మెట్లుకలిగినది? ఇతరవిద్యావిశేషము లెట్లు గ్రహించితివి? జన్మాంతరానుస్మరణమా! లేక వరప్రదానమా? అది యునుంగాక శుకరూపము దాల్చి ప్రచ్ఛన్నముగాఁ దిరుగుచున్న యొకానొక దివ్యుఁడవా? నీకెన్ని యేండ్లున్నవి? యింతకు ముందు

సి వెందుంటివి ?

నీకీ పంజరబంధము చండాలకన్యకాహస్తప్రాప్తియు నెట్లు కలిగినది. నీవృత్తాంతము విన మిక్కిలి కుతూహల మగుచున్నది. యెఱింగించెదవే యని యడిగిన నాపతగప్రవరమాత్మగతంబున నించుక ధ్యానించి యిట్లనియె.

చిలుక కథ.

దేవా! నాయుదంతము కడు పెద్దది. వినుటకు దేవర కిష్టమేని వక్కాణించెద నాకర్ణింపుఁడు. వింధ్యారణ్యాంతర్భాగం బగు దండకారణ్యమునఁ బ్రసిద్ధి జెందియున్న పంచవటీతీరమున కనతిదూరములో నున్న పంపాసరోవరము పశ్చిమభాగంబున శ్రీరామశరప్రభంజితములగు సప్తతాళముల ప్రక్క నొక్క వృద్ధశాల్మలీ వృక్షము గలదు.

అత్తరువరంబు మూలంబు దిక్కరి కరరంబులంబోని జరదజగరంబుచేఁ జుట్టుకొనఁబడి యాలవాలము గట్టఁబడినట్లొప్పుచు శాఖాసమూహములచేఁ దిగంతముల నావరించి విలయవేళాతాండవ ప్రసారిత భుజుండగు శంకరు ననుకరించుచు సాగరజలంబులం గ్రోలి యిటు నటు సంచరించుచుఁ బక్షులవలె శాఖాంతరములయం దణఁగియున్న మేఘంబులచేతఁ గూడ నావరింపబడని యగ్రభాగముగలదై రవితురంగముల కవరోధము గలుగఁజేయుటచే నలయిక జెందిన యావ్వారువంబుల ముఖములనుండి వెల్వడు ఫేనపుంజమో యనఁబడు సితతూలికామాలికలచే నగ్రశాఖలు ప్రకాశింప నాకల్పస్థాయియగు నున్నతస్కంధముతో నొప్పుచు నబ్బూరుగు మేరువువలెఁ బ్రఖ్యాతిఁ జెందియున్నది.

మఱియు నత్తరువు విసృభ్రమముగా జనులకారోహింపశక్యము కాని దగుట ఘాతుకులవలనఁ దమ కపాయము రాదని తలంచి శాఖాంతరములయందునుఁ గోటరోదరములయందునుఁ బల్లవాంతరముల యందును జీర్ణవల్కల వివరములయందును మిగుల నవకాశము గలిగి యుండుటచేత నానాదేశముల నుండి వచ్చి శుకసంతతులు గూడులు కట్టుకొని హాయిగా సుఖించుచున్నయవి.

అందొక జీర్ణకోటరమందు జాతిపులుగులతోపాటు కులాయము నిర్మించుకొని భార్యతోఁ గూడ మాతండ్రి చిరకాలము సుఖించెను. విధివశంబున నతనికి ముదిమియందు నేనొక్కరుండ పుత్రుండ నుద యించితిని. నేను బుట్టిన యాక్షణమునందే యతిప్రబలమగు ప్రసవ రోగంబున మా తల్లి పరలోకమున కతిథిగా నఱిగినది.

అభిమతజాయావినాశ శోకంబున స్రుక్కు చుండియు మా తండ్రి సుతస్నేహంబున నాశోక మడచికొని తానొక్కరుండ యే కొరంతయు రానీయకుండ నన్నుఁ బెనుచుచుండెను.

నా తండ్రి మిగుల వృద్ధుడగుట శిథిలములగు రెక్కలతో నెగర లేక వణకుచు స్రుక్కినముక్కు కొనచేత ఫలములజీర నశక్తుండై పర నీడములక్రింద నక్కడక్కడ జారిపడిన ఫలశకలంబులును తండుల కణంబులునుదెచ్చి నాకిచ్చుచు మద్భుక్తావశిష్టములచేఁ దాను సైత మాకలియడంచుకొనుచుఁ గొన్నిదినములు గడిపెను.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున లేతయెండచే వనతరు శిఖరపల్లవంబులు వింతకాంతిఁ బ్రకాశింపుచుండ గొన్నిచిలుకలు మేత కై దిక్కుల కరుగ మఱికొన్ని పిల్లలతోఁగూడ గూడులయం దణఁగి యుండ నిశ్శబ్దంబున నవ్వనస్పతి శూన్యమైనదివోలె నొప్పుచుండెను.

అప్పుడు నా తండ్రియు నన్ను రెక్కలలోఁ బెట్టుకొని ముద్దాడు చుండ నేనును బాల్యంబున నెగురుటకు రెక్కలురామిం జేసి యతని

యక్కలోఁ జిక్కి మిక్కిలిసంతోషముతో నుంటిని. అట్టిసమయమున నవ్వనమందు నాకస్మికముగా గుహాసుప్తంబులగు మృగేంద్రంబులు దద్దరిల్ల వనచరంబులు పరవ వరాహంబులార్వ శార్దూలాది క్రూర మృగసమూహంబు వెరవునంబార గంగాప్రవాహంబు ననుకరించుచు

సీ. ఇటు రండు గజములిచ్చటనుండు తుండవి
ధ్వస్తపంకేజ గంధంబు వెడలె
నిందుఁ దప్పక వసియించుఁ గ్రోడములవి
నమలుముస్తల వాసనలు గడంగె
వనమహిషంబులవ్వలనుండు, జేఁగెగో
మ్ములఁ జిమ్ము వల్మీకముల రజంబు
కరికలభంబు లక్కడఁ గూడు, సల్లకీ
రసకషాయామోదమెసఁగ నెసఁగె.

గీ. రుధిరపాటల కరికుంభ రుచిర మౌక్తి
కాంచితాంబీపదంబు లిందలరు సింహ
గణములవె చూడుఁడభినవఘాసకబళ
హరిణరోమంధ ఫేనసంహతులుదోఁచె.

చ. ఇదె చమరీమృగాళి వసియించెడు తావిట నాభివాసనల్
బాదలెడుఁ బారుచున్న వవె మూకలుగా మెకముల్ సమంబుగా
వదలుఁడు వేటకుక్కలను భద్రమువింట శరంబుగూర్చుఁడ
ల్లదె మెక మేదిరో చనె రయంబునఁ గొట్టుఁడు పట్టుడుద్ధతిన్.

అని యొండొరులతోఁ బలుకుచున్న వేటకాండ్ర ఘోషఘోషంబు వినంబడినది.

అశ్రుతపూర్వమగు నారోద విని నేను బాలుండనగుట చెవులు చీటలువార భయముచేత మేను గడగడవడంక వివశత్వమునొంది

సమీపమునందున్న తండ్రియొక్క జరాశిథిలములగు రెక్కలసందున దూరితిని.

అప్పుడా యరణ్యమంతయుఁ బారుచున్న క్రూరసత్త్వముల యార్పులచే నల్లకల్లోలమైనది. మఱికొంత సేపునకా రొదయంతయు నణఁగి యయ్యడవి కల్లోలశూన్యమగు సాగరములాగున నిశ్శబ్దమై యొప్పినది.

అట్టిసమయమున నేను శైశవచాపలంబునంజేసి యదియేమిరో యని మాతండ్రి రెక్కలుసందునుండి బైటికివచ్చి కంఠముచాచి భీతిచే గదలుచున్న తారకలతో యారొదవచ్చినదెసకే దృష్టిబరికించితిని.

అప్పుడావంకనుండి కార్తవీర్యార్జున భయంబున బారి వచ్చుచున్న నర్మదానది పగిది జంఝామారుతవికీర్ణమగు తమాలకాననము వడువున నేకీభూతమగు కాళరాత్రిసంఘాతముభాతి సూర్యకిరణాకులమైన యంధకారము తీరున నయ్యరణ్యమంతయుఁజీకటిఁగలుగఁజేయుచు ననేకసంఖ్యాకమగు శరబసైన్యము నా కభిముఖముగా వచ్చుచుండఁ జూచితిని.

ఆసైన్యమధ్యంబున నుక్కుచే రచియింపంబడినవో యనునట్లు కర్కశములగు నవయవములు గలిగి శ్యామలదేహ ప్రభాప్రవాహంబున నయ్యడవి యంతయు నిండింపుచు నెఱ్ఱని దృష్టులు వింధ్యశిలాతల విశాలంబగు నురంబును మెఱయ స్థూలవరాటికా మాలికలచే నలంకరింపంబడి పతులం జంపవలదని తన్నుఁ బ్రతిమాలికొనవచ్చిన యాఁడు సింగంబులో యనఁ గాలేయకుటుంబినులనుసరించి రాఁ జమరీ వాలంబులు గజదంతంబులు కరిగండముక్తాఫలంబులు మయూరపింఛంబులు పిసితాహారంబులు గైకొని శబరపరిజనులు వెంట నడువఁగృతాంతుని యంశావతారమన మహామోహిని సోదరునివలె నొప్పుచుఁ బ్రథమవయసుననున్న మాతంగుడను పుళిందనాథుం

గాంచితిని. వారాడుకొనుమాటలు వినుటచే వానిపేరు మాతంగుఁడని యెఱింగితిని.

ఆహా! వీని జీవితము మోహప్రాయము. చరితము సాధుజనగర్హితము. ఆహారము మద్యమాంసాదికము. పరిశ్రమయంతయు జీవహింసయంద త్రాగుటయే యుత్సవము. చెరబట్టిన యుత్తమస్త్రీలే కళత్రములు. మృగములతో సహవాసము. పశురక్తంబున దేవతార్చనము. మాంసమున బలికర్మ. ఇట్టి వీనికిఁ గరుణ యెట్లు కలుగును. శాంతిపేరైనం దెలియునా? క్షమ కెంతదూరము. వీనికి వివేకమెన్నఁడైనఁ గలుగునేమో అని నే నాలోచించుచుండఁగనే యమ్మాతంగుఁ డరణ్యసంచార ప్రయాసమనయించుకొనుటకై యా బూరుగు నీడ కరుదెంచి కోదండ మెక్కుడించి పరిజనోపనీతంబగు పల్లవాసనంబునఁ గూరుచుండెను.

అప్పుడు శబరయువకుఁ డొకండు వడివడి నాసరోవరంబున కరిగి చేతులతో జలంబుపై నున్న మలినంబు విడఁద్రోయుచుఁ గమలినీపత్రపుటంబున నీరు పట్టి బిసతంతువులఁ గొన్నిటి కోసికొనివచ్చి యాయేలిక కర్పించెను. వాఁడాజలంబులం గ్రోలి చంద్రకిరణంబులం గ్రసియించు రాహువువలెఁ దామరతూడుల నమలి క్షుత్పిపాసల నపనయించుకొనియెను. వాఁడట్లు మాచెట్టునీడఁ గొంతసేపు విశ్రమించి పిమ్మటఁ బుళిందసేనాపరివృతుండై యెందేనింబోయెను.

వారిలో నొక్కవృద్ధపుళిందుఁడు తినుటకు మాంసమబ్బమింజేసి యాఁకలిగొని వారితోఁబోవక యత్తరుమూలమున ముహూర్తకాలము జాగుజేసి మా యాయువులఁ గ్రోలువాడువలె నెత్తురుగుడ్లుగల దృష్టులతో నా వృక్షమెక్క నిశ్చయించి యా మూలచూడముగాఁ దల పైకెత్తి చూచెను.

ఆ చూపు వలననే శుకకులముల ప్రాణముల కుత్క్రాంత

సమయమైనది, కటకటా, అక్కటికములేని వారికిఁజేయరాని కృత్యము లుండునా? అనేకతాళోచ్ఛ్రాయముగల యాపాదపమును సోపానములు గలదానివలె సులభముగానెక్కి మెగిరీమెగరని పిల్లలను, ఎగరనున్న నిసువులను, గొన్నిదినములక్రిందటఁ బుట్టినపిట్టలను, రెక్కలువచ్చు చున్న కూనలను శాల్మలీకుసుమ శంకాజనకములగు పోతముల నరసి యరసి శాఖాసందులనుండియు, గోటరములనుండియు, వేరు వేరు ఫలములను వలె పెక్కురకముల శుకశాబకముల గ్రహించి ప్రాణము లను పోగొట్టి నేలం బడవైచుచుండెను.

అప్పుడు మాతండ్రియు నకాండమునఁ దటస్థించిన యప్రతీ కారము ప్రాణహారము నగు నుపద్రవమునుజూచి మరణభయంబున మేను గంపమునొంద నుద్భ్రాంతదృష్టులతోఁ నలుమూలలు సూచుచుఁ దాలువులెండ నన్నురక్షించు నుపాయంబుగానక తన రెక్కలసందున నిముడ్చుకొని గతకర్తవ్యతామూఢుఁడై ముక్కుగరచుకొనియుండెను.

పిమ్మట నప్పాపాత్ముఁడు క్రమమ్మునఁ గొమ్మలపై కెక్కి మే మున్న తొర్రలోఁ యమదండమునుంబోలు తన బాహుదండమును జొనిపి సారెకు ముక్కుకొనచేఁ గరచుచు నరచుచున్న మాతండ్రిని గట్టిగఁ బట్టి పైకిఁదీసి గొంతువ్రునులిమి ప్రాణములుబోఁగొట్టెను.

మిగుల నల్పదేహము గలిగి భయముచేఁ దండ్రిరెక్కలసందున నడఁగియున్న నన్ను వాఁడాయుశ్శేషముగలుగఁబట్టి బరిశీలింపడయ్యెను.

ప్రాణములువిడచి తలవ్రాలవైచిన నా తండ్రిని యా నిర్ద యుఁడు అధోముఖముగా నేలంబడవిడచెను. నేనును మాతండ్రితోఁ గూడ నేలంబడితినికాని దైవవశంబున జేసి రాశిగానున్న యాకులపై బడుటచే నా కింతయేని యాయాసము గలిగినదికాదు.

అక్కిరాతుండు చెట్టుదిగకమున్న నేను బాలుండ నగుట దండ్రి చావుగణింపక ప్రాణపరిత్యాగ యోగ్యమగు కాలంబున నైత

మించుక ఱెక్కలు విదళించుచుఁ గొంచెము కొంచెమెగిరి కృతాంత ముఖకుహరమునుండి వెల్వడినట్లు నాతిదూరములోనున్న యొకతమాల విటపింగాంచిదట్టమైన యాచెట్టుమొదలుచేరి పక్షసవర్ణములగు పర్ణములసందున డాగియుంటిని.

అక్కిరాతుఁడు క్రమముగా నా చెట్టునంగల పిట్టలనెల్లఁబట్టి చెట్టుదిగి యసువులూడి క్రిందఁబడియున్న చిలుక సిసువులను జిక్కములోఁ బెట్టుకొని మాతంగుఁడఱిగిన తెరవుబట్టి యతివేగముగాఁ బోయెను.

తరువాత నేనించుక తలయెత్తిచూచుచు నాకుకదలినను వాఁడే వచ్చుచున్నవాఁడని బెదరుచు పితృమరణశోక ఖిన్నుఁడనై మిగుల దాహమగుచుండు నీరుండతావరయుచు నామూలమునుండి యెగర దొడంగితిని. ఱెక్కలతోనెగరలేక పాదములతో నడచుచు నవభ్యాసంబునం జేసి యడుగడుగునకు నేలఁబడుచు నెగరబోయి యడ్డముగా బడి యొంటిఱెక్కతో నానుచు నొగర్చుచు మేనెల్లధూళిగాఁగఁ నిట్లాయాసముతోఁ గొంచెముదూరమైనను నడువలేక మిక్కిలి దాహము వేధింప మనంబున నిట్లుతలంచితిని.

ఆహా! అతికష్టములైన యవస్థలయందుగూడఁ బ్రాణులకు జీవితమందు నిరపేక్షిత్వము గలుగదు కదా? జంతువులకు జీవితముకన్న నభిమతమైన వస్తువు వేరొండులేదు. నాయందు మిగులనను రాగముగల తండ్రి పరలోకగతుండైనను నాకు జీవితాశ వదలకున్నది. కటకటా! నాహృదయమెంత కఠినమైనదో? అతండు నాతల్లిపోయినది మొదలు సకలక్లేశములుపడి నన్నుఁబెనిచెనే? అట్టివాని ప్రేముడియంతయు గడియలో మరచిపోయితిని. నా ప్రాణము లెంత కృపణములో? ఉపకారము జేసిన తండ్రి ననుగమించినవికావు. ఇట్టి సమయములో నైతమొక్కనన్ను జలాభిలాష బాధింపుచున్నయది. పితృమరణమును

లెక్క-సేయని పాతకమునన్నిట్లు బాధింపుచున్నది కాబోలు అయ్యో! జలములు దాపునలేవు. నాలుక యెండిపోవుచున్నది. నడువలేను. వనభూమియంతయు నాతపముచేఁ దప్తమైయున్నది. దాహమునకు నిమిషము తాళజాలను. చూపులకుం జీకటిగ్రమ్ముచున్నది. కట కటా! విధియెంతఖలుఁడో నాకు వేగము మరణమైనను గలుగజేయకున్నాఁడని యనేకప్రకారములఁ దలపోయుచుంటిని.

ఆప్రాంతమందు జాబాలియను మహర్షి యాశ్రమముగలదు. అతనికుమారుఁడు హారీతకుండనువాఁడు. సకలవిద్యాపారంగతుండు. సవయస్కులగు మునికుమారులతోఁ గూడుకొని రెండవమార్తాండుని వలె దపస్తేజంబున వెలుంగుచు నమ్మార్గంబున స్నానార్థమై పంపా సరస్సునకుఁ బోవుచు దాహపీడితుఁడనై నోరుతెరచుకొని దారిలో నొగర్చుచుఁ బడియున్న నన్నుఁజూచెను.

సత్పురుషుల హృదయములు కరుణాబంధురములు గదా! అట్టి యవస్థతోనున్న నన్నుఁజూచి యమ్మహాత్ముం డంతరంగంబునఁ బరితపించుచుఁ దోడిమునికుమారునితో వయస్యా! అటు చూడుము, ఆ శుకపోతము అజాతపత్రమై తలవాలవైచుకొని యున్నది. శ్యేనాదికము దీనిం బాధింపఁబోలు. దీని ప్రాణములు కంఠగతములై యున్నవి. నీటికొరకుఁగాబోలు మాటిమాటికి నొగర్చుచు నోరుదెరచుచున్నది. పాపము దీని ప్రాణములు వాయకమున్న జలప్రదేశమును జేర్పవలెమ్ము. దీని ప్రాణములు కాపాడిన కడుపుణ్యము రాగలదని పలుకుచు మెల్లన నన్ను మృదులమగు హస్తములతోఁ బట్టికొని యా సరస్తీరము జేర్చి దండకమండలము లోకచోటం బెట్టి యతి ప్రయత్నముతో ముక్తాఫలంబులంబోని జలబిందువులఁ గొన్నిటి నా నోటం బోసెను.

అప్పుడు నామేనంతయుఁ జల్లబడినది. పోయిన ప్రాణములు

తిరిగివచ్చినవి. శరీరమున దారుఢ్యము గలిగినది. పిమ్మట నన్నొక చెట్టునీడ నిలిపి తాను స్నానము గావించి నిర్వర్తితనిత్యక్రియాకలాపుండై యమ్ముని కుమారుండు మిత్రవర్గముతో జలము వెడలి నన్నొక్క చేత బట్టికొని తన యాశ్రమమునకుం బోయెను.

అధికమహిమాస్పదంబగు నయ్యాశ్రమమున గురుతరయోగనిష్ఠాగరిష్ఠుండై యున్న జాబాలిం జూచి నేనంతర్గతంబున నిట్లుతలంచితిని.

ఆహా తపఃప్రభావము ! ఈమునిమార్తాండుని యాకారము శాంతమయ్యు మెఱుపుతీగెయుంబోలెం జూట్కులకు మిరుమిట్లు గొలుపుచున్నయది. ఇమ్మహర్షి యుదాసీనుండైనను ప్రభావసంపన్నుఁడగుట మొదటఁజూచినవానికి వెరపుగలుగకమానదు. మహాత్ముల నామము స్మరించినంత నెట్టిపాపములైనం బోవుననుచో దర్శనమునవచ్చు సుకృతము మాట జెప్పనేల ? సకలవిద్యలు నీ మహర్షిముఖమున నటించుచున్నయవి. అన్నన్నా ? ఈముదిమి కెంత భయములేదో యీ మహానుభావుని జటాకలాపమును సైతము తెలుపుజేసినది. తేజశ్శాలులలో నీతండగ్రేసరుఁడు. ఈ ముని కుంజరుఁడు కరుణారసప్రవాహము. సంసార సముద్రమునకు సేతువు, సంతోషామృతసారము, శాస్త్ర రత్నములకు నికషపాషాణము, ఈ పుణ్యాత్ముని తపోమహిమచేతఁ గదా ! మృగములిందు జాతివైరముమాని సంచరింపుచున్నవి. అయ్యారే ! మహాత్ముల ప్రభావము ఎంతవిచిత్రమైనది. అని పెక్కుభంగుల నతని మహిమ నభినుతించుచున్న సమయంబున నన్నా హారీతకుఁడు రక్తాశోకతరు మూలమునకుం దీసికొనిపోయి యొకచోట నిలిపి తండ్రికి నమస్కరించి తానొక మూలఁ గూర్చుండెను.

అప్పు డచ్చటనున్న మునులు నన్నుఁజూచి [illegible] నెచ్చటనుండి తెచ్చితివని హారీతకు నడిగిన నతండి[illegible]

నేను స్నానార్థమై పద్మసరస్సునకుఁ బోవుచుండఁగా దారిలో నొక చెట్టుక్రిందఁ నెండతాపమున వాడి, దుమ్ములో నోరు దెఱచుకొని యొగర్చుచు నీ శుకపోతము నాకుఁ గనంబడినది.

అప్పుడు నాకు దయపుట్టి దీనిని సరస్సునకుఁ దీసికొనిపోయి తోయము ద్రాగించి సేదదీరినంత నిచ్చటికిఁ దీసికొనివచ్చితిని. ఱెక్కలు వచ్చువఱకు నిందొక తరుకోటరమున నిడి, నీవారకణ నికరముల చేతను వివిధఫలరసములచేతను నేనును నీ మునికుమారులును దీనిం బోషించువారము. ఱెక్కలువచ్చిన తక్షణము గగనతలమున కెగిరి యిష్టము వచ్చిన చోటికిఁ బోవునది. ఇదియే నా యభిప్రాయమని పలికిన విని జాబాలి యించుక వేడుకతోఁ దలయెత్తి పుణ్యజలముల చేతఁ బవిత్రముచేయువాడుంబలె నిర్మలమైన దృష్టులచే నన్నుప లక్షించుచు సారెసారెకు సాభిప్రాయముగా వితర్కించి నన్నుఁజూచి తలయూచి తానుఁ జేసికొన్న యవినయమునకు ఫలం బనుభవించుచున్నాఁడని పలికెను.

తపఃప్రభావసంపన్నంబగు దివ్యదృష్టిచేత సకల ప్రపంచమునం గల కాలత్రయ విశేషములు కరతలామలకముగాఁ జూడనోపిన యమ్మహానుభావుఁ డట్లుపలికినతోడనే యందున్న మునులందరు వెరగుపడి మహాత్మా ! ఇది పూర్వజన్మమందెవ్వరు ? ఎట్టియవినయ కృత్యము జేసి యిట్టిజన్మమెత్తినది ? దీనిపేరేమి ? ఈ వృత్తాంతము వినుటకు మాకు మిగులఁ గుతూహలముగా నున్నది. వివరింపవే యని ప్రార్థించిన నతండు మునులారా ! దీని చరిత్రము కడువింతయైనది. మనకు స్నానసమయమగుచున్నది. మీరును నిత్యానుష్ఠానములు దీర్చుకొని ఫలహారములఁ దృప్తులై రండు. రాత్రి సావకాశముగా నుడివెదనని పలుకగా వారందరు సంతసించి వడిగాఁబోయి కాల్యకరణీయములం దీర్చుకొని తత్కథాశ్రవణకౌతూహలముతోఁ గ్రమ్మరం జనుదెంచి

యమ్మహాముని సమక్షమందు యథానిర్దిష్టముగాఁ గూర్చుండిరి. అర్ధయామావశిష్టమగు రాత్రియందు సుధాకరకిరణములచే జగంబంతయు వెండిపూసినట్లు ప్రకాశింపుచుండ మలయమారుతములు మేనులకు హాయిసేయ హారీతకుఁడు మధురఫలరసంబుల నన్నుఁ దృప్తుంజేసి మునులతోఁగూడ నతనియెద్దకుఁ దీసికొనిపోయి వేత్రాసనంబునం గూర్చుండి జాలపాదుఁడను శిష్యుండు పవిత్రపాణియై మెల్లగాఁ దాళవృంతమున వీచుచుండ తెంజవపరమేష్టివలె నొప్పుచున్న యాజాబాలికి నమస్కరించి నన్నెదుర నిలిపి వినయంబున నిట్లనియె.

తండ్రీ! యీ మునులందరు నీ చిలుక వృత్తాంతము వినుటకు మిక్కిలి వేడుక పడుచున్నారు. ఇది తొలిజన్మమందెవ్వరు? ఎందుండునది? ఏమికారణమున నిట్టిజన్మమెత్తినది? సవిస్తరముగా నుడువుఁడని యడిగిన నజ్జడదారి సంతసించుచు వారినందరను గలయఁగనుంగొని యిట్లని చెప్పదొడంగె.

తారాపీడుని కథ

క॥ కలదుజ్జయినీ నగరం
బిలను మహాకాళ నామకేశ్వరలింగా
మలదీప్తి దీపితాలయ
కలితంబై చారుసౌధ కమనీయంబై॥

అప్పీటి కధినాయకుండై తారాపీడుండను రాజు రాజ్యంబు సేయుచుండెను. అతండు నృగ, నల, నహుష, భరత, భగీరథ, ప్రభుతు లగు పూర్వనృపతుల నతిశయించిన కీర్తిగలవాఁడై నీతిశాస్త్రపారంగతుండును, ధర్మజ్ఞుండును, యజ్ఞపూత విగ్రహుండునునై

రెండవధర్మదేవతవలెఁ బ్రజలం బాలింపుచుండెను.

అతనియొద్ద సకలకలానిపుణుం డగు శుకనాశుండను మంత్రి ముఖ్యుండు గలఁడు. అతండు బ్రాహ్మణుండయ్యును క్షాత్రంబున నత్యంత ప్రసిద్ధిఁ జెందియుండెను. చంద్రునకు వెన్నెలవలె నమ్మహారాజునకు నలంకారమై విలాసవతి యను విలాసినీ లలామంబు మహిషీపదం బధిష్టించి యెక్కుడు మక్కువగలుగఁ జేయుచుండెను.

ఆరాజు సప్తద్వీపముద్రితంబైన ధరావలయం బంతయు భుజబలంబున జయించి మంత్రి న్యస్తరాజ్యభారుండై యచ్చరలం బురడించు మచ్చెకంటులం గూడికొని గృహదీర్ఘికలయందును శృంగారసరోవరంబులయందును కేళికోద్యానములయందును క్రీడాశైలములయందును నభీష్టకాముఁడై విహరింపుచు యౌవనమున ననవద్యమగు సుఖం బనుభవించెను.

ఒకనాఁ డా యెకిమీఁడు విలాసవతీ భవనంబున కరుగుటయు నప్పు డప్పడతి చింతాస్థిమితదీనదృష్టులతో శోకంబున మూకభావము వహించి చుట్టును బరిజనంబు బరివేష్టింపఁ గన్నీళ్ళచేఁ దుకూలము దడుపుచు నెడమచేతిపై మో మిడుకొని శయ్యపైఁ గూర్చుండి చింతించుచు భర్తరాకఁ దెలిసికొని ప్రత్యుదానాదివిధులం దీర్చినది.

అప్పుడా నరపతి యాసతీవతంసంబును దొడపై నిడుకొని కన్నీరు దుడుచుచు దేవీ! నీవేమిటి కిట్లు ముక్తాఫలజాలంబులఁ బోని యశ్రుబిందుసందోహంబుల రెప్పల గుప్పుచుంటివి? కృశోదరీ! ఏమిటి కలంకరించుకొంటివి కావు? నీ విరక్తికిఁ గారణ మేమి? నేను నీకెద్ది యేని యనిష్టమైన పనిఁ గావించితినా చెప్పుము. నా జీవితము రాజ్యము నీ యధీనమై యున్నవి. వేగము విచారకారణం బెఱింగింపుమని బ్రతిమాలుకొనియెను.

అప్పుడయ్యంబుజాక్షి తాంబూలకరండవాహిని మకరికయను

నది మెల్లన నాభూవల్లభుని కిట్లనియె. దేవా! దేవర దేవిగారివిషయమై కొంచెత యేమియుఁ జేసియుండలేదు. వినుండు. నాకీమహారాజుతో సమాగమము విఫలమైనది గదా యని యమ్మగారు చింతించుచుండఁగనే చాలకాలముగతించినది. శయనాసనస్నానభోజనభూషణ పరిగ్రహాదులగు దివసవ్యాపారములఁ బరిజనప్రోత్సాహంబున నెట్టకే కష్టంబునఁ గావింపుచుండునది. అట్టి వికార మెన్నఁడును హృదయ పీడాజిహీర్షచేఁ దెలియనిచ్చినదికాదు. నేఁడు శివరాత్రి యను మహా కాళనాథు నారాధింప దేవళమున కఱిగినది. అందొకచో మహాభార తము జదువుచుండఁ గొంతొకసేపు కూర్చుండి యాలకించినది. అందు సుతులు లేనివారికి గతులు లేవనియుఁ బున్నామ నరకము బుత్రులు గాని తప్పింపలేరనియు లోనగు వృత్తాంతముల విని యింటికి వచ్చి నది మొదలావిషయమే ధ్యానించుచు మే మెంత బ్రతిమాలినను గుడువక కట్టక ప్రత్యుత్తర మీయక యిట్లు దుఃఖించుచున్నది. ఇది యే యీమె శోకకారణమని పలికి మకరిక యూరకొన్నది.

ఆ కథవిని యొడయం డొక్కింతతడవు ధ్యానించి వేడినిట్టూర్పు నిగుడింపుచు నిట్లనియె. దేవీ! యూరడిల్లుము. దైవాయత్తమగు కార్యమునుగురించి మన మేమిచేయగలము. దేవతలకు మనయెడఁ గనికరములేకపోయినది. వెనుకటిజన్మమున మంచికర్మ చేసితిమికాము. ఇటుపిమ్మట మనుష్యులకు శక్యమైన పనులెల్లఁ గావింతముగాక. గురుభక్తి నిబ్బడిగాఁజేయుము. దేవపూజలు విశేషముగాఁ గావింపుము. మునిజనసపర్యల నాదరముతోఁ జేయుము. వారు దుర్లభము లైన వరముల నీయఁగలరు. చండకౌశిక ప్రసాదంబున బృహద్రథుండు జరాసంధుండను పుత్రుం బడయలేదా? దశరథుండు వృద్ధుండయ్యు విభండకనందను నారాధించియే కాదా! రామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నులను పుత్రులం గాంచెను. మునిజనసేవ యెన్నఁడును

వ్యర్థము కాఁజాలదు. దేవీ! నీకేమని వక్కాణింతును. రాత్రిం బగళ్ళు ననపత్యతాదుఃఖాగ్ని నన్ను దహించుచున్నది. రాజ్యంబును జన్మంబును విఫలమని తలంతును. తలోదరీ! కమల గర్భుండు మనకు ప్రసన్నుఁడుగాఁడయ్యెను. నేనేమి జేయుదును. నీ శోకానుబంధము విడువుము ధైర్యమవలంబింపుము. బుద్ధిని ధర్మకార్యములందుఁ బ్రవేశబెట్టుము. అని శోకాపనోద నిపుణంబులగు ప్రియవాక్యంబులచే నత్తలోదరి నాశ్వాసించి కొంతతడవందుండి యతండు నిజభవనంబున కఱిగెను.

అది మొదలమ్మదవతియు దేవతారాధనములయందు బ్రాహ్మణ పూజలయందును వెనుకటికన్నఁ బెద్దగా నాదరముగలిగియుండెను. పుత్రోదయ హేతుభూత మగు వ్రత మెవ్వరెట్టిది చెప్పినను గష్టముల కోర్చి యట్టిదిగావించునది. చండికాయతనంబుల శయనించి యనేకోపవాసములఁ గావించినది. వృద్ధగోపవనితలు మన్నింప సర్వలక్షణ సంపన్నంబులగు గోవుల పొదుగులదాపున నిలచి సర్వౌషధీమిశ్రితంబులగు పాలతో స్నానంబు గావించినది. కనకమణి వినిర్మితములగు తిలపాత్రముల దానములిచ్చినది. అనేకసిద్ధాయతనముల సేవించినది. ప్రసిద్ధములగు నాగహ్రదంబుల మునింగినది. అశ్వత్థప్రభృతివనస్పతులకుఁ బ్రదక్షిణము లొనర్చినది. నడివీధుల దధ్యోదనము వాయసములకు బలివైచినది. భక్తితో నగ్నక్షపణకాదుల నెందరినో ప్రశ్నలడిగినది. నిమిత్తజ్ఞుల నారాధించినది. వృద్ధులు జెప్పిన రహస్యక్రియలన్నిటిని గావించినది. ఉపశ్రుతుల నాలించినది. నిమిత్తముల గ్రహించినది. తనకువచ్చు స్వప్నవిశేషంబులు గురువులకు నివేదించునది.

ధృతవ్రతయై యయ్యువతి యట్లు చేయుచుండ నొకనాఁడు తారాపీడుండు అల్పావశేషమగు రాత్రియందు సమున్నత సౌధాగ్రవర్తినియై యున్న విలాసవతీదేవి మొగంబున సకల కలాపరిపూర్ణం

డగు చంద్రుండు ప్రవేశించుచున్నట్లు కలఁ గాంచెను. దిగ్గున లేచి సంతోషాతిశయముతో నాక్షణమునందే శుకనాసుని రప్పించి యా వృత్తాంత మెఱింగించుటయు హర్షపులకిత గాత్రుండై యతం డిట్లనియె.

దేవా! శీఘ్రకాలములో మనప్రజల మనోరథములు సఫలములుఁ గాఁగలవు. కొలఁదిదినములలోఁ గుమారముఖావలోకనసుఖం బనుభవింపఁగలము. మద్ధర్మపత్ని యగు మనోరమ తొడయందొక బ్రాహ్మణుండు దివ్యవస్త్రాలంకారభూషితుండై యరుదెంచి సహస్రదళశోభితంబగు పుండరీక నిడినట్లు నాకును నిన్నరాత్రియే కల వచ్చినది. మంచి నిమిత్తములు గనఁబడుచున్నవి. శుభోదర్కము దాపుననే యున్నదని పలుకుటయుఁ దారాపీడుం డతనిచేయి బట్టుకొని హృదయానందమును వెల్లడించుచు నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి యిరువుర స్వప్నవృత్తాంతములును విలాసవతి కెఱింగించి సంతోష సముద్రములో నోలలాడించెను.

మఱికొన్ని దినంబులు గతించినంత దేవతాప్రసాదంబున విలాసవతి గర్భవతియయ్యెను. కులవర్ధన యను ప్రధానదాసి యొకనాఁ డావృత్తాంతము శుకనాసునితో ముచ్చటించుచున్న ఱేని చెవిలో వైచినది. అశ్రుతపూర్వమగు నవ్వాక్యము విని యజ్జనపతి మేనం బులకలుద్భవిల్ల సంతసమభినయించుచు శుకనాశుని మొగ మపలక్షించెను. శుకనాసుండయ్యుత్సవము గ్రహించి దేవా! మనకు వచ్చిన కలలు సత్యములైనవా యేమి? వినుదనుక నాహృదయము తొందరపడుచున్న దని యడిగిన నతండు సంతోషముతో దాది చెప్పిన మాటల నెఱింగించెను.

రాజప్రధాను లిరువురు నిరతిశయసంతోష సముద్రమున మునుంగుచు నప్పుడే శుద్ధాంతమున కఱిగి యావార్త సత్యమని

తెలిసికొని బ్రాహ్మణులకు షోడశమహాదానంబులును గావించిపుత్త్రో దయసమయ మరయుచుండిరి.

అంతఁ గాలక్రమంబునఁ బ్రసవసమయము సంపూర్ణమైనంత నవ్విలాసవతి శుభదివసంబున నుత్తమలగ్నంబున నంబుద మాలిక యిరమ్మదమునుబోలె సకలలోక హృదయానందకరుం డగు కుమారుం గాంచినది.

అప్పు డంతఃపురజనులు భూమిచలింప నిటునటు పరుగులిడు వారును మంగళగీతముల బ్రయోగించువారును తూర్యనినాదములు వెలయించువారునై కోలాహలధ్వనులచే నాదేశమునెల్ల నిండింపఁ జేసిరి. ఆనగరమందే కాక యాదేశమందెల్ల జనులుత్సవములు సేయం దొడంగిరి.

తారాపీడుఁడు శుకనాసునితోఁగూడ బుత్త్రుం జూచు వేడుక బ్రబలదూర్వాప్రవాళమాలాలంకృతంబైన సూతికా గృహంబున కరిగి యందుఁ దొలుత నుదకము నగ్నిని స్పృశించి పిమ్మట విలాస వతి తొడపై దీపమువలెఁ బ్రకాశించుచున్న కుమారు దూరవిస్ఫారిత ములగు నేత్రములచేఁ బానము జేయువాఁడుంబోలె నీక్షించుచు మిక్కిలి సంతోషించెను. తన్నుఁ గృతకృత్యునిగాఁ దలంచు కొనియెను.

అప్పుడు శుకనాసుం డాబాలకుని యవయవములన్నియు నిరూ పించుచు నిట్లనియె. దేవా! చూడుము. గర్భసంపీడనవశంబునం జేసి యంగశోభ స్ఫుటము గాకున్నను జక్రవర్తిచిహ్నములఁ బ్రకటన జేయుచున్నవి.

సంధ్యాకిరణరక్తుండగు బాలశశిరేఖంబురడించు లలాటపట్టిక యందు నళినీతంతువులం బోలిన సూక్ష్మరేఖలెట్లు ప్రకాశించుచున్న వో పరిశీలింపుము. ఆకర్ణాంతవిశాలములై పుండరీకమువలెఁ దెల్లనై

కుటిలములైన కనుబొమ్మలచే ముద్దులు మూటగట్టుచు వెలికాంతుల వెదజల్లుచున్న వీని కన్నులగంటివా ?

సీ. కరతలంబులు సుకోకనదకుట్మలలోహి
తములు చక్రాదిచిహ్నములనొప్పె
బదయుగంబమర్రుచు పల్లవమృదులంబు
కులిశధ్వజాది రేఖలఁదలిర్చె
ఫాలంబు శిశునిశాపాలాభిరామంబు
సార్వభౌమాంకలక్షణత మెఱసె
గనుఁగవ సితపద్మకమ్రంబు త్రిభువన
ప్రభుతానుభావ వైభవముదెలిపె.

గీ. గంటివే వీని రూపముత్కంఠవొడమె
నోనరేశ్వర ! వింటివే వీనికంఠ
రవము దుందుభివలె సుస్వరతనెసంగె
వీఁడు బ్రోవఁగఁజాలు నీవిశ్వమెల్ల.

అని యబ్బాలకశిఖామణి యంగశోభావిశేషముల వర్ణించు చున్న సమయంబున ద్వారస్థులనెల్లఁ ద్రోసికొనుచు నతిరయంబున నొకపురుషుం డరుదెంచి జేనికిమ్రొక్కి దేవా ! విజయమగుఁగాక. శుకనాసునిభార్య మనోరమకు రేణుకకుఁ బరశురాముండు వోలెఁ గుమారుం డుదయించె నని యెఱింగించెను.

అమృతోపమితములగు నప్పలుకులు విని యజ్జనపతి బాష్ప పూరితనయనుండై యోహో ! కల్యాణపరంపర ! మిత్రమా ! శుక నాస ! విధి సమానసుఖదుఃఖత్వమును సూచింపుచు నీడ వోలె నన్నను గమించెంగదా ? అని పలుకుచు నా వార్త తెచ్చిన పురుషునకపరి మితముగాఁ బారితోషికమిచ్చి యప్పుడ యప్పుడమియొడయఁడు ప్రగ్గ డతోఁగూడ నతనియింటికరిగి తత్సుతముఖదర్శనంబు గావించి పుత్రో

త్సవముపంచిపెట్టించెను.

క్రమంబునఁ బురిటిరాత్రులు గడిచినంత మహావైభవముతో యథావిధి జాతకర్మాది విధుల నిర్వర్తించి, స్వప్నంబునఁ జంద్ర మండలము సతీముఖంబునం బ్రవేశించుచున్నట్లు చూడఁబడుటం జేసి రాచపట్టికిఁ జంద్రాపీడుఁ డని పేరుపెట్టెను.

శుకనాసుఁడును, రాజానుమతి బ్రాహ్మణకులోచితములైన విధులన్నియుం దీర్చి కుమారునకు వైశంపాయను డని నామకరణము జేసెను.

కాలక్రమంబున నాఁబాలునకు శైశవ మతిక్రమించినంతఁ దారాపీడుఁడా నగరమున కనతిదూరములో మనోహర మణిశిలా లలితమగు విద్యామందిరము గట్టించి సకలవిద్యాపారంగతు లగు నుపాధ్యాయులఁ బెక్కండ్ర నియమించి వైశంపాయనునితోఁ గూడఁ జంద్రాపీడుం జదివింపుచుండెను.

రాజపుత్రుఁడు మంత్రిపుత్రునితోఁగూడ ననన్యగతమాన సుండై యచిరకాలములో నాచార్యులవలన మణిదర్పణముల వలె నశ్రమముగా సమస్తవిద్యలుం గ్రహించెను.

సీ. మఱి పదవాక్యప్రమాణంబులను శబ్ద
శాస్త్రమ్మునం దర్థశాస్త్రమందు
నయశాస్త్రముల నభినయశాస్త్రములఁ జాప
చక్ర కృపాణాది సాధనముల
రజతురంగాది శిక్షలఁ జిత్రరత్న ప
రీక్షల యంత్రతాంత్రికములందు
గావ్యనాటకవరాఖ్యాయికాదుల సర్వ
లిపి సర్వభాషా విలేఖనముల.

గీ. గ్రంథరచనల శిల్పకర్మల నశేష

కళల శృంగారరస దలంకారములను
సకలవిద్యల నక్కుమారకుల కప్పుడు
కలిగె నత్యంత పాండిత్య కల్పనంబు.

మఱియు నారాజపుత్రునకు బాల్యమునందె సర్వలోక విస్మయ జనకమగు మహాబలంబు గలిగియుండె.

యదృచ్ఛముగా నెదురుపడిన కరికలభంబుల చెవులు పట్టుకొని వంచిన నవి సింహపోతభంజితములవలెఁ గదలలేక నిలువంబడునవి.

కదళీకాండములవలెఁ దాళవృక్షముల నొక్కవ్రేటున నరికి వైచును. పరశురాముండువలె నతం డేయు బాణములచేఁ బర్వత ములు గూడఁ జిల్లులుపడుచుండును. పదుగురు మోయలేని యినుపదండ మవలీలఁ గేలం దాల్చి గిరగిరఁ ద్రిప్పును.

ఒక మహాశక్తి తక్క తక్కిన విద్యలన్నియుఁ జంద్రాపీడు నితో సమముగా వైశంపాయనుఁడు గ్రహించెను. విద్యాపరిచయ బహుమానంబున శుకనాసునియందుఁ గల గౌరవమునఁ బుట్టినది మొదలు పాంసుక్రీడ లాడుచు నేకముగాఁ బెరుగుట లోనగు కారణ ములచే రాజపుత్రునకు వైశంపాయనుఁడు రెండవహృదయమువలె విస్రంభపాత్రమగు మిత్రమై యొప్పుచుండెను. నిమిషమైన వాని విడిచి యొక్కఁడు వసింపఁడు.

వైశంపాయనుఁడును సూర్యునిదివసమువలె విడువక సంతత మనుసరించి తిరుగుచుండును. అట్లు విద్యాభ్యాసము చేయుచుండ బ్రదోషమునకుఁ జంద్రోదయమువలె సముద్రమున కమృతరసమట్లు కల్పపాదమునకు ప్రసూనోద్గమముభంగి కమలవనమునకు సూర్యో దయము భాతి సౌందర్యమున కధికశోభ దెచ్చుచు నా నరేంద్ర నందనునకు యౌవనోదయమైనది.

సమయము నరసి మన్మథుఁడు సేవకుఁడువలెనే వారినాశ్రయిం

చెను. లక్ష్మితోఁగూడ వక్షస్థ్సలము విస్తరించెను. ఇట్లు వారు సమారూఢయౌవనులును సమాప్తసకలవిద్యాగులు నగుచుండ వారివార్తవిని తారాపీడుఁడు మిగులసంతసించుచు బలాహకుఁడను సేనాపతిఁబిలిచి శుభముహూర్తమున వారిం దోడ్కొని రమ్మని యాజ్ఞాపించెను.

అతండును విద్యాగృహమునకుఁ బోయి వైశంపాయనునితో విద్యాభ్యాసము చేయుచున్న చంద్రాపీడునిం గాంచి నమస్కరించి తదానతి నుపవిష్టుండై యిట్లనియెను.

భర్తృదారక! నీవు సకలవిద్యలయందును ప్రౌఢుడవైనట్లు విని తారాపీడుఁడెంతేని సంతసించి చంద్రదర్శనమునకు సముద్రుండువలె నిన్నుఁ జూచుటకుఁ గోరుచున్నవాఁడు. మీరు విద్యాభ్యాసమునకుఁ బ్రారంభించి పది సంవత్సరములయినది. ఆరవయేటఁ బ్రారంభించుటచే నేటికిఁ బదియారేఁడుల ప్రాయముగలిగియుంటిరి. మీ తల్లులు మిమ్ముఁ జూచుటకు మిగుల వేడుకపడుచున్నారు. యౌవన సుఖముతోఁగూడ రాజ్యభోగ మనుభవింపుము. రాజలోకమును సన్మానింపుము. బ్రాహ్మణులఁ బూజింపుము. ప్రజలఁ బరిపాలింపుము. ఇంద్రాయుధమను తురగరత్నమిదిగో యధిష్టించిరమ్ము. మీతండ్రి గారికి దీనిఁ బారశీకదేశపురాజు సముద్రములోఁ బుట్టినదనియు నతి వేగము గలదనియుఁ గానుకగాఁబంపెను. దీనిం జూచి పరీక్షించిన వారు ఉచ్చైశ్రవమునకుఁగల చిహ్నములున్నవని చెప్పుచున్నారు. చూడుఁడని పలుకగావిని యా రాజకుమారుఁడు వైశంపాయనునితోఁ గూడ నా యశ్వలక్షణములన్నియుం బరీక్షించి వెరగందుచు నది యమానుషమని చెప్పుచు దానికి ముమ్మారువలగొని యాగుఱ్ఱ మెక్కెను.

అప్పు డత్తత్తడి సంతసించు దానివలె తోక నాడించుచు సకిలించినది. అదియే శుభశకునముగాఁ దలంచి విద్యాగృహము

బయలువెడలి వైశంపాయనుఁడును వేఱొక తురగమెక్కి తోడరా రాజమార్గంబున నడుచుచుండెను.

రాజపుత్త్రుండు సమాప్తసకలవిద్యుండై విద్యాగృహమునుండి వచ్చుచున్నవాఁడను వార్త విని పౌరకాంతలెల్ల నల్లము లుత్సుకోత్ఫుల్లములై యెప్పుడెప్పుడన నప్పురుషరత్నముం జూడ వేడుక పడుచు సగముసగముగా నలంకరించుకొనియుఁ బూర్తికాకుండఁగనే చేసెడి పనుల విడిచి పరుగుపరుగునఁ జరణనూపురరవముఖరితంబుగ సౌధాంతరంబుల జేరి మరకతవాతాయన వివరములనుండి యానరేంద్రనందను నీక్షింపఁదొడంగిరి.

అప్పుడా మేడలనుండి మకరధ్వజవిజయనినాదము ననుకరింపుచు రమణీమణుల మణిభూషణఘోషము శ్రోత్రపర్వముగాఁ బయలు వెడలినది. ముహూర్తకాలములో నంతఃపురములన్నియు యువతిజననిరంతరము లగుట స్త్రీమయము లైనట్లు ప్రకాశించినవి.

కౌతుకప్రసారితనయనలై చూచుచున్న యమ్మగువల హృదయంబు లద్దములవలె నారాజసూనుని యాకృతి నాకర్షించినవి. అప్పుడావిర్భూత మదనరసావేశహృదయలై యమ్మదవతు లొండొరులు సపరిహాసముగా సాక్షేపముగా సాభ్యసూయముగా సోత్ప్రాసముగా నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ఓసీ ! వేగముగాఁ బరిగెడుచుంటివి. నేనుగూడ వచ్చెదఁ గొంచెము నిలువుము.

ఆహా ! నీ మోహము. రాజపుత్త్రుంజూచినతోడనే యున్మత్తురాలవై పోయితివే ? యుత్తరీయము స్వీకరింపుము.

చపలురాలా ! మోముదమ్మిం గ్రమ్ముచున్న యలకమ్ముల ముడిచికొని మరియుం జూడుము.

మూఢురాలా ! శిరమునపై చంద్రలేఖ వ్రేలాడుచున్నది.

సవరించుకో. జవ్వనీ! ఏమి నీయౌవనమదము నన్ను నొక్కిరుసుకొక్కఁ జేయుచుంటివి. వెనుకకు జరుగుము.

* సిగ్గులేనిదానా! కట్టినదుకూలము జారుచున్నది చూచుకొమ్మ.

* మత్సరురాలా! ఎంతసేపు చూచెదవు? నీకుకాని యితరులకు వేడుక లేదనుకొంటివి కాబోలు తొలగి నాకుఁ జోటిమ్మ.

* అమ్మా! కాణాచివి. నీవే ముందరకు రమ్ము.

* నీవొక్కరితవే గవాక్షమరికట్టితి వెట్లు?

ఓహోహో! నీ మిథ్యావినీతత్వ మెఱింగితినిలే. ఈవారచూపు లేల? విస్రబ్ధముగాఁ జూడుము.

* ముగ్ధురాలా! మదనజ్వరపులకజాలము మేనం బొడమినది. కప్పికొనుము.

* అనంగపరవశురాలా! నాకట్టిన వస్త్రము నుత్తరీయముగాఁ బూనుచుంటివి విడువుము?

* శూన్యహృదయురాలా! నీవిప్పు డెక్కడ నుంటివో తెలిసికొన లేకుంటివే?

* అత్తగారు చూచి యాక్షేపించుననియా? పరుగిడి లోపలికి బోవుచుంటివి?

* లఘుమతీ! రాజపుత్రుం డవ్వలకుఁ బోయెఁ గన్నులం దెరవుము.

* ఓహా! పతివ్రతాశిరోమణీ! చూడఁదగిన వస్తువుల జూడక నీకన్నుల వంచించుచుంటివిగదా!

* ప్రియసఖీ! పరపురుష దర్శనపరీహారవ్రతము విడిచి త్రిలోక మోహజనకుండు రతివిరహితుండు నగ్రహీతమకరధ్వజుండు నగు నీ మకరధ్వజు నీక్షింపుము. ధన్యురాల వగుదువు.

ఆహా! ఆమోము అయ్యారే? ఆతళుక్కు జెక్కులు, బాపురే!

ఆశాహుఖులుఁ భళిరే ! పేరురంబు. ఈ సుకుమారునిఁ బుత్రునిగాఁ గనిన విలాసవతి యెంతధన్యురాలో వీనిం భర్తగాఁ బడయఁబోవు పూవుఁబోఁడి యెంత తపంబు గావించినదియో ? అని యంతఃపుర కాంతలెల్లస్తుతియింపుచుండఁ జిత్రగమనంబులఁ బెక్కండ్రు వారు వపుర్జాతులు చుట్టునుం బరివేష్టించి నడుచుచుండఁ గ్రమంబునఁ బోయిపోయి యాస్థాన సమీపమున కరిగి ద్వారదేశమునందే గుఱ్ఱము దిగి వైశంపాయనుని కైదండఁ గైకొని బలాహకుఁడు వినయముతో ముందు నడచుచు దారిజూపుచుండఁ గక్ష్యాంతరములు గడచి కైలాసగిరి విలాసమునం బ్రకాశించు గృహాసభామంటపంబు చేరంజని యందు,

సీ. కనకవేత్రములఁ గైకొని దర్పము దలిర్ప
ద్వారపాలురు బరాబరులు సేయ
ఆహిదీప్త పాతాలగుహాలట్లు పోలుచు నా
యుధశాలలను యోధులోలగింప
జము నోలగమున నోజ్జల వోలెఁ దగు లేఖ
కులు శాసన సహస్రములు లిఖింప
క్షితినాథ దర్శనాగతసర్వదేశభూ
పతితతి స్తవ రవార్భటులు సెలఁగ.
గీ. వేశ్యలిరువంక చామరల్ వీచుచుండఁ
గవులు గాయక వందిమాగధ విబుధ
కులు భజింపఁ నిలింపయుక్తుఁడౌ మహేంద్రు
కరణిఁ గొలువున్న ధరణీంద్రుఁ గనియె నతఁడు.

కర వినమ్రముఁడై నమస్కరించుచున్న పుత్రుం జూచి తండ్రి ! రమ్ము రమ్మని చేతులు సాచుచు నానందబాష్పపూరితలోచనుండై రాజు మేనం బులక లుద్భవిల్ల పుత్రుం కౌగలించుకొనియెను.

తరువాత సుతనిర్విశేషుండగు వైశంపాయనునిం గూడ గాఢా లింగనము గావించి ముహూర్తకాలము వారిం బరీక్షించి చూచుచు వత్సా! మీతల్లి నిన్నుం జూచుటకై పరితపించుచున్నది. సత్వర మామెయొద్ద కరుగుమని నియమించుటయుఁ దండ్రికి నమస్కరించి వైశంపాయనునితోఁ గూడ విలాసవతీదేవి యంతఃపురమున కరిగి యామెకు నమస్కరించెను.

ఆమెయుఁ దొందరగా లేచి పరిజనమున్నను తానే యుప తరణ మంగళకృత్యముల నిర్వర్తించి తదభివృద్ధి నభిలషించుచు శిరసు మూర్కొని గాఢాలింగనము గావింపుచు నానందబాష్పము లచే నతని శిరంబు దడిపినది. తరువాత వైశంపాయనునిఁ గూడ నాద రించి కరతలంబునఁ గుమారకుని శిరంబు దువ్వుచు వత్సా! నీతండ్రి కడు గఠినుఁడు సుమీ? నిన్నింతకాలము నాకుఁ గనఁబడకుండ దూరముగా నునిచి కష్టపరచెనే? కఠినమగు తండ్రిగారి యాజ్ఞ నీ వెట్లు కావించితో తెలియదు. నీవు పిల్లవాఁడవైనను నీ హృదయము శిశు జన క్రీడాకౌతుకలాఘవముగాదు. ఎట్లయినను గురుప్రసాదంబున సమస్త విద్యాయుక్తుండవై చూడఁబడితివి. ఇఁక ననురూపవధూ యుక్తుండవగు నట్లు చూడఁగోరుచుంటినని పలుకుచు లజ్జాస్మితావనత ముఖుండై యున్న పుత్రుని చెక్కులు ముద్దుపెట్టుకొన్నది.

చంద్రాపీడుం డట్లు కొంతసేపందుండి తల్లి యానతి బూని వైశంపాయనునితోఁగూడ నటనుండి శుకనాసుని భవనమున కరిగి యందనేక నరపతి సహస్రమధ్యవర్తి యగు శుకనాసునికి వినయ ముతో దూరమునుండియే యవనతమౌళియై నమస్కారము గావించెను.

అమ్మంత్రిసత్తముం డతని లేవనెత్తి యానందబాష్పపూరిత నయనుండై వైశంపాయనునితోఁ గూడ గాఢాలింగనము గావిం చెను. రాజపుత్రుండును, మంత్రి పుత్రుండును సముచితాసనోప

విష్టులైయున్న సమయంబున నందున్న సామంతరాజులెల్లఁ దమపీఠం బుల విడిచి నేలం గూర్చుండిరి. అప్పుడు మేనం బొడమిన పులకలచే హృదయగతహర్ష ప్రకర్షము వెల్లడించుచు శుకనాసుండిట్లనియె.

తాత! చంద్రాపీడ! సమా ప్తవిద్యుండవు సమారూఢయౌవనుండవు నగు నిన్నుఁ జూచుటచే నిప్పటికి మాజేనికి భువనరాజ్య ఫలప్రా ప్తిగినది. గురుజనాశీర్వాదము లన్నియు నిప్పటికి ఫలించినవి. అనేకజన్మోపార్జితమగు సుకృతము నేఁటికి పండినది. కులదేవత లిప్పటికిఁ బ్రసన్నులైరి. పుణ్యహీనులకు మీవంటి యుత్తములు పుత్రులుగా జన్మింతురా? నీ వయసెంత? అమానుషశక్తి యెంత? విద్యాగ్రహణసామర్థ్య మెంత? ఆహా! ఈదేశప్రజలందఱు ధన్యులు గదా? ఈ భూభారమంతయు దంష్ట్రిచే మహావరాహమువలెఁ దండ్రితోఁ గూడ వహింపుము.

అని పలుకుచు స్వయముగాఁ గుమారకులకుఁ గుసుమాభరణాంగ రాగాదు లొసంగి యాదరించెను. తరువాత నాతనియనుమతివడసి రాజపుత్రుండు మిత్రునితోఁగూడ మంత్రిపత్ని మనోరమంజూచి యామె దీవెనల నంది యటఁ గదలి తండ్రిగారిచేఁ బ్రోత్తగాఁ దమకై నిర్మింపబడిన రాజకులముయొక్క ప్రతిచ్ఛందకము వలె నున్న మేడకుం బోయెను.

మరకతమణులచేఁ దోరణములుగట్టఁబడినవి. అనేక కనక దండచిత్రపతాకము లెగురుచుండెను. తూర్యనాదము బ్రమోగించిరి. మహావైభవముతో నమ్మేడలోఁ బ్రవేశించి చంద్రాపీడుఁడు వైశంపాయనునితోఁ గూడ వేడుకగాఁ గొన్నిదినములు గడిపెను.

మఱియొకనాఁడు కైలాసుండను కంచుకి పత్రలేఖయను నఁబుజ నేత్రను వెంటఁ బెట్టికొని యచ్చటికి వచ్చెను. శక్రగోపకాతుల్యమగు నరుణాంశుకము ముసుంగుగావైచికొని బాలాతపమునఁ బ్రకా

శించు తూర్పుదిక్కువలె మెఱయుచు రాజకులసంవాసప్రగల్భయయ్యు వినయమును విడువక రాహుగ్రాసభయంబునఁ జంద్రకిరణములవిడిచి పుడమికవతరించిన జ్యోత్స్నయోయన లావణ్యాయుక్తమగు తెల్లని దేహకాంతి గలిగి సర్వాంగసుందరియు సకలాభరణభూషితయునై తొలిప్రాయంబున నొప్పుచున్న యా యొప్పులకుప్పంజూచి రాజపుత్రుండు వెరగుపాటుతో నీవెవ్వండ వీబాలిక నేమిటికిఁ దీసికొనివచ్చితి వని యడిగినఁ గైలాసుండు వినయముతో నమస్కరించుచు నిట్లనియె.

కుమారా! విలాసవతీ మహాదేవిగారు తమ కిట్లాజ్ఞాపించుచున్నారు. ఈ చిన్నది కులూతేశ్వరుని కూఁతురు. దీనిపేరు పత్రలేఖ. మీ తండ్రిగారు దిగ్విజయము సేయుచుఁ గులూతరాజధానిం జయించి వందిజనముతోఁగూడ నీచేడియం దీసికొనివచ్చి యంతఃపురపరిచారికామధ్యంబున నుంచిరి.

నేనీ బాలికామణి వృత్తాంతము విని యనాథ యని జాలి గలిగి రాజపుత్రికయని గౌరవించుచుఁ బుత్రికానిర్విశేషముగా లాలించుచు నింత దనుకఁ బెనిచితిని. ఇప్పు డిప్పుడఁతి నీకుఁ దాంబూల కరండవాహినిగా నుండునని యాలోచించి యమ్మించుబోఁడి నీకడ కనిపితిని. నీవీ పూవుఁబోడిం బరిజనసామాన్య దృష్టిం జూడఁగూడదు. బాలికనువలె లాలింపవలయును. చిత్తవృత్తివలెఁ జపలక్రియల వలన మరలింపవలయును. శిష్యురాలిగాఁ జూడఁదగును. మిత్రుఁడువోలె విస్రంభకార్యములకు నియోగింపవలయును. పెనిచినమోహంబునం జేసి కన్నబిడ్డలయందువలె నాకు దీనియం దెక్కుడు మోహము గలిగియున్నది. మహారాజ కులప్రసూత కావున గౌరవింపనర్హురాలు. కొలఁది దినములలో దీని సుగుణసంపత్తి నీకే తెలియఁగలదు. దీనిశీలమెఱుఁగవు కావున నింతగాఁ జెప్పుచుంటిని.

అని చెప్పి కైలాసుఁ డూరకున్నంతఁ దనకు నమస్కరించు

చున్న యాచిన్నదాని నొక్కింతతడవు తెప్పవాల్పక చూచి రాజపుత్రుండు కైలాసా! అమ్మగారెట్లాజ్ఞాపించిరో యట్లు కావింతునని చెప్పుము. పొమ్ము. అని పలికి వానినంపెను.

అది మొదలమ్మదవతియు నిద్రించుచున్నను, మేల్కొన్నను, దిరుగుచున్నను రాత్రిం బగలు నీడవలె రాజపుత్రుని పార్శ్వము విడువక సేవింపుచుండెను. చంద్రాపీడుండును జిత్రలేఖం జూచినదిమొదలామెయందుఁ బ్రతిక్షణము వృద్ధిబొందుచున్న ప్రీతిగలవాఁడై తన హృదయముతో సమానముగజూచుచు విస్రంభకార్యములకు నియోగింపుచుండును.

అట్లు కొన్నిదినములు గడచినంత నాభూకాంతుఁడు పుత్రకుని యౌవరాజ్య పట్టభద్రునిఁగా జేయఁదలంచి సంభారములన్నియు సమకూర్చుచుండెను. అప్పుడొకనాఁడు దర్శనార్థమై వచ్చిన చంద్రాపీడునింజూచి శుకనాసుఁడు సంతసించుచు రాజనీతి నిట్లుపదేశించెను.

రాజనీతి

తాత చంద్రాపీడ! సమస్తశాస్త్రములు నభ్యసించి వేదితవ్యమంతయు గురుతెఱింగిన నీకు మేమేమియు నుపదేశింపనవసరము లేదు. స్వభావముచేతనే వ్యాపించిన యౌవనతమము సూర్యప్రభచేతను రత్నకాంతులచేతను, దీపములచేతనుఁ బోవునదికాదు. లక్ష్మీమదము సైతము దారుణమైనదే, యైశ్వర్యతిమిరాంధత్వము అంజన సాధ్యమైనదికాదు. దర్పదాహజ్వరము శిశిరోపచారముల నుపశమింపదు. విషయవిషాస్వాదనమోహము మంత్రబలంబున నశించునదికాదు. రాగమలావలేపనము స్నానంబునం బోవునదిగాదు. గర్భేశ్వరత్వము, యౌవనత్వము, అనుపమసౌందర్యత్వము, నొక్కొ-

క్కటియె యవినయమునకుఁ ఠావలమగుచుండ నన్నియు నొక్కచో నుండు నప్పుడేమి చెప్పఁదగినది?

యౌవనారంభమందు శాస్త్రజలములచేఁ గడఁగబడినను బుద్ధి కాలుష్యము నొందకమానదు. తరచుమానులదృష్టి రాగముతోఁ గూడుకొని యుండును. నీవంటివారే యుపదేశమున కర్హులు. స్ఫటిక మణియందుఁ జంద్రకిరణములువలె నిర్మలమగు మనంబున నుపదేశ గుణములు ప్రవేశించును. గురువాక్యము నిర్మలమైనను జలమువలె దుర్జనులకు శ్రవణగతమై శూలను గలుగఁజేయును. అనాస్వాదిత విషయ సుఖుండవగు నీకిదియే యుపదేశసమయము. కుసుమశర ప్రహార జర్ఝరిత హృదయులగు వారికుపదేశము జలమువలెనే నిలువక జారిపోవును. చందనవృక్షమునఁ బుట్టినయగ్ని మాత్రము దహింపకుండునా? బడబాగ్ని యుదకముచేత నడంగునా? జనులకు గురూపదేశము ప్రక్షాళనజలమువంటిది. విశేషముగా రాజుల కుపదేశించువారు లేరు. జనులు ప్రతిధ్వనివలెనే రాజవాక్యముల ననుసరించి పలుకుదురు.

ధనమదులు దర్పవ్రణపూరితములగు చెవులుగలవారై గురూపదేశములను వినరు. వినినను గజములవలె గన్నులుమూయుచు నుపదేష్టలను బాధింపుచుందురు. ధనము అలీకాభిమానములఁ గల్పించును. రాజ్యలక్ష్మి తంద్రీప్రదమైనది. రాజ్యలక్ష్మి సరస్వతీయుతుం డగువాని నసూయంబోలె జూడనీయదు. గుణవంతు నపవిత్రునిపగిది ముట్టనీయదు. సుజను నున్మత్తునివలెఁ బరిహసించును. వినీతు మహాపాతకుపగిది దాపుఁజేరనీయదు. అది తృష్ణావిషవల్లులకు సంవర్ధనధార, ఇంద్రియమృగములకు వ్యాధగీతి, మోహదీర్ఘనిద్రకు విభ్రమశయ్య, ధనమదపిశాచములకుఁ దిమిరసంహతి, అవినయమున కుత్పత్తిస్థానము. అన్నన్నా! రాజ్యలక్ష్మిచేత నాలింగితులగు రాజులొడలెఱుంగుదురా?

అభిషేకసమయమందే మంగళకలశ జలములచే దాక్షిణ్యము కడగం బడుచున్నది.

అగ్నికార్యధూమముచేత హృదయము మాలిన్యము బొందుచున్నది. పురోహితుని కుశాగ్ర సమ్మార్జనముచేత క్షాంతి పోవుచున్నది. చామరపవనముచేతనే సత్యవాదిత యెగిరిపోవుచున్నది.

అతిచంచలములగు రాజ్యసంపదలను జూచుకొని గర్వించుచు రాగమగ్నులై అరుదైనను ననేక సహస్రములుభాతివోచు నింద్రియ సుఖములచేత వివశత్వము నొందుదురు. ఆహా! ధనమదులు ఆసన్న మృత్యులువలె దగ్గరనున్న బంధువులను సైతము గురుతెరుంగరు. ముఖరోగులు వలె గష్టముగా మాట్లాడుదురు. అంధులువలె దాపుననున్నవారి సైతము జూడలేరు.

జూదము వినోదమనియు, వేట పాటవమనియు, పానము విలాసమనియు, స్వదారపరిత్యాగము అవ్యసనత్వమనియు, నృత్యగీతవేశ్యాప్రసక్తి రసికతయనియు దోషములను సైతము గుణములుగా వర్ణించుచు స్వార్థనిష్పాదనపరులు ధనపిశితగ్రాసగృధ్రులు నగు వంచకుల మాటలకు సంతసించు రాజుల శిరి యల్పకాలములో నశించును.

అమానుషోచితములగు స్తోత్రవాక్యములు విని యాత్మారోపణము చేసికొనువారు సర్వజనులకుం బరిహాసాస్పదు లగుదురు. కుమారా! నీవెన్నఁడును ఇట్టి దుర్వృత్తులజిత్తమునుం జొరనీయకుము. వంచకుల నంతికమునకుం జేరనీయకుము. సర్వదా సజ్జనగోష్ఠిని మెలంగుము. సాధులందిరస్కరింపకుము. కర్ణేజపులమాటల వినకుము. పరిచారకులకుం జనువీయకుము. రాగలోభాదుల హృదయంబున నంటనీయకుము. అభిజాతునైనను, పండితునైనను, ధీరునైనను రాజ్యలక్ష్మి దుర్వినీతుని జేయుంగావున నీకింత సెప్పితిని. నీకు నా బోధ యేమియునవసరము లేదు. రాజ్యభారమువహింపుము. ప్రజలదయతోం

బాలింపుమని రాజనీతి యంతయు నతని కుపదేశించెను.

అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడు శుకనాసుని వాక్యాంబువులచేతఁ బ్రక్షాళితుండువోలె నభిషిక్తుని పదిగి నభిలిప్తుని చందమున నలంకృతునిభాతిఁ బ్రీతహృదయుండై కొండొకవడి ధ్యానించి యతని యనుమతి నాత్మీయభవనమునకుఁ బోయెను.

అంతటఁ దారాపీడుఁడు శుభముహూర్తమునఁ జతుస్సముద్ర జలంబులందెప్పించి బ్రాహ్మణాశీర్వాద పురస్సరముగాఁ జంద్రాపీడుని యౌవరాజ్య పట్టభద్రునింజేసెను.

అప్పుడు ప్రజలందరు నానందసాగరమున నీదులాడిరి. చంద్రాపీడుఁడు సింహాసనమెక్కిన కొద్దిదినములకే తండ్రియనుమతివడసి శుకనాసుని శాసనప్రకారము చతురంగ వాహినీ పరివృతుండై వైశంపాయనుఁడు తోడరాఁ జిత్రలేకతోఁగూడ దిగ్విజయయాత్ర వెడలి క్రమంబునఁ బూర్వదక్షిణ పశ్చిమోత్తర దేశములఁ దిరిగి శరణాగతుల రక్షించుచు దుర్మార్గుల శిక్షించుచు భీతుల నోదార్చుచు రాజపుత్రుల కభిషేకము జేయించుచు రత్నముల స్వీకరించుచు నుపాయనములఁ గైకొనుచుఁ బన్నులఁ దీసికొనుచు విజయచిహ్నము లాయాచోటుల స్థాపించుచు శాసనముల లిఖింపుచు బ్రాహ్మణులఁ బూజించుచు మునుల కాశ్రమములఁ గల్పించుచు బరాక్రమమును వెల్లడించుచు కీర్తిని వెదజల్లుచు భూమండలమంతయు దిరిగి విజయస్థంభంబుల నాఁటి మరలి తన పురంబున కరుదెంచుచు నొకనాఁడు కైలాస సమీపమునఁ జరించెడు హేమజటులను కిరాతులకు నివాసస్థానమై పూర్వసముద్రమున కనతిదూరములోనున్న సువర్ణపురమును జయించి స్వీకరించెను.

మఱియు రాజపుత్రుఁడు ఆ నగరమందు నిఖిల ధరణీతల

పర్యటనమువలన నలసిన తనబలమునకు విశ్రాంతి గలుగుటకై కొన్ని దినములు వసించెను.

కిన్నరమిధునము కథ

ఆరాజకుమారుం డొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున నింద్రాయుధ మెక్కి యొక్కరుండ విహారార్థమై యాప్రాంతారణ్యమునకుఁ బోయి యందందు సంచరించుచు దైవయోగంబున నొకచోఁబర్వత శిఖరమునుండి దిగుచున్న కిన్నరమిధునమునుఁ జూచెను.

అపూర్వవస్తువిశేషదర్శనంబున మిగులసంతసించుచు నతం డమ్మిథునమునుఁ బట్టుకొనఁదలంచి తురగమును మెల్లగా దానిదాపునకుఁ బోనిచ్చెను.

అప్పు డెప్పుడును జూడని పురుషునిం గనుటచే నమ్మిథునంబు వెరపుగదురఁ గాలికొలఁది పరువెట్టదొడంగెను.

చంద్రాపీడుండును మడమలచేఁగొట్టుచు నత్తత్తడి వడిగాఁ బరుగిడ సేనానివేశమునువిడచి యమ్మిథునమువెంట నొక్కరుండ మిక్కిలి దూరముగాఁ బోయెను.

అతనితురగ మతివేగముగాఁ బోవుచుండుటచే నమ్మిథునము దొరకునట్లే కనంబడుచు నెక్కడను జిక్కక యొక్క ముహూర్తమాత్రములోఁ బడియేనామడ నడచి యతండు చూచుచుండగనే యందున్న పర్వతశిఖర మెక్కినది.

అంతవరకు నొక్కడుగులాగువచ్చి యచ్చటఁ బ్రస్తరశకలము లత్తురగ గమనమున కంతరాయము గలుగఁజేయ శ్రమజెంది మేనెల్లఁ జెమ్మటలుగ్రమ్మ నడుచుచున్న గుఱ్ఱమునునిలిపి తనకుఁదా నవ్వు కొనుచు నతం డాత్మగతంబున నిట్లు తలంచెను.

అన్నన్నా ? పిన్నవాఁడువలె నేనీకిన్నర మిథునము వెంటవచ్చి యూరక శ్రమపడితిని. దొరికినను దొరకకున్నను దీనితో నాకేమి ప్రయోజనమున్నది. బాపురే! నిరర్థకవ్యాపారమున నాకింత యాసక్తి యేలపుట్టవలయును ? చేసినకార్యము లేమైనం దీనజెడిపోవుచున్నవా? లేక మిత్రులకుఁ జేసినయుపకృతి నిలుపఁబడుచున్నదా ? అయ్యారే! విచారింప దీనివెంట నేనింతదూరమెందులకు వచ్చితినో తెలియకున్నది. తలంచుకొన నాకే నవ్వువచ్చుచున్నది. అయ్యయ్యో, ఇచ్చటికి నాబలమెంత దూరములోనున్నదియో తెలియదు. నాతురగము నిమిషములోఁ బెక్కుదూరము నడువనోపును. నేను గిన్నర మిథునమందు దృష్టియిడి యతివేగముగా వచ్చుటచేనిప్పుడు తిరుగా నేదారినిఁ బోవలయునో తెలియకున్నది. ఈయరణ్యములోఁ బ్రయత్నముతోఁ వెదకినను దారినెఱిగించు మనుష్యుఁడెవ్వఁడు గనంబడకున్నాఁడు. యిది దేవభూమివలె దోచుచున్నది. ఇందు మనుష్యసంచార ముండదు. ఇది యుత్తరదేశముగావున నేను దక్షిణముగా బోయిచూచెదను. తాను జేసిన కర్మలయొక్కఫలము తానేయనుభవింప వలయునుగదా? అని యూహింపుచు మెల్లగాఁ దురగమును దక్షిణదిశకు మరలించెను.

అట్లు మరలించి అయ్యో, యిప్పుడు సూర్యుఁడంబరతలమధ్యవర్తియై యున్నవాఁడు. ఈఘోటకమును మిక్కిలి యలసినది. యిది కొంచెము మేసినతరువాత నీరుద్రావించి నేనును నీరుద్రాగి యలసట దీర్చుకొని ముహూర్తకాలము విశ్రమించి పిమ్మటఁబోయెదను.

అనినిశ్చయించి నీరుండు తావరయుచుండ నొకదండ జలపక్షు లెగురుటయుం గనిపెట్టి యమ్మార్గంబున బోఁవబోవ మనోహర తరుషండ మండితమగు నచ్ఛోదమను సరోవరమొండు గనంబడినది. చూచినంతమాత్రమున మార్గాయాసమంతయు నపనయింపఁజేసిన యుత్కారంపు శోభంజూచి యతండాత్మగతంబున నిట్లుతలంచెను.

ఆహా? కిన్నరమిథునానుసరణము నిష్ఫలమైనను ఇప్పుడీసరో వరము గనఁబడుటచే సఫలమనియే తలంతును. నాకుఁగన్నులు గలిగి నందులకుఁ జూడదగినవస్తువును నేఁటికిఁజూచితిని. రమణీయమగు వానిలో నిదిచివరిదిగాభావింతును. దీనిసృష్టించిన స్రష్ట తిరుగా నమృత సరస్సేమికి నిర్మించెనో తెలియదు. ఇదియమృతమువలె సకలేంద్రియ ముల నాహ్లాదపెట్టుచున్నది. దీనింజూచియే భగవంతుఁడగు వాసు దేవుండు జలశయనమును విడువకున్నాఁడు. అన్నన్నా, అమ్మహాను భావుం డిట్టిదాని విడిచి లవణరసపరుషములగు జలధి జలముల నేటికి శయనించెనో తెలియదు. నిక్కము. ప్రళయకాలమం దిందలి జలలేశము గ్రహించి మహావలాహకములు భూమినంతయు ముంచు చున్నయవి.

అనియిట్లు విచారించుచు సికతాలతా వికసితమగు తదీయ దక్షిణతీరమునఁ దురగమును దిగి దానినీరుద్రాగించి యొక తరుమూల మునఁగట్టి యత్తటాకతీరమున మొలచిన దూర్వా ప్రవాళ కబళము లఁగొన్ని స్వయముగాఁబెరికి తెచ్చి దానిముందువైచెను.

తరువాత నాతడందుదిగి కరచరణములగడిగికొని చాతకము వలె జలముగ్రోలి స్మరశరాతురుండు బోలె నళినీదళముల నురమున దాల్చుచు గొంతసేపవ్విలాసమంతయుంజూచి తలయూచి మరలఁ దీరము జేరి యందొకశిలాతలంబునఁ దూఁడులతోఁగూడ నళినీదళం బులం గొన్నిబెరికికొనివచ్చి యాస్తరణముగాపైచి యందు శిరంబునం జుట్టికొన్న యుత్తరీయము పరచి కూర్చుండెను.

ముహూర్తకాలమట్లు విశ్రమించినంత నాప్రాంతమున మేయు చున్న యింద్రాయుధము మేతమాని చెవులు నిక్కబెట్టుకొని యట్టె నిక్కి చూచుటయుఁ దత్కారణమరయు నతనిచెవులకు వీణాతంత్రీ ఝుంకారమిశ్రితమగు నమానుషగీత మొండు వినంబడినది.

విగతమర్త్యసంపాతముగల యీప్రదేశమునందు నిట్టి గీతధ్వని పుట్టుటకుఁ గారణమెద్దియో? యని శంకించుచు నక్కమలినీపత్రసంస్తరణమునుండి లేచి యతండు ఆగీతానాదము లేతెంచిన దిశకు దృష్టి ప్రసరింపఁజేసెను. ఆప్రదేశ మతిదూరముగా నుండుటచేఁ బ్రయత్నముచేతఁ జూచినను నేమియుఁ గనంబడినదికాదు. అనవతరమూగాన స్వానము మాత్రము వినంబడుచున్నది. అప్పుడా గీతకారణమరయుటకు మిక్కిలి కౌతుకమందుచు నారాజకుమారుఁడు ఇంద్రాయుధము నెక్కి గీతప్రియత్వమున ముందుగా బయలువెడలిన వనహరిణములు మార్గమునుజూపుచుండ నేలా లవంగ లవలీలతాలోల కుసుమ వాసితములకు సప్తచ్ఛద తరువులచే మనోహరమైన తత్తటాక పశ్చిమ తీరము ననుసరించి యఱిగెను.

అట్లు పోవంబోవఁ దదుత్తరతీరంబున మనోజ్ఞతరులతావేష్టితమైన సిద్ధాయతనమొండు అతనికి నేత్రపర్వము గావించినది. స్ఫటిక శిలావినిర్మితమగు నమ్మంటపమధ్యభాగంబున మందాకినీ పుండరీకములచే నర్చింపఁబడిన స్ఫటికలింగ మొండు విరాజిల్లుచున్నది.

అమ్మహాలింగమునకు దక్షిణభాగంబున బ్రహ్మాసనమ్ము వైచుకొని హంస శంఖ ముక్తాఫల గజదంత పాదరసాది ధవళవస్తు జాతమును గరగించి యమృతరసముతోఁ బదును వెట్టి చంద్రకరకూర్చలచే సవరించి పోసెనోయనఁ దెల్లనిమేనికాంతి దీపింప బాలార్కప్రభాసదృశములగు జటామాలిక లుత్తమాంగమున ముడివైచికొని నక్షత్రక్షోదముంబోని భస్మము లలాటమున మెఱయ నమలకీఫలస్థూలములగు ముక్తాఫలములచేఁ గట్టబడిన యక్షసూత్రము గంఠమునం గట్టికొని కుచమధ్యంబునం బిగియంగట్టిన కల్పతరులతావల్కలోత్తరీయము ఏకహంసమిధున సనాథ యగు శ్వేతగంగం బురడింప స్వభావముచేఁ దెల్లనిదైనను బ్రహ్మాసనమందుత్తానముగానిడిన చరణకాంతి

సంక్రమించుటచే లోహితాయమానమగు దుకూలములచేత నావృత మగు నితంబము గలిగి నఖమయూఖములు ప్రతిఫలింప దంతమయమైన వీణను దక్షిణకరంబునం బూని మూర్తీభవించిన గాంధర్వదేవతయోయనం దంత్రీనాదములతోఁ గంఠస్వానము మేళగించి పాడుచుఁ బాశుపతవ్రత మనుసరించి దివ్యాకృతితో నొప్పుచున్న యొక చిన్నదానిం గాంచి మేనుపులకింప నావృపనందనుఁడు సంభ్రమముతో నాతురంగమును డిగి యావారువమును చేరువ నొకతరుమూలమునం గట్టి యమ్మహాలింగము చెంతకుంబోయి నమస్కరించుచు నక్కాంతారత్నము ననిమేషదృష్టుల మరల నిరూపించి చూచి తదీయ రూపాతిశయమునకుఁ గాంతివిశేషమునకును వెరగందుచు నిట్లు తలంచెను. అన్నన్నా! జంతువులకు నప్రయత్నముననే వృత్తాంతాంతరములు దోఁచుచుండునుగదా! నేనుయదృచ్ఛముగా వేటకు వెడలినంత గిన్నరమిథునమునుఁ దివ్యజనసంచారయోగ్యమగు ప్రదేశమును గానంబడినది. అందు సలిలము వెదకుచుండ సిద్ధజనోపస్పృష్ట జలమగు సరోవరము జూడనయ్యె. తత్తీరమున విశ్రాంతివహించియుండ నమానుషగీతము విననయ్యె. దానిననుసరించి రాగా నిందు మానుష దర్శన దుర్లభయగు నీచిన్నది కన్నులకు విందుగావించినది.

ఇక్కురంగనయన దివ్యాంగనయని తదాకారమే చెప్పుచున్నయది. ఆహా! మనుష్యాంగనల కిట్టి సౌందర్యమును గాంధర్వమును గలిగియుండునా? దైవవశంబున నీ యోషారత్న మంతర్ధానముజెందనియెడ నీవెవ్వతెవు? నీపేరేమి? ప్రథమవయస్సున నిట్టివ్రత మేమిటికిఁ బూనితివని యడిగెదనుగదా! అనితలంచుచు నాస్ఫటిక మంటపములో వేరొక స్తంభము మాటునం గూర్చుండి యానాతిగీత సమాప్త్యవసరము ప్రతీక్షించుచుండెను.

ఆనాతియుఁ గీతావసానమున వీణంగట్టి లేచి యమ్మహాలింగ

మునకుఁ బ్రదక్షిణముచేయుచు నొకమూల వినమ్రుఁడై యున్న యారాజకుమారుని నిర్మలమగు దృష్టి ప్రసారములచేతఁ బవిత్రము చేయునదివోలె వీక్షించుచు నిట్లనియె.

అతిథికి స్వాగతమే ? ఈమహాభాగుఁడీభూమి కేటికివచ్చెనో ? అతిథి సత్కారమందఁ లేచి నాతో రావలసియుండునుగదా ? యని పలికినవిని యచ్చంద్రాపీడుండు తత్సంభాషణ మాత్రమునకే తన్నను గ్రహించినట్లు తలంచుకొనుచు భక్తితో లేచి నమస్కరించి భగవతీ ! భవదాజ్ఞానుసారంబున మెలంగువాఁడ నని వినయమునుఁ జూపుచు శిష్యుండువోలె నయ్యింంచుబోణి ననుగమించి నడచుచు నిట్లు తలంచెను. మేలుమేలు! నన్నుఁ జూచి యీచిన్నది యంతర్ధానము నొందలేదు. ఇదియు మదీయహృదయాభిలాష కనుకూలించియే యున్నది. తపస్విజన దుర్లభమగు దివ్యరూపముగల యీ కలకంఠికి నాయందెట్లు దాక్షిణ్యము గలుగునో యట్లు మెలంగువాఁడ. అడిగినచోఁ దనవృత్తాంత మిత్తన్వి నాకుఁ జెప్పకమానదు. కానిమ్ము. సమయమరసి యడిగెద నని తలంచుచు నూరడుగులు అప్పడఁతి వెంటనడిచెను.

పగలైననుఁ దమాలతరుచ్ఛాయలచే రాత్రిం బలెదోచు నమ్మార్గంబున నడువ మణికమండలు శంఖమయభిక్షాకపాల భస్మాలాబుకాదివస్తువులచే నొప్పుచుఁ భ్రాంతనిర్ఝరీజల కణములచేఁ జల్లనై యున్న గుహయొకటి గానంబడినది.

అయ్యిందుముఖ యచ్చంద్రాపీడుని గుహాముఖశిలయందుఁ గూర్చుండఁ గను సన్న జేయుచు నవ్వేపంచిని వల్కలతల్ప శిరోభాగమందుంచుచు పర్ణపుటంబున నిర్ఝరజలంబుబట్టి యర్ఘ్యముగా నిచ్చుటయు నతండు భగవతీ చాలుచాలు అత్యాదరమును విడుపుము నీకటాక్షలేశమే మదీయ పాపసముదాయముల బోగొట్టినది.

శిష్యునను గ్రహింపుమని పలుకుచున్నను విడువకచ్చేడియ బలాత్కా-
రముగా నతనికతిథిసత్కారముచేసినది. అతండును వంచిన శిరస్సుతో
నతివినయముగా నయ్యాతిథ్యమందుకొనియెను.

అట్లాతిథ్యమిచ్చి యచ్చేడియ వేరొక శిలాతలమునఁ గూర్చుండి
యొక క్షణ మూరకొని పిమ్మట నతని నాగమనకారణం బడుగుటయు
నారాజపుత్రుఁడా పద్మనేత్రకు తాను దిగ్విజయయాత్రకు వెడలినది
మొదలు కిన్నరమిథునానుసరణముగా వచ్చి యచ్చిగురుబోడిం
జూచునరకు జరిగిన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను.

అతని వృత్తాంతమంతయును విని యారాజపత్ని సంతసించుచు
భిక్షాకపాలమును గైకొని యవ్వనతరువులయొద్దకుఁ బోయెను.

అప్పుడు స్వయంపతితములైన ఫలములచే నా పాత్ర నిండి
నది. వానిం గొనివచ్చి యచ్చిన్నది యుపయోగింపుఁడని చంద్రా
పీడు నొద్ద నుంచినది.

ఆచిత్రమంతయుం జూచి యతండు తలయూచుచు అన్నన్నా!
తపంబునకసాధ్యమైనది లేదుగదా? అచేతనములగు నీవృక్షములు
గూడ నీమె దయనుఁ గోరుచున్నవిపోలె వినమ్రతతో ఫలములనిచ్చి
నవి. ఆహా! ఇంతకన్న నబ్బురమెద్ది? అదృష్టపూర్వములగు నాశ్చ
ర్యములం గంటినని మిగుల విస్మయముజెందుచు లేచి యచ్చటి
కింద్రాయుధమును దీసికొని వచ్చి యనతిదూరమునఁ గట్టి యందున్న
నిర్ఘురజలంబున స్నానము జేసి యమృతరసమధురములగు నా ఫల
ముల దిని చల్లని నీరు గ్రోలి నాయువతిగూడ ఫలహారము చేసి
వచ్చువఱకు నేకాంతప్రదేశమునం గూర్చుండెను.

నిత్యక్రియాకలాపములు దీర్చుకొని ఫలరసముల ననుభవించి
యాయించుబోడియు నొకశిలాతలంబునం గూర్చుండునంత నాప్రాంత
మునకుఁ బోయి చంద్రాపీడుఁడు ననతిదూరబునం గూర్చుండి యతి

వినయముతో నిట్లనియె.

భగవతీ! భగవదనుగ్రహప్రాప్తిప్రేరకమైన సంతోషముచేతఁ గొట్టుపడుచు మానుషసులభమైన లాఘవము నన్ను నిచ్చలేకున్నను ప్రశ్నకర్మకుఁ బ్రోత్సాహపరచుచున్నది. ప్రభువుల యనుగ్రహ లేశము గూడ నధీనులకుఁ బ్రాగల్భ్యముగలుగఁజేయును. సహవాస ము కొంచమైననుఁ బరిచయమును గలుగజేయకమానదు. ఉపచార పరిగ్రహ మల్పమైనను బ్రణయ మారోపించును. నీకు ఖేదకరము కాదేని నాయడుగు ప్రశ్నమున కుత్తరమియ్యవేడెదను. నిన్నుఁ జూచినదిమొదలు నాకీ విషయమై మిగుల కౌతుకము గలిగియున్నది. సురముని గంధర్వ గుహ్యకాదులలో నీజన్మముచేత నెవ్వారి కులము పావనమైనది? కుసుమకోమలమగు నీవయసున నిట్టి కఠిన వ్రత మేమిటికిఁ బూనితివి? అన్నన్నా! ఈప్రాయమేడ? యీయాకార మేడ? యీలావణ్యమేడ? యీతపమేడ? నాకుమిక్కిలి యక్కజ ముగా నున్నది?

సురలోక సౌఖ్యములు గల యాశ్రమములను విడిచి నిర్జన మగు నీ యడవిలో నొంటిగా నేమిటికి వసించితివి? యిట్టి చిత్రములు నే నెచ్చటను జూచి యుండలేదు. నీవృత్తాంతమంతయు నెఱింగించి నాసందియమును దీర్పుమని మిక్కిలి వినయములోఁ బ్రార్థించెను.

అతనిమాటలు విని యవ్వనిత యెద్దియో హృదయంబున ధ్యానించి ముహూర్తకాల మూరకొని నిట్టూర్పులు నిగిడింపుచు ముక్తాఫలంబులఁబోలిన యశ్రుజలబిందువులు నేత్రకోణంబులనుండి వెల్వడి స్తనవల్కలమునుఁ దడియఁజేయఁ గన్నులు మూసికొని వెక్కి వెక్కి యేడువఁదొడంగినది.

అట్లకారణముగా విచారింపుచున్న యాయన్నుమిన్నంజూచి వెరగందుచు నతఁ డాత్మగతంబున నిట్లు తలంచెను. అన్నన్నా!

వ్యసననిపాతములు మిక్కి వారము లైనవికదా? మనోహరమగు నిటః వంటి యాకృతులను సైతము దమవశముఁ జేసికొనుచున్నయవి. శరీరధర్మముగలవారి నుపతాపము లంటకమానవు. సుఖదుఃఖముల యొక్క ప్రవృత్తిబలమైనది. ఈమెగన్నీరు గార్చుటచే నేతత్కారణ మరయ నాకు మఱియుం గుతూహల మగుచున్నది. అల్పకారణంబున నిట్టివారు శోకింపరు. తీవ్రనిర్ఘాతపాతంబున భూమి గదలునా? అని యిట్లు తద్వ్యథం బరయదలంచి తదీయ శోకస్మరణమునకుఁ దానే కారణమని భయపడుచు లేచి యంజలిచేఁ బ్రస్రవణోదకము దెచ్చి మొగము గడిగికొమ్మని యమ్మగువ కందిచ్చెను.

అయ్యింతి సంతతముగాఁగారుచున్న యశ్రుధారచేఁ గలుషములగు నేత్రముల నాయుదకంబునఁ గడిగికొని వల్కలోపాంతముచే నద్దుకొనుచు నుష్ణముగా నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు మెల్లగా నతనికిట్లనియె.

రాజపుత్రా! మందభాగ్యురాల నగు నా వృత్తాంతముతో నీకేమిలాభమున్నది! అయినను వేడుకపడుచుంటివి. కావునఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

మహాశ్వేత కథ

దక్షుని ప్రసిద్ధి నీవు వినియేయుందువు. అతనికి మునియు నరిష్టయునియు నిరువురు పుత్రికలు జనించిరి, అందు మునికిఁ జిత్రరథుండను కుమారుం డుదయించెను.

ఆ చిత్రరథుండు సమస్తగంధర్వులకు నధినాయకుండై యింద్రునితో మైత్రి సంపాదించి యాశ్వరప్రసాదంబున మనోహరముగా నిందు చైత్రరథమను పేర నీయుద్యానవనమును అచ్ఛోదమను సీసరస్సును నిర్మించెను.

అరిష్ట కొడుకు హంసుఁడనువాఁడును ద్వితీయ గంధర్వకులము నకుఁ బ్రభువగుచు గౌరి యను కన్యకను జంద్రకిరణములం బుట్టిన దానినిం బెండ్లియాడి యాకాంతామణితో సంసారసుఖము లనుభ వింపుచుండెను.

ఆదంపతులకు సమస్తదుఃఖములకు భాజనమైన నే నొక్కరితన పుత్రికగా నుదయించితిని. నాతండ్రియు ననపత్యుఁడగుటచే నప్పుడు సుతజన్మాతిరిక్తమగు నుత్సవమును జేయుచు మిక్కిలి సంతోషించు చు జాతకర్మానంతరమునందు నాకు మహాశ్వేత యని పేరుబెట్టెను.

నేను బిత్రుగేహంబును మధురములగు మాటలచే బంధువులకు సంతోషము గలుగఁజేయుచు నవిదతశోకాయాస మనోహరమగు శైశవము సుఖముగా వెళ్ళించితిని.

అంతఁగాలక్రమంబున నామేన వసంతసమయంబునఁ బుష్పాంకురమువలె యౌవనము బొడసూపినది. సమారూఢ యౌవననైయున్న నేనొక్క వసంతకాలమునఁ దల్లితోఁగూడ స్నానార్థమై యీసరోవరమునకుఁ జనుదెంచి యందందు శిలాతలముల వ్రాయఁబడిన శంభుమూర్తులకు నమస్కరించుచుఁ గుసుమోపహార రమ్యములగు లతామంటపములను పుష్పించిన సహకారతరువులును వనదేవతాప్రేంఖలనశోభనములగు లతాడోలికలును కుసుమరజఃపటల మృగములగు కలహంస పదలేఖలచే మనోహరములగు తీరభూములునుం జూచి నంత మనంబున నుత్సాహంబు దీపింప గొంపసేపు ప్రియవయస్యలతో నేనందు విహరింపుచుంటిని.

అట్టిసమయమునఁ గానన కుసుమవాసనలం బరిభవింపుచు ననాఘ్రాతపూర్వమగు పరిమళమొండు వనానిలానేతమై నాకు నానాపర్వము గావించినది.

ఓహో ! అమానుషలోకోచితమగు నీసౌరభము నా కెట్లు కొట్టినది ? యని వెరగందుచు గన్నులు మూసికొని యాసుగంధ మాఘ్రాణించి యాఘ్రాణించి శిరఃకంపముచేయుచుఁ దదుత్పత్తిస్థాన మరయుతలంపుతో లేచి నూపుర రవఝుంకారమునకు సరఃకలహంసల ననుసరించి రాఁగా గొన్నియడుగులు నడిచి నలు మూలలు పరికించి చూచితిని.

అప్పుడొకవంక నఖిలమండలాధిపత్యమును గైకొన ధృతవ్రతుండయిన శశాంకుండోయనఁ ద్రిలోచనుని వశముఁజేసికొనఁ దపం బొనరించుచున్న కుసుమశరుని పగిది మనోహరాకారముతో నొప్పుచు మందారవల్లులములుదాల్చి హస్తంబున దండకమండలములు మెరయ ఫాలంబున విభూతిరేఖయు కటీతటి మౌంజీమాలికయు గరంబున స్ఫటికాక్షమాలికయుం ధరించి మూర్తీభవించిన బ్రహ్మచర్యము భాతి బుంజీభవించిన శ్రుతి కలాపమట్లదీపించుచు దేహకాంతులచేఁ బ్రాంతభూజముల బంగారుమయములుగాఁ జేయుచు సవయస్కుఁడగు మునికుమారుతోఁగూడ స్నానార్థమై యరుదెంచిన దాపసకుమారుం డొకండు నాకన్నులకుఁ బండువ గావించెను. అతనిచెవియందుఁ గృత్తికానక్షత్రమునుం బోలిన యదృష్టపూర్వమగు పుష్పమంజరి యొండు అమృతబిందువుల స్రవించుచు విరాజిల్లుచున్నది. దానిం జూచినేను ఓహో ! మదీయఘ్రాణమునుఁ దృప్తిపరచిన సౌరభ మీగుచ్ఛంబునఁబుట్టినదే యని నిశ్చయించుచు వెండియు నత్తపోధన కుమారు నీక్షించి మనంబున నిట్లు వితర్కించితిని.

అయ్యారే ! చతుర్ముఖుని యూపాతిశయ వస్తునిర్మాణకౌశల

మెంతచిత్రముగానున్నది. మొదటఁ ద్రిభువనాద్భుతరూప సంభారుఁడగు మన్మథుని సృష్టించి వానికన్న నెక్కువరూపముగలవానిఁ జేయు సామర్థ్యము కలదో లేదో యను తలంపుతో మునిమాయచేత రెండవ సుమకోదండునిగా నితవిఁ జేయఁబోలు. మున్నుమున్ను గజదానంద కరుండగు చంద్రుని లక్ష్మీలీలాభవనములగు పద్మములను సృజించుట బరమేష్ఠి కీతని మొగముజేయు పాటవము నేర్చుకొనుటకే యనితలంచెదను. కానిచో నతనికి సమానవస్తు సృష్టితోనేమి ప్రయోజన మున్నది. బహుళపక్షక్షపాకరుని కిరణములను దరుణుండు హరించు చున్న వాఁడను మాట యలీకము. ఇమ్మునికుమారుని శరీరమందే యణంగుచున్నవి. కానిచోఁ గ్లేశబహుళమగు తపంబున నొప్పుచు న్నను వీనిమేనింత లావణ్యభూయిష్టమై యుండనేల?

అని యిట్లు విచారించుచున్న నన్ను రూపైకపక్షపాతి యగు కుసుమశరుఁడు పరవశనుగాఁ జేసెను.

నిట్టూర్పులతోఁగూడఁ గుడికన్నించుక మూసి తిర్యగ్దృష్టిచే నతనిరూపము పానము చేయుదానివలె నెద్దియో ధ్యానించుదానివలె నీదాననైతినని పలుకునట్లు హృదయమర్పించుపగిది మనోభవాభి భూతురాల నగు నన్ను రక్షించుమని శరణుజొచ్చుమాడ్కి నీహృద యంబు నాకవకాశ మిమ్మని కోరుతీరునఁ జూచుచు అన్నన్నా! ఇది యేమిమోసము కులస్త్రీవిరుద్ధమగు బుద్ధిపుట్టినది ఇది గర్హితమనియె ఱింగినదాననైనను నింద్రియప్రవృత్తులమరలించు కొన వశముకాక స్తంభింపఁబడినట్లు వ్రాయబడినట్లు మూర్ఛబొందిన చందమున నవ యవములు కదల్పలేక యట్టె నిలువంబడితిని. అప్పటియవస్థ యిట్టి దని చెప్పుటకు శక్యముకాదు. పూర్వము శిక్షింపబడినదికాదు.

తద్రూపసంపత్తుచేతనో మనస్సుచేతనో మన్మథునిచేతనో యౌవనముచేతనో యనురాగముచేతనో చెప్పజేతను జేర్పబడితినో

కాని యట్టియవస్థ నేనెన్నఁడు నెఱుంగను.

అట్లు పెద్దతడవుచూచి యెట్టకేలకుఁ జిత్తమును దృఢపరచుకొంటి. అప్పు డతని హృదయమున నిల్చుట కవకాశమిచ్చుటకుఁ గాబోలు నిశ్వాసమారుతములు బయలువెడలినవి. హృదయాభిలాష దెలుపుచున్నదివోలె కుచయుగళము గగుర్పొడిచినది. సిబ్బితిం గరుగుచున్నట్లు మేనెల్ల జమ్మటలు గ్రమ్మినవి. మదనశరపాతభయంబునఁబోలె గంపము వొడమినది. అట్టిసమయమున మనంబున నే నిట్లుతలంచితిని.

అయ్యయ్యో! సురతవ్యతిరేక స్వభావుండును మహానుభావుండు నగు నిమ్మునికుమారునియందు దుర్మదుండగు మన్మథుండు నాకిట్టి యనురాగము గలుగఁజేయుచున్నవాఁడేమి? అనురాగము విషయయోగ్యత్వమును విచారింపదు, స్త్రీహృదయంబెంతమూఢమైనదోకదా! పాకృతజనులచేఁ బొగడఁబడుచుండెడు మన్మథవిలాసములెక్కడ? తపోమహత్వ మెక్కడ? మన్మథవికారములచేఁ దొట్రుపడుచున్న నన్నుఁజూచి యీతండు చిత్తంబున నెట్లు తలంచునో? అట్లెఱింగియు నీ వికారమణగింప లేకున్నదాన నెంతచిత్రమో? ఇది మదీయచిత్తదోషముకాదు. తదీయరూపవిశేషమం దట్టి మహిమయున్నది. ఈతఁడు నా వికారములఁ జూడకమున్నందుండి లేచి పోవుట యుక్తము. అప్రియములగు స్మరవికారములఁజూచి కోపముతో శాపమిచ్చునేమో? మునిస్వభావము పరిభవమును సహింపదుగదా.

అని మరలిపోవుటకు నిశ్చయించియు నతని యాకృతివిశేషము పదములకు నిగళమైతగులుకొని కదలనీయమింజేసి మునిజాతి యశేషజనపూజనీయమయినదికదా! నమస్కరించి యరిగెద, దీనం దప్పేమి యని యప్పుడు దాపునకుఁబోయి యతని మొగమునందు చూపులిడుచు పాదంబులకు నమస్కరించితిని.

దుర్లంఘ్యశాసనుం డగు మదనుం డప్పుడు మద్వికార దర్శనం బున నపహృతధైర్యుఁ డగు నతనిహృదయమును గూడ పవనుండు దీపమువలెనే చాంచల్య మందఁజేసెను.

యౌవనము అవినయబహుళమైనదికదా! అప్పు డతనికి క్రొత్తగాఁ జిత్తమును జొచ్చుచున్న మదనుని నెదుర్కొనుచున్నట్లు రోమాంచము పొడమినది. నాయొద్దకు వచ్చుచున్న హృదయమునకు దారిజూపుచున్నట్లు నిట్టూర్పులు వెడలినవి. వ్రతభంగమున భయ పడుచున్నదివోలె గరతలమందున్న జపమాలిక జారిపడినది.

అప్పుడు నేనతని వికారమును జూచి హృదయంబున మదనా వేశము రెట్టింప నిట్టిదని చెప్పుటకు నలవికాని యవస్థం జెందుచు డెందమున నిట్లు తలంచితిని.

అనేక సురత లాస్య లీలావిశేషముల నుపదేశింప నుపాధ్యా యుండగు మన్మథుండే విలాసములను నేర్పునుగదా! లేనిచో శృంగార చేష్టలయందుఁ బ్రవేశింపని బుద్ధిగల యీమునికుమారుని దృష్టిప్రసార మింత మనోహరముగా నెట్లుండును?

ఈతని హృదయాభిలాషనంతయు నతని చూపులే చెప్పుచు న్నవి. అని తలంచుచు దాపుగాఁబోయి యతని సహచరుండగు రెండవ మునికుమారునితోఁ బ్రణామపూర్వకముగా నిట్లంటిని.

ఆర్యా! యీమునికుమారుని పేరేమి? యెవ్వనికుమారుండు? ఈయన శ్రవణాభరణముగా ధరించిన పుష్పమంజరి యే కుంజమునఁ బుట్టినది? దీనిసౌరభమాఘ్రాణించినది మొదలు నాహృదయమెంతేని సంతసమందుచున్నది. ఇట్టి సుమమెన్నడును జూచి యుండలేదని పలుకగా విని యమ్మునికుమారుం డించుక నవ్వుచు నాకిట్లనియె.

బాలా! నీప్రశ్నముతోఁ బ్రయోజనమేల? కౌతుకమేని వక్కాణించెద వినుము.

పుండరీకుని కథ

దేవలోకంబున శ్వేతకేతుఁడను మహాముని కలఁడు. అతని యాకారము త్రిభువనసుందరమైనది. అమ్మహాముని యొకనాఁడు దేవతార్చన కుసుమములఁ గోయుటకు మందాకినీనదికిఁ బోయెను. అందు బద్మములు గోయుచున్న యమ్మునిపుంగవునిం జూచినంత పద్మసన్నిహితమైన లక్ష్మికిఁ జిత్తచాంచల్యమైనది.

ఆలోకమాత్రంబుననే సురతసమాగమసుఖం బనుభవించిన యమ్మహాదేవికిఁ బీఠంబుగానున్న యప్పద్మంబు నంద కుమారుం డుదయించెను.

ఆశిశువును గ్రహించి యాలక్ష్మి దేవ ! యీతండు నీకుమారుండు గైకొనుమని పలుకుచు వాని నాశ్వేతకేతున కిచ్చినది. అమ్మునియు బాలజనోచితకృత్యము లన్నియు వానికి నిర్వర్తించి యతండు పుండరీకమునం బుట్టుటచేఁ బుండరీకుఁడని నామకరణముచేసి యతనికి సమస్తవిద్యలును నేర్పెను. ఆశ్వేతకేతుసూనుండే యీతండు. మఱియు నీకుసుమగుచ్ఛము క్షీరసముద్రజాతమగు పారిజాతతరువునం బుట్టినది. పత్రవిరుద్ధముగా నీపూవీతని శ్రవణసంగత మెట్లయ్యెనదియుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. ఈదివసము చతుర్దశియని యీతండును నేనును దేవలోకమునుండి కైలాసగతుఁడగు శితికంఠు నారాధించుటకై నందనవనము మీఁదుగా బోవుచుంటిమి.

అప్పుడా నందనవనలక్ష్మి యీపారిజాతమంజరిని హస్తమున ధరించి వచ్చి యీతనికి మ్రొక్కుచు నిట్లనియె. ఆర్యా ! త్రిభువన దర్శనాభిరామమగు నీరూపమున కిది యనురూపమైనది. దీని శ్రవణా

వతంసముగాఁ దాల్పుము. పారిజాతము, జన్మము సాద్గుణ్యము నొం దునని పలుకగా నితం డాత్మస్తుతివాదమునకు లజ్జించుచుఁ గన్నులు మూసికొని యామెమాటఁ బాటింపక నడువఁదొడంగెను.

అప్పుడా దేవియు నీపూవుందాల్చి విడువక వెంట వచ్చుచుం డుటఁ జూచి, నేను మిత్రుఁడా ? దీనదోషమేమి ? యిది యద్దేవియ నుగ్రహాపరిగ్రహముకాదా ! గ్రైకొనుమని పలుకుచు నితం డిచ్చగింప కున్నను నేనుఁ బుచ్చుకొని బలాత్కారముగా దీని నతని శ్రవణా భరణముగా నిడితిని. ఇదియే దీని వృత్తాంతమని చెప్పి యతఁ డూరకుండెను.

పిమ్మట నప్పుండరీకుఁడు మందహాసోపశోభిత వదనారవిందుఁ డై నన్నుఁజూచి కామినీమణీ ! నీ కీ ప్రశ్నాయాసముతోఁ బనియేమి ? కావలశినచో నీపుష్పగుచ్ఛమును బుచ్చుకొమ్మని పలుకుచుఁ దన చెవియందున్న లతాంతమును దీసి నా శ్రవణపుటంబున నుంచెను.

నాకప్పుడు తత్కరతల స్పర్శశోభంబునం జేసి యవతంసస్థాన మున నాపూవు రెండవహృదయములాగున దోచినది. అతండును మత్కపోలతలస్పర్శసుఖంబున వడంకుచున్న కరతలంబునుండి జారి పడిన జపమాలికను సైతము సిగ్గుచేత నెరుఁగడు.

నేనప్పుడా జపమాలికను నేలంబడకుండ గ్రహించి విలాసముగాఁ దద్భుజపాశములచేఁ గూర్పఁబడిన కంఠగ్రహాసుఖం బనుభవించు దానివలెఁ గంఠాభరణముగా మెడలో వైచుకొంటిని.

అట్టిసమయమున ఛత్రగ్రాహిణి నాయొద్దకు వచ్చి రాజపుత్రీ! మీతల్లి స్నానము జేసినది. ఇంటికిఁబోవు సమయమగుచున్నది. కావున వేగమ స్నానము చేయుమని పలికినది. ఆ మాట విని నేను గుండె దిగ్గుమన నిష్టములేకున్నను నతిప్రయత్నముతో నతని మొగము నుండి దృష్టి మరలించుకొనుచు స్నానము చేయుటకుఁ బోయితిని.

పిమ్మట రెండవమునికుమారుఁడు అప్రకారము ధైర్యస్ఖలితుఁడైన యప్పుండరీకుం జూచి యించుక యలుక మొగంబునఁ దోపనిట్లనియె.

మిత్రుడా ! పుండరీక ! క్షుద్రజనులచేఁ బ్రోక్కఁబడినయీ మార్గము నీకుఁ దగినది కాదు. సాధులు ధైర్యధనులుకదా ప్రాకృతుండు వోలె వివశంబుగు చిత్తము నరికట్టవేమి ? ఇప్పుడు నీకపూర్వమైన యింద్రియచాంచల్యము గలిగినదే ? ధైర్యము, వశిత్వము, ప్రశాంతి బ్రహ్మచర్యనియమము, ఇంద్రియ పరాఙ్ముఖత, యౌవనశాసనత్వము మొదలగు నీసుగుణము లన్నియు నెందుబోయినవి ? నీచదువంతయు నీటఁగలిపితివే, నీవివేకమంతయు నిరర్థకమైనదే, అయ్యయ్యో కర తలమునుండి జారిపడిన జపమాలికను సైతము గుర్తెఱుఁగకుంటివి ? యేమి నీమోహము ? ఒకవేళ ప్రమాదముచే బుద్ధి చాంచల్యమంది నను వివేకముతో మరల్చుకొనరాదా ? యున్మత్తునిక్రియ వర్తించు చుంటివేయని పలికిన విని యించుక సిగ్గు జెందుచునతనితోఁ బుండ రీకుం డిట్లనియె.

వయస్యా ! కపింజల ! నన్ను మఱియొకలాగునఁ దలంపకుము. నే నట్టివాఁడను కాను. దుర్వినీతయగు నీనాతి నాజపమాలికను గ్రహించిన యపరాధమును నేను మరచిపోయితి ననుకొంటివా ? చూడుమని యలీకకోపముదెచ్చుకొని యతిప్రయత్నముతో భ్రూ భంగము గావింపుచుఁ జుంబనాభిలాషఁ బోలెఁ బెదవిగఱచుచు నాకడకు వచ్చి యిట్లనియె.

చపలురాలా ! నాజపమాలిక నాకియ్యక యిందుండి యెందు వోయెదవు ? ఇచ్చి కదులుమని పలుకగా విని నేనును నామెడనుండి యేకయష్టిగల ముత్తెపుపేరును దీసి, ఆర్యా ! ఇదిగో ! మీజపమాలి కను స్వీకరింపుఁడని పలుకుచు మన్ముఖమునందు దృష్టినిడి శూన్య హృదయుఁడై చూచినయతని చేతియందమ్మాలనిడి స్వేదసలిలస్నాత

నయినను వెండియు స్నానముచేయుటకుఁ దటాకమునకుఁ బోయితిని.

అందుఁ గ్రుంకి తల్లితోఁగూడ మెరకకుఁబోవు ప్రవాహము వలె నతిప్రయత్నముతో నింటికివెళ్ళి కన్యాంతఃపురము ప్రవేశించి యతనినిస్మరించుచు నది మొదలు విరహావిధురనై యిట్లు తలంచితిని.

అయ్యో! నేనచ్చటనే యుండక యింటికేమిటికి వచ్చితిని? ఆ! రాలేదు. నేనచ్చటనే యుంటి. కాదు యిది గృహమే? ఇప్పుడు నేను నిద్రబోవుచున్నానేమో! స్వప్నములో నిట్లు కనంబడినది కాబోలు. అయ్యో! నాకన్నులు తెరవఁబడియే యున్నవి. స్వప్న మెట్లు వచ్చును? ఇది రాత్రియా? పగలా? నాకీతాపమునోగమేమో? నేనిప్పుడెచ్చట నుంటిని? యెచ్చటికిఁ బోవుదును? ఎవ్వరితోఁ జెప్పు కొందును? దీనికిఁ బ్రతీకారమెద్ది? అని పెక్కుతెరంగుల నున్మత్త వలెఁ బలవరించుచు నంతఃపురమున కితరుల రాకుండ నియమించి యొంటిగా నొకగవాక్షముదాపునఁ గూర్చుండి ఆదిక్కునే మిక్కుట మయిన దానిగాఁ దలంచుచు నాదిశనుండి గాలి వచ్చినను మనోహర మయినదానిగాఁ నెంచుచు మౌనమవలంబించి యాతనిరూపమును లావణ్యమును, యౌవనమును మాటిమాటికి స్మరించుకొనుచు మేనం బులకలు బొడమఁ దత్కరతలస్పర్శసుఖం బభినయించుకొనుచు క్షణ మొక యుగములాగున గడుపుచుంటిని.

అంతలో నాతాంబూలకరండ వాహిని తరళిక యనునది నా యొద్దకువచ్చి నాయవస్థ యంతయుం జూచి చింతించుచు నిట్లనియె.

రాజపుత్రీ! అత్తటాకమునుండి స్నానము జేసి నీవు నన్నుఁ బరామర్శింపక ముందుగా నింటికి వచ్చితివికదా! నీవు వచ్చిన తరు వాత నొకవిశేషము జరిగినది. యాకర్ణింపుము. దివ్యాకారములతో నిరువురు మునికుమారులు అచ్ఛోదసరస్తీరంబున మనకుఁ గనంబడిరి కదా! వారిలో నీకీపుష్పమంజరి నిచ్చినయతండు తెండవవానికిఁ

గనంబడకుండఁ బుష్పించిన లతావితానములమాటుగా నాయొద్దకే వచ్చి బాలికా! యిప్పు డిక్కడ స్నానముచేసిన కన్యక యెవ్వని కూఁతురు? పేరేమి? యెచ్చటికిఁ బోయినదని నన్నడిగెను.

అప్పుడు నేను వినయముతో ఆర్యా? యీచిన్నది హంసుఁడను గంధర్వరాజు కూఁతురు. దీనిపేరు మహాశ్వేత. యిప్పుడాత్మీయ నివాసస్థానమైన హేమకూటమనుపర్వతమునకుఁ బోయినదని చెప్పితిని.

నామాటవిని యతండు ముహూర్తకాలమూరకొని యెద్దియో ధ్యానించుచు దేనినో యాచించువాఁడుంబలె రెప్ప వాల్పక నన్నుఁ జూచుచు సానునయముగా వెండియు నాకిట్లనియె.

కల్యాణీ! నీవు చిన్నదానవైనను నీరూపము నీ గౌరవమును, యోగ్యతను వెల్లడిచేయుచున్నది. నిన్నొండు యాచించుచున్న వాఁడ, కాదనక యాచరింతువే యనుటయు నేను వినయముతో నంజలి ఘటించుచు మెల్లన నిట్లంటి.

మహాభాగ! మీరట్లు పలుకుటకు నే నెవ్వతెను. త్రిభువన పూజనీయు లగు మీవంటి మహాత్ములు పూర్వపుణ్యావశేంబునం గాక మాయట్టి కృతులయందు దృష్టిప్రచారమైనఁ బరగింపరనుచో నాజ్ఞాపించుమాటఁజెప్పనేల? దాసురాలయెడఁగనికరముంచి చేయఁ దగిన కార్య మెద్దియో చెప్పుఁడు. నమ్మికముగాఁ జేసి యనుగ్రహ పాత్రురాల నగుదునని పలికితిని.

అప్పుడు నన్నతండు సఖురాలిగా మన్నించుచు సంతసముతో నాప్రాంతమందున్న తమాలతరుపల్లమును దెచ్చి తీరప్రస్తరముపై వైచి నలిపి రసముదీసి యారసమున వల్కలోత్తరీయమింతజించి దాని యందు కనిష్టికానఖ శిఖరముతో నెద్దియో వ్రాసి, కనకగాత్రీ! నీవీ పత్రికం గొనిపోయి యారాజపుత్రి కేకాంతముగా నున్నప్పుడిమ్మా. పొమ్మని పలుకుచు నది నాకిచ్చెను. నేనును దానిం బదిలముగా

దెచ్చితి నిదిగో చూడుమని తాంబూలభాజనమునుండి యాపత్రికం దీసి నాకందిచ్చినది.

నేనును దత్సంభాషణములచేతనే మేన రోమోద్గమము జనింప నతనిముట్టినట్లు సంతసించుచు నాపత్రిక నందుకొని తల్లిఖితాక్షరం బులం జూచి కన్నుల నద్దికొనుచు మదనావేశముతో నిట్లు పఠించితిని.

ఉ॥ తామరతూడువోలె విశ ♦ దంబగు ముత్తెపుపేరుచేత నా
హా! మహిలోభ పెట్టబడు ♦ హంసవింధబున నాశఁజెంద నెం
తో మదుదారమానస స ♦ ముద్భవభూరితరాభిలాష నీ
చే మహిళావతంసమ? స ♦ చింగొనిపోఁబడెజూ వెఁదవ్వుగాన్॥

అట్టి పద్యముజదివించినంత నాలుకగోసిన మూగవానివలెఁ గలుద్రావిన యున్మత్తునిపగిది స్మరాతురమగు నాహృదయము ప్రవా హముచేత వ్యాకులమయిన సరిత్తువలె విహ్వలత్వము గైకొనినది.

మఱియు, నాపత్రికంజూచుటచేఁ ద్రిలోకరాజ్యవైభవ మను భవించినట్లు సంతసించుచు దానిఁ గపోలములయందును అలకలయం దును బెట్టుకొనుచుఁ దరళికా! చెప్పుము, చెప్పుము. అతండు నీచే నెట్లు చూడబడియెను? ఏమేమి చెప్పెను? నీయొద్ద నెంతసేపు నివసిం చెను? అని పలుమారు దానినడుగుచు నట్టకేలకు నాదివసముగడిపితిని.

పిమ్మట నాహృదయముతోఁ గూడ సూర్యబింబము కృతరాగ సంవిభాగముగలదియై యొప్పినది. అప్పుడు ఛత్రగ్రాహిణివచ్చి రాజ పుత్రీ! అమ్మునికుమారులలో నొకఁడు వచ్చి ద్వారముననిలిచి జప

శ్లో॥ దూరంముక్తాలతయా బిససితయా ప్రలోభ్యమానో మే
హంసఇవదర్శితాశో మానసజన్మా త్వయానీతః॥

తా॥ ముత్తెపుపేరును జూచి తామరతూడనుకొని యాసతో దూరముగాఁబోయిన హంసవలెనే నీచేత నామనోరథము దవ్వుగాఁ దీసికొని పోయితివని తాత్పర్యము.

మాలిక నడుగుటకు వచ్చియున్నాడని చెప్పుచున్నాడు. అనుజ్ఞ యేమని యడుగగా నేను మునికుమారనామగ్రహణముచే మిగులఁ దొందరపడుచు నతనిరాక శంకించుకొనుచు వేగము తీసికొనిరమ్మని యాజ్ఞాపించితిని.

అమ్మునికుమారుని వయస్యుఁడయిన కపింజలుని నది పోయి తీసికొనివచ్చినది. అతనియాకారముఁజూడ విషాదముతోఁగూడినట్లు కనఁబడినది. అప్పుడు నేను దటాలున లేచి నమస్కరించి యాదరముతో స్వయముగాఁ బీఠముదెచ్చివైచితిని. పీఠోపవిష్టుండయిన యతని యడుగులను వలదనుచుండ బలాత్కారముగాఁ గడిగి యుత్తరీయాంశుకముచేఁ దడియొత్తి యతనికిఁ దాపుగాఁ గూర్చుంటిని.

అతండట్లొక ముహూర్తమాత్రము విశ్రమించి యెద్దియో చెప్పఁదలచుకొని నాదాపుననున్న తరళికపై దృష్టి నెరయించెను. దాన నతని యభిప్రాయము గ్రహించి దేవా! యిది నాశరీరము వంటిది. వక్తవ్యాంశము నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చునని పలుకగాఁ గపింజలుఁ డిట్లనియె.

రాజపుత్రీ! నేనేమని చెప్పుదును? సిగ్గుచేత నావాక్కు వక్తవ్యాంశమును గ్రహింపకున్నది. కందమూలములం దినుచు శాంతముగా నడవులఁ గ్రుమ్మరు మునిజనమేడ? మన్మథవిలాసములేడ? అంతయు విపరీతముగానే యున్నది. దైవమెట్లుచేయుటకు సంకల్పించెనో చూడుము. భగవంతుఁ డప్రయత్నముచేతనే పురుషునిఁ బరిహాసాస్పదునిగాఁ జేయుచుకదా! ఇది యేధర్మోపదేశమో నాకుఁ దెలియకున్నది. నాసందేశము చెప్పక తప్పదు. మఱియొకయుపాయమేదియు గనంబడకున్నది. కొండొకప్రతిక్రియయుఁదోచదు. ప్రాణపరిత్యాగముచేతనయినను మిత్రుని రక్షింపఁదగినదని చెప్పుచున్నాను వినుము. నీదాపుననే నిష్ఠురముగా నిట్లు కోపపడి యట నుండక

పుష్పములు కోయుట మాని మఱియొకచోటికిం బోయితిని. పిమ్మట నీవు నింటికిఁ బోయితివికదా! అప్పుడు నే నితం డొక్కఁడు నేమిచేయుచున్నాఁడో చూతమని మరలివచ్చి యచ్చటి కొమ్మలసందున డాగి యాప్రదేశమును జూచితిని కాని యతం డందు గనంబడలేదు.

మే మిరువురము పుట్టిననాఁటనుండియు నొకక్షణమైన నెడఁబాసి యుండలేదు. కావున సుహృత్స్నేహాతరత్వంబున హృదయంబు దొట్రుపడుచుండ నిట్లు తలంచితిని.

అయ్యో! నామిత్రుఁడు మదనపరాయత్తచిత్తుండై యామత్తకాశిని వెంటఁబోయి తిరిగి నాయొద్దకు వచ్చుటకు సిగ్గుపడియెఁగాఁబోలు, లేక కోపముచేత నన్నువిడిచి యెచ్చటికేనింబోయెనేమో! ధైర్యస్ఖలనవిలక్షుఁడైన యతం డేమైపోయెనోకదా యని యమంగళము తలంచుకొనుచుఁ దరులతాగహనములు, చందనవీధులు, లతామంటపములు, సరఃకూలములు మొదలగు ప్రదేశములు పెద్దతడవు తద్దయు శ్రద్ధతో వెదకినది.

అంత నొకసరస్సమీపమందు లతామంటపమున చిత్తరువు మాడ్కి స్తంభితునిపగిది యోగస్థునిభంగి కదలక మన్మథశాప భయంబునఁబోలె నణఁగి నిష్పందనిమీలితమగు కందోయినుండి బాష్పజలము ధారగా వెడలుచుండ హృదయమునఁ బ్రజ్వరిల్లు మదనాగ్నిజ్వాలను గైకొని వెడలు నిట్టూర్పు గాడ్పులచేఁ బ్రాంతలతాకుసుమకేసరముల వాడఁజేయుచు వామకరతలంబునఁగపోలం బిడుకొని యున్మత్తునిక్రియఁ బరాయత్తచిత్తుండై యున్న పుండరీకుం గంటిని.

అపగతనిమేషము లగు చక్షుస్సులచేఁ దదవస్థ యంతయుం జూచి హృదయంబున విషాదంబు జనింప నిట్లు తలంచితిని.

మన్మథుఁడు దుర్నివారవేగముగలవాఁడు కదా! నిమిషములో నితనిదీర్ఘరానియవస్థ పాలుచేసెను. అన్నన్నా! జ్ఞానరాసియంతయు

నొక్కమాటు వ్యర్థమయినదే అయ్యారే! ఎంతచిత్రము. ఈతండు పిన్ననాటనుండియు ధీరస్వభావుండు. అస్ఖలితచిత్తవృత్తిగలవాఁడై మాబోటులకు సైతము నీతి కరపుచుండువాఁడు. అట్టివాఁ డిప్పు డితరుండువోలె జ్ఞానము లెక్కసేయక తపఃప్రభావము నున్మూలించి గాంభీర్యాదిగుణంబులు మట్టుపరచి మన్మథునిచేత జడీకృతుండయ్యె. కానిమ్ము. ఇది యౌవనమహిమకదా యని తలంచుచు నేను మెల్లగా వాని దాపునకుఁబోయి యా శిలాతలమందు వెనుకగాఁ గూర్చుండి భుజముమీఁద జేయి వైచుచు సఖా! పుండరీక! ఇట్లుంటివేమని యడిగితిని.

అప్పు డతం డతిప్రయత్నముతోఁ గన్నులు దెరచి మందర మగు దృష్టితో నన్నుఁజూచి ఇస్సురని నిట్టూర్పు నిగుడించుచు సిగ్గు చేత విరళాక్షరములు గలుగు మాటలతో వయస్యా! కపింజలా! నావృత్తాంతమెరింగియు నీ విట్లడిగిన నే నేమి చెప్పుదునని మెల్లగాఁ బలికెను.

అప్పు డతని యవస్థ జూచి త్రిప్పరానిదని నిశ్చయించియు మిత్రుని సన్మార్గప్రవృత్తునిగాఁ జేయుట యుచితము, శక్తికొలది చెప్పి చూచెదంగాక యని తలంచి వెండియు నిట్లంటిని.

పుండరీక! నీవృత్తాంతమెఱుంగబట్టియే యిట్లడుగుచున్నవాఁడ. నీవవలంబించిన వ్యాపారము గురూపదిష్టమా, శాస్త్రప్రపఠితమా, నియమవిశేషమా, ముక్తిప్రాప్తికారణమా, మనస్సుచేతనయిన స్మరింపఁ దగినదేమో చెప్పుము. అజ్ఞానుండులోలె, మన్మథహతకునిచేతఁ బరిహాసాస్పదత్వమును బొందింపఁ బడుచుఁ దెలియకుంటివేమి? ప్రాకృత జనాభిమతములగు నింద్రియవిషయంబుల సుఖాభిలాష నీకెట్లు కలిగినది. పరిణయవిరసంబులగు నింద్రియసుఖంబుల బుద్ధిఁబొనుపుట మహారత్నమును భ్రాంతితో నంగారము ముట్టినట్లగునని యెఱుఁగవో?

విషయతత్త్వముల నెఱింగియు స్ఖలితమయిన జ్ఞానముద్ధరింపవేమి ? ఇం
ద్రియముల నివారింపవేల ? చిత్తమును నియమింపవేమి ? ఈమన్మథుఁ
డన నెంతవాఁడు ధైర్యమవలంబించి వానిని పరిభవింపుము అని నేను
బలుకుచుండగనే నామాటల నాక్షేపించుచుఁ గన్నీరుదుడుచుకొనుచు
నా చేయిపట్టుకొని యతం డిట్లనియె.

కపింజలా ! పెక్కుమాటలతోఁ బ్రయోజనమేమి ? ఆశీవిష వేగముగల విరితూపుల పోటుపడనివాఁడెన్నేని బరుల కుపదేశింప వచ్చును. ఇంద్రియములు మనంబును నెవ్వనికిఁ గలిగియుండునో శుభాశుభవివేచన మెవ్వఁడెఱిఁగియుండునో వాఁడుపదేశమునకుఁ దగినవాఁడు. నాకవి యన్నియు దవ్వైనవి. యుపదేశకాల మతిక్రమించినది. జ్ఞానము నిలుపుకొనుసమయము మించిపోయినది. నీకంటె నాకు సన్మార్గముపదేశించువాఁడు లేడు. నీయుపదేశము నేను వినఁదగినదే కాని నామానసవికారము మరలించుకొనుటకు శక్యము కాకున్నది. నేనేమిచేయుదును. ? మదనసంతాపముచే నా యంగము లన్నియు నుడికిపోవుచున్నవి. దీనికెద్దియేని ప్రతిక్రియ యెఱుంగుదువేని యాచరించి నీ ప్రియమిత్రునిఁ బ్రతికించుకొమ్మని పలికి యూరకుండెను.

అప్పుడు నేను మరల నతని మతిమరలింపఁదలంచి శాస్త్రదృష్టాంతములు నితిహాస నిదర్శనములు నగు మాటలచే నెంతేని నీతి నుపదేశించితిని. కాని యతం డేమియుఁ జెవియొగ్గి వినకపోయెను.

ఇఁక నుపదేశములతోఁ బ్రయోజనము లేదని నిశ్చయించి నేను లేచి యత్తటాకములోనికిఁబోయి తామరతూడులను, కమలినీ దళములను, గలువలను, పద్మములనుం గోసికొనివచ్చి యందున్న లతామంటపమునందలి శిలాతలంబునం బాన్పుగా బరచి యతనినందు బరుండఁబెట్టి చందనతరుపల్లవంబులం దెచ్చి రసముతీసి స్వభావసురభి యగు నారస మాపాదమస్తకముగా నతనిమేనం బూసి కదళీదళంబున

పించుచుంటిని. మిక్కుటమగు తాపముచే నాచేయు శైత్యోపచార ములన్నియుఁ నిష్ఫలములగుచుండం జూచి నేనిట్లు తలంచితిని. అన్నన్నా! మన్మథునికి సాధ్యముకానిది లేదుకదా! హరిణమువలెఁ గ్రుమ్మరుచు స్వభావముగ్ధుడగు నీతండేడ? వివిధవిలాస రసరాశియగు గంధర్వ రాజపుత్రియేడ? యెట్లు సంఘటించునో చూడుము. సాగర గంభీరుఁడగు నితని దృణమువలెఁ దేలికపరచెనే? యింతకన్న ప్రౌఢిమ యేమిగలదు. అన్నిగతులచేతఁ దీర్పరాని యాపద తటస్థించినది. ఏమి చేయుదును? ఎక్కడఁజొత్తును? ఎవ్వరితోఁ జెప్పుదును? యెట్లు వీని ప్రాణములు నిలుచును? ఉపాయమెద్ది? కర్తవ్యమేమి? యని యనేక ప్రకారములఁ దలంచుచు అయ్యో యీ వెఱ్ఱియాలోచనలతోఁ బని యేమి? తత్కాంతాసమాగముకన్న వేరొండుసాధనమున వీఁడు బ్రతుకఁడు అట్టిపనియే చేయందగినది. తాపసజనులకిది యనుచిత మని నేనిప్పుడూరకుంటినేని యేకోచ్ఛ్వాసజీవితుం డగు నితండు కాలమును సహింపక మృతినొందఁగలఁడు. గర్హితకృత్యముచేతనయి నను మిత్రాసువుల రక్షింపఁదగినదికదా! కావున నేనిప్పు డన్నిగతుల చేత నానాతియొద్దకుఁ బోవుటయే యుచితముగా నున్నయది. ఇతని యవస్థ యంతయు నాయింతి కెఱింగించెద నని నిశ్చయించుకొనుచు నెన్నఁడును దుర్వృత్తియందుఁ బ్రవేశింపని యతండు నన్నుఁ జూచి సిగ్గుతో నావృత్తి మరలించుకొనునేమో యని యెద్దియో మిషబన్ని యతనితోఁ జెప్పక యచ్చోటు బాసి నీయొద్దకు వచ్చితిని. తరువాత చేయందగినకృత్యమెద్దియో యాలోచింపు మని పలికి నా మొగంబునఁ జూట్కి నిలుపుచు నామాట విను తాత్పర్యముతో నూరకొనియెను.

అతని మాటలు విని నేను సుఖామృతమయమగు హ్రదంబున మునింగినదానివలె సంతసించుచున్నప్పుడు బొడమిన సిగ్గుచేతఁ దల వాల్చుకొని కన్నుల నానందబాష్పములు గ్రమ్మ మనమ్మున నిట్లు

తలంచితిని. పాపము, మన్మథుఁడు నన్నుఁబలెనే యాతనింగూడఁ బరితాపము నొందజేయుచు నాకు మంచి యుపకృతి గావింపుచున్నవాఁడు. అతం డట్టి యవస్థ ననుభవింపుచున్నాఁడను మాట నిక్కమము. స్వప్నమందైనను గపింజలుఁడు అసత్యమాడువాఁడుకాడు. ఊరి కింత దూరమువచ్చి యేల ప్రయాసము జెందును. ఇప్పుడీతనికి నేనే మని చెప్పుదును? ఏమికావింపఁదగినది ? యుపాయ మెద్ది? యని యనేక ప్రకారములఁ దలంచుచున్న సమయంబునఁ బ్రతీహారి వచ్చి రాజపుత్రీ ! నీవస్వస్థతగా నుంటివనుమాట విని నిన్నుఁ జూచుటకై మీ యమ్మగారు వచ్చుచున్నారని చెప్పెను.

ఆమాట విని కపింజలుడు మహాజనసమ్మర్దభయంబున నట నుండవెరచి లేచి, రాజపుత్రీ! సూర్యుండస్తమించుచున్నవాఁడు, నేనుఁ బోయివచ్చెద; మిత్రప్రాణముల రక్షించుటకై యిదిగో యంజలి ఘటింపుచున్నవాఁడ. కర్తవ్యమెద్దియో యోచించి యట్లు కావింపు మనిపలుకుచుఁ బ్రత్యుత్తరమును బొందకయే బయలుదేరి పెక్కండ్ర పరిచారికలతో నామెతల్లి వచ్చుచున్నది కావున నాసమ్మర్దములోఁ దప్పించుకొని యెట్లో దాటిపోయెను.

మజ్జననియు నాపజ్జకువచ్చి కొంతసేపు నివసించి తిరిగివెళ్ళి పోయినది. ఆమె నాయెద్దకువచ్చి యేమిచేసినదో యేమిపలికినదో శూన్యహృదయనైన నేనేమియు నెఱుంగను.

అంతలో సాయంకాలమగుటయు నప్పుడు కర్తవ్యమెద్దియో తెలియక తరళికతో నిట్లంటిని. తరళికా! నాహృదయ మాకులమయి నదనియు నింద్రియములు వికలములయినవనియు నీవెఱుంగవా యేమి ! ఇప్పుడేమి చేయఁదగినదో నాకుఁదెలియకున్నది. కపింజలుఁ డు చెప్పినమాటలన్నియు నీవు వింటివికదా ! చక్కగా నాలోచించి నాకుపదేశింపుము. నేనితరకన్యలవలె సిగ్గును విడిచి జనాపవాద

యును లెక్కింపక సదాచార మతిక్రమించి తండ్రి యనుమతి వడయక యచ్చటికిఁబోయి యప్పుండరీకునిం గలసికొంటినేని గురుజనాతిక్రమణదోషంబున నధర్మము రాఁగలదు.

ధర్మోపరోధభయంబున నేను బోకుంటినేని తప్పక మృత్యువనే యంగీకరింతును. దానంజేసి క్రొత్తగా స్నేహముగలసిన కపింజలు తోడి ప్రణయరసభంగముకాఁగలదు. అదియునుంగాక నాయం దాసయుంచుకొనిన పుండరీకుఁడునైతము ప్రాణపరిత్యాగముచేయును. దాన మునిజనవధమహాపాతకము రాఁగలదు. ఈరెంటిలోఁ నేది యుత్తమమో నిరూపింపుమని పలుకుచుండఁగనే చంద్రోదయమైనది.

రతికలహ కుపిత రోహిణీచరణాలక్త కరసలాంఛితుండు వోలె నుదయకాలంబున నెఱ్ఱఁబడిన చంద్రునిఁజూచి విహ్వలనై తరళికోత్సంగంబున శిరంబిడి తదీయకిరణజాలంబులు చల్లనివైనను దాహజ్వరభిన్నునిపై నిప్పులవర్షము గురిసినట్లు సంతాపము గలుగఁజేయ మూర్ఛపోతిని.

అప్పుడు తరళిక నన్నుఁ బలుమారు పిలిచి పలుకకుండుట గ్రహించి తొట్రుపడుచు శైత్యోపచారము లెన్నియేని గావించినది. అప్పుడు నాకించుక తెలివివచ్చి కన్నులందెరచితిని.

చందనపంకార్ద్రింబులగు కరంబులు జోడింపుచుఁ దరళిక నన్నుఁజూచి, దేవీ! నీవిక సిగ్గుపడిన లాభములేదు. ధర్మమునకు వెరచితివేని ప్రమాదము రాకమానదు. నీసంతాపమంతకన్న నెక్కుడగుచున్నది. నాయందు దయయుంచి పుండరీకుఁడున్న చోటికిఁ బోవుదము లెమ్ము. తదీయబాహునాళములఁ బెనవైచినప్పుడుకాని నీ మేనికాక తగ్గదని వినయముగాఁ బలుకుచున్న తరళికంజూచి ఓసీ! మదనుని మాట జెప్పనేల? ఇప్పుడీ శశాంకుఁడే ప్రాణములను హరింపుచున్నవాఁడు. అట్లే పోవుదములెమ్ము. అతిప్రయత్నముతోఁ బోయి హృద

యవల్లభుని సంతోషపెట్టెదనని పలుకుచు మూర్ఛాఖేద వివశములగు నవయవములచే నెట్టకేలకుఁ దరళికం బట్టుకొని బయలు దేరితిని.

అట్టి సమయమున నాకుఁ గుడికన్నదరినది. అయ్యో దైవ మిదియేమి యిట్టి సూచన గావించుచున్నాఁడు. మఱియు నేమిచేయఁ దలఁకొనెనో కదా యని శంకించుకొనుచుఁ బరిజనమునకు నైతము తెలియకుండ దాంబూలాంగరాగాది సుగంధ ద్రవ్యములు గైకొని తరళిక వెంటరా నాపారిజాత మంజరియే ధరియించి యామేడ వెడలి నీలపటావకుంఠనముతో రహస్యమార్గమున నయ్యచ్ఛోద సరస్సమీప వనమునకుఁ వచ్చుచుంటిమి.

ఆహా ! అడుగు గదిపినఁ బెక్కండ్రు పరిచారికలు వెంటనడచి వచ్చుచుండు నేనట్లు తరళికా సహాయినినై పోవుచుండ నించుకయు వెరపులేక పోయినది. ప్రియునింగూర్చి యేకాంతముగా బయలు వెడలువారికి నారోపితశరాసనుండై పుష్పబాణుండు సహాయముగా వచ్చుచుఁ బరిచర క్రియల నుపదేశించు చుండునుగదా.

లజ్జను వెనుకకుఁద్రోసి నాకంటె ముందుగా నింద్రియములతోఁ గూడ హృదయము పరుగిడఁ దొడంగినది. అప్పుడు నేను తరళికం జూచి సకియా ! యీ యిందుహతకుఁడు నన్నుఁబలె బుండరీకుని నైతము గరంబులంగట్టి యభిముఖముగాదీసికొని రాఁడుగదా ! యని పలికిన నదియు నవ్వుచు, రాజపుత్రీ ? నీవు ముద్దరాలవు సుమీ ? ఇతని కతనితోఁ బ్రయోజనమేమి? మదనాతురుండువోలెనీయందట్టి చేష్టలం గావించుచున్నవాఁడు చూడుము. ప్రతిబింబకైతవంబున స్వేదకణి కాంచితమగు నీకపోలముఁ జూపించుచున్నవాఁడు. లావణ్యాభూయిష్ట మగు కుచభారంబునం బడుచుండెను. కాంచీరత్నముల గరంబుల నంటుచుండె, నిదిగో నఖలగ్నమూర్తియై చరణంబులం బడుచున్న వాఁడు, మఱియుం దాపంబున నతని మేను శుష్కచందన లేపపాండు

రత్వము వహించియున్నదో లేదో నిదానింపుము అని మఱియుం బెక్కు తెరంగులం దత్కాలోచితముగా నర్మసంభాషణములం గావింపుచుం గ్రమంబునం దత్ప్రదేశమునుం జేరితిమి.

అట్టి సమయమున నాసరోవరము పశ్చిమతీరంబున దవ్వగుటచే ననతివ్యక్తముగాం బురుష రోదనధ్వని యొకటి వినంబడినది. కుడికన్నదరినది మొదలు శంకించుచున్న నాహృదయమాధ్వని వినినంత మిక్కిలి తొట్రుపడుచుండ, తరళికా ? యిదియేమని వెరపుతోం బలుకుచు మేను గంపమునొంద నతిత్వరితముగా దదభిముఖముగాం బోయితిమి.

ఆ సమయము నిశ్శబ్దముగా నుండుటచే దూరమయినను మఱియు నాధ్వని యిట్లు వినవచ్చె.

హా పుండరీక ! హా ప్రాణమిత్ర ! హా ! మహాభాగ ! మన్మథహతకుండు నీకెట్టి యుపద్రవము సంఘటించెనురా ! అన్నన్నా ! దుర్వినీతయగు మహాశ్వేత మూలముననేకదా ? యింతపుట్టినది. కటకటా ! శ్వేతకేతున కెంతవచ్చినది ? ధర్మమా ! నిన్నింకెవ్వరు స్వీకరింతురు ? తపంబా ! ఇంక నీకాశ్రయమెవ్వరు ? సరస్వతీ ! విధవవైతివే ? సత్యమా ! నిన్ననాథంగాందలంచెదను. మీయాశ్రయుండన్యలోకమునకుం బోయె. అయ్యో మిత్రమా ? నన్నుంజూడవేమి ? నిన్ను విడిచి యొకనిమిషమయిన నుండంగలనా ? నన్ను విడిచిపోవుట నీకు న్యాయమా ? యొక్కసారి మాట్లాడుము నాకుమిక్కిలి వేడుకగానున్నది. ఇంక నేనెక్కడికిం బోవుదును, ఎవ్వరితో దిరుగుదును ? నాయందుగలసుహృత్స్నేహమంతయు నెందుబోయినది ? ఎప్పుడును నవ్వుచునే మాట్లాడువాండవే, ఆప్రజ్ఞయంతయు నెందుబోయినది ! అయ్యయ్యో. అక్కటా ! హా ! హా ! అని యారీతి గపింజలుండు విలపించు చున్నట్లు వినంబడినది.

అప్పుడు నాఁకు ప్రాణములు పోయినట్లైయైనవి. ప్రయత్నముతో నడచుచున్నను నిమ్నోన్నతముల నరయలేక అడుగులు తడఁబడుచుండ నెవ్వఁడో బలాత్కారముగాఁ దీసికొని పోవునట్లట్టకేల కాప్రదేశముఁజేరి మణిశిలాతలంబున వనకుసుమములచే విరచింపఁబడియున్న శయ్యయందు దీర్ఘనిద్రా ముద్రిత నయనుండై చందన రసచర్చితమగు నవయవముల మృణాళనాళముల నలంకారములుగా ధరియించి మన్మథవ్యథ సహింపజాలక నిశ్చేతనుండై సుఖించుచున్నట్లు అపూర్వప్రాణాయామ యోగం బభ్యసించుచున్నట్లు అనంగయోగ విద్య నవధరించుచున్నట్లు విగతజీవితుండయినను దేజంబుదప్పక పడియున్న పుండరీకుని మహాపాపాత్ముఁరాలనగు నేఁను జూచితిని.

కపింజలుఁడు నన్నుఁజూచి రెట్టించిన శోకముతో నతని కంఠమును గౌఁగలించుకొని మఱియు నెక్కుడుగా విలపింపఁదొడంగెను. అప్పుడు నేను మూర్ఛాంధకార వివశనగుట నేమని విలపించితినో యేమయితినో యెఱుంగను. నామేనినుండి ప్రాణములు సైత మేమిటికిఁ బోయినవికావో నాకుఁదెలియదు. మఱికొంత సేపటికి నాకుఁ దెలివివచ్చినది. అప్పుడు నా దేహమును నగ్నియందుబడినట్లు అసహ్యశోకదహ్యమానమై నేలంబడి కొట్టుకొనుచుండఁ జూచితిని.

హా! యిది యేమి యుపద్రవము, ఇట్లు వచ్చినదని పెద్దయెలుంగున హా! అంబ! హా! తాత! హా! సఖులారా! యనియఱచుచు, హా! నాథ! జీవితనిబంధన! నన్నొంటిమైవిడిచి యెక్కడికిఁబోయితివో చెప్పుము, నీనిమిత్త మెట్టియవస్థ ననుభవించితినో తరళికనడుగుము. దివసమొక్కటియే సహస్రయుగ ప్రాయముగా గడిపితిని.

ఒక్కసారి మాటాడుము! భక్తవత్సలత్వము జూపుము. నా మనోరథము పూరింపుము. భక్తురాలు, ననురక్త, బాల, ననాథ, మదనపరిభూత, నిట్టి నాయందేటికి దయసేయవు? నేనేమి యపరాధము

చేసితిని? అయ్యో, నీవు నాకతంబున నిట్టియవస్థఁబొందితివి. నాకీ బ్రహ్మహత్యా పాతకంబెట్లు పోవును. నేను మహాపాతకురాలను. ఇట్టి నిన్ను విడిచి ఇంటికిఁ బోయితిని. ఇఁకనాకు దల్లిదండ్రులతోఁ బ్రయోజనమేమి? బంధువులేమిటికి? దైవమా, నన్ననుగ్రహింపుము; వనదేవతలారా, అనాథను రక్షింపరా? తల్లీ! భూదేవి! లోకానుగ్రహకారిణీ! నాయందు నీకైనం దయలేదా? యని యనేకప్రకారముల నేమియుం దెలియక గ్రహావిష్టురాలి చందమునఁ బ్రేలుచు విలసింపఁ దొడంగితిని; మఱియుఁ దచ్ఛరీరంబునంబడి కపోలములు ముట్టుచు జటాకలాపములు సవరించుచు హృదయంబున నిడిన నళినీదళంబులఁ దీసివేయుచు మాటిమాటికి మోము చుంబించుచు సారెసారెకు గంఠగ్రహణముచేయుచు, ఆర్యా, యీతనిం బ్రతికింపుమని కపింజలుని పాదంబులంబడుచు, దరళికం గౌఁగలించుకొనుచుఁ బెక్కుగతుల విలపించితిని.

అప్పుడు నానోటనుండి అశ్రుతపూర్వములు ననుపదిష్టములు నగుచాటూక్తులెన్నియేని వెడలినవి. తలంచుకొన నాకావిలాపవచనము లెట్లు వచ్చినవో నాకే చిత్రమగుచున్నది. అదియొక యవస్థగదా. జలయంత్రమువలె నశ్రుప్రవాహములు బయలు వెడలుచుండెను. నోటినుండి యంకురించుచున్నట్లు ప్రలాపములు వచ్చుచుండెను. అన్ననాన్న, ఆయవస్థ తలంచుకొనినంత మేను గంపము నొందుచున్నదని పలుకుచున్న యామహాశ్వేత చేతనమును మూర్ఛ హరించినది.

తద్వేగంబునం బడుచున్న యామెను జంద్రాపీడుఁడు కరంబులనాని పట్టుకొని యశ్రుజలములచేతఁ దడిసిన తదుత్తరీయముచేతనే మెల్లగా వీచుచుఁ గొంతసేపునకుఁ దెలివివచ్చి కన్నులు దెరచిన యామెఁజూచి దైన్యంబుదోప నిట్లనియె.

భగవతీ! నాకతంబున నీకీశోకము వెండియు దాపము గలుగఁ

జేసినది. ఇఁకపైనఁ జెప్పకుము, విరమింపుము, నేను సైతము వినఁజాలకున్నాను. గతించినవైనను సుహృజ్జనదుఃఖములు స్మరించినప్పుడు అనుభవ సమమగు వేదనం గలుగజేయునుగదా. అతిప్రయత్నముతో ధరించిన యీప్రాణముల శోకానలములకు నింధనములుఁ జేయకు మని పలికిన విని యక్కలికయు నిట్టూర్పు నిగిడింపుచుఁ గన్నుల నశ్రువులు గారుచుండ విషాదముగా నిట్లనియె.

రాజపుత్రా ! అట్టిదారుణ శోకసమయమందే విడువని యీ కృపణప్రాణములు నన్నిప్పుడేలవిడుచును ? నిక్కము, పాపాత్మురాలనగు నాకంతకుఁడు సైతము దర్శన మీయవెరచు చున్నాఁడు. కఠినాత్మురాలనగు నాకిప్పుడీ శోకమేమిటికో ? ఇదిశోకమా ? అలీకము, సిగ్గు లేనివారలలో నేను మొదటిదానను. వజ్రమయమగు హృదయముతో నట్టిదుఃఖ మనుభవించితిని. కాని యనుభూతమయినదానిం చెప్పిన నేమిలెక్క యున్నది. తదనంతరవృత్తాంత మాకర్ణింపుము.

నేనట్లు పెక్కు తెరంగులఁ బలవరింపుచుఁ దరళికం జూచి, బోటీ! ఇఁక నాజీవితమేటికి ? జింతయేమిటికి? చితి రచింపుము, అగ్నిం బడి ప్రాణేశ్వరుం గలిసికొందునని పలికితిని.

అట్టి సమయమున నంతరిక్షమున జంద్రమండలము నుండి వెల్వడి యమృత డిండీరపాండురమగు నుత్తరీయాంశుకము అంసదేశమున వ్రేల మనోహరాలంకారభూషితుండై మహాపురుష లక్షణోపేతుండై దివ్యాకృతితో నొప్పు నొక్క మహానుభావుఁడు ధవళదేహప్రభావితానములు దిగంతముల వ్యాపింపమెల్లన నచ్చటికి వచ్చి అతిశీతల స్పర్శములుగల నంగుళులతో నొప్పు నైరావతకరపీవరములగు బాహువులచే నందు గతాసుఁడై పడియున్న పుండరీకుని దేహము నెత్తుచు నన్నుద్దేశించి దుందుభినాదగంభీరమగు స్వరముతో వత్సా! మహాశ్వేత ! నీవిప్పుడు ప్రాణములు విడువకుము. నీకితనితో వెండియు

సమాగమముకాగలదు. అని తండ్రివలె ననోదార్చి యతండు పుండరీక శరీరముతోఁగూడ గగనతలమున కెగసి యరుగుచుండెను.

అప్పుడు నేను భయవిస్మయ కౌతుకంబులు చిత్తంబుత్తలపెట్టఁ దలపైకెత్తిచూచుచు, ఆర్యా ! ఇదియేమి యద్భుతమో చెప్పుమని కపింజలు నడిగితిని.

అతండు నాకేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మియ్యకయే తొందరగా లేచి అంతకా ! దురాత్మా ! నామిత్రు నెచ్చటికిఁ దీసికొనిపోవుచున్న వాఁడవని యలుకతోఁ బలుకుచు, నుత్తరీయవల్కలము నడుమునకు బిగించి యమ్మహాపురుషుననుగమించి యంతరిక్షమున కెగసెను. మేము చూచుచుండగనే వారునక్షత్రమండలములలోఁ బ్రవేశించి యంతర్ధానము నొందిరి.

ప్రియతమ మరణంబునం బోలె ఁగపింజలుగమనంబున శోకం బిబ్బడింప నాహృదయం బప్పుడు ఖేదిల్లినది. అప్పుడు కింకర్తవ్యతా మూఢత్వంబునం దరళికంజూచి, రోసీ ! ఇప్పుడు నాకేమియుం దెలియకున్నది, యెఱింగితివేని నీవు నాకుఁ దెల్లముగా వక్కాణింపు మని యడిగిన నదియు మదీయమరణమున సహింపక నాకిట్లనియె.

దేవి ! పాపాత్మురాల నాకేమియుం దెలియదు. ఐనను నీ దివ్యపురుషుఁడు నిన్నుఁ దయతోఁ దండ్రియుంబోలె నోదార్చుటఁ జూడ మిక్కిలి వింతగానున్నది. ఆలోచింప నసత్యముగానిట్లు పలు కుట కేమియుఁ గారణము గన్పడదు. కావున నిప్పుడు ప్రాణపరిత్యాగ వ్యవసాయమునుండి మరలుటయే యుత్తమము. ఆపురుషుఁ డనుస రించి కపింజలుఁడుగూడఁ బోయెనుగదా ! అతనికట్లు పలుకుట కేమి యవసరమో యించుక యాలోచింపుము. మరణమున కేమి తొందర పిమ్మట బొందవచ్చును. కపింజలుఁడు మరల వచ్చువరకైనఁ

ప్రాణములు దాల్చియుండుము. తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చునని పలుకుచు నా పాదంబులం బడినది.

జీవితాశ యెల్లరకు దుర్లంఘ్యమయినది. కావున నే నట్లు చేయుటయే యుత్తమమని తలంచి జీవితమును విడువఁజాలక కపింజలుని రాక గోరుచు నతిదారుణమైన యారాత్రి తరళికాసహాయినినై సహస్రయుగప్రాయముగా వెళ్ళించితిని.

మరునాఁ డరుణోదయంబుమున నాసరస్సులో స్నానముచేసి పుండరీకునికిఁ బ్రీతిగాఁ దత్కమండలము తద్వల్కలము దక్షపమాలికను ధరించి సంసారమసారమనియు వ్యసననిపాతము లప్రతీకార సాధ్యములనియు శోకము దుర్నివారమైనదనియు దైవము నిష్ఠురుఁడనియు సుఖములనిత్యములనియు నిశ్చయించి తల్లిదండ్రుల లెక్కసేయక పరిజనములతోఁగూడక సకలబంధుజనులను మనసుచేత నిరసించి యింద్రియసుఖములయందుఁ జొరకుండ చిత్తమును నియమించి బ్రహ్మచర్యవ్రతమును గైకొని భక్తజనతత్పరుం డగు నీ పురహ నారాధింపఁ దొడంగితిని.

నావృత్తాంతమును విని సకలబంధుపరివృతుండై నాతండ్రి వచ్చి యింటికి రమ్మని యెంతేని బ్రతిమాలెను కాని నామనము తిరిగినది కాదు. పుత్రికాస్నేహంబున నతండు పెద్దతడవు నాకొరకు నిరీక్షించుకొని చివరకు నిరాశుడై దుఃఖముతో నింటికిఁబోయెను.

నాటంగోలె నేనిందు నమ్మహాపురుషుని కశ్రుమోక్షణమాత్రంబున కృతజ్ఞత జూపించుకొనుచు జపవ్యాజమునఁ దద్గుణముల లెక్కించుకొనుచు బహువిధములగు నియమములచేత శరీరమును వాఁడజేయుచు నీత్ర్యంబకుని సేవింపుచు నాతరళికతోఁగూడ నీగుహయందు వసించియుంటిని.

మహాభాగ! ఆబ్రహ్మహత్యాపాతకురాలను నేనే. ఇదియే

నావృత్తాంత మని పలికి యక్కలికి వల్కలోపాంతభాగంబున మో ముదమ్మిం గప్పికొనుచు దుర్నివారమైన బాష్పవేగము నడ్డుకొనుచు నుచ్చస్వరముతో నేడువఁదొడంగినది.

చంద్రాపీడుఁడు తదీయ వృత్తాంతమంతయు విని యా కృతజ్ఞతావిశేషమున కత్యంతము సంతోషింపుచు మెల్లగా నిట్లనియె. భగవతీ! క్లేశభీరుఁడు నకృతజ్ఞుడు నగు జనుండు స్నేహసదృశమైన కార్యమును జేయలేక నిష్ఫలమైన యశ్రుపాతమాత్రముచేతనే మైత్రిం బ్రకటించుకొనును.

అట్లుకాక క్రియచేతనే కృతజ్ఞతను వెల్లడించెడి నీవును నిట్లు నిందించుకొనియెద వేటికి? అతని నిమిత్తము మహైశ్వర్య సుఖములన్నియుఁదృణముగానెంచి విడిచితివి! తల్లిదండ్రులకెడమైతివి. వనితాజనదుష్కరము లగు నియమములచే గాయమును గ్లేశపరచుచుంటివి.

ఇదియునుంగాక శోకాభిభూతులచేత నాత్మ యనాయాసముగా వినబడుచున్నది. అతిప్రయత్నమున గాని క్లేశముల యందుంచబడదు. మరణమనునది యపండితులు గావింపుచుందురు. తండ్రి గాని, తల్లిగాని. భర్తగాని, మిత్రుఁడుగాని మృతినొందినపుడు తానును మృతినొందుటకంటె యవివేకము లేదు. దీనివలన వాని కేమైన నుపకారము జరుగునా? తిరుగాఁ దీసికొనివచ్చునా? పరలోకసౌఖ్యమిచ్చునా? దర్శన మిచ్చునా? యేమియుం జరుగదు. ఆత్మహత్యాపాతక మొందుమాత్రము వేధించి నిరయమునొందఁజేయును.

బ్రతికియుండెడి జలాంజలిదానాది విధులచే నుపకృతి జేయ వచ్చును. రతీదేవి వృత్తాంతము స్మరించుకొనుము. ప్రియుండు హర నయన హుతాశనదగ్ధుండైనను దాను మృతినొందక వేరొకరీతి నాతని పొందు గలిగియున్నది. మఱియుం బెక్కండ్రు కాంతలు ప్రియులు లోకాంతరగతులైననుఁ బ్రాణములువిడువక నిలిచియుండి సుఖించు

చుండుట వినియుండలేదా? అదియునుంగాక భగవతిచే స్వయముగానే పునస్సమాగమ సూచకమగు వచనము వినఁబడినది కాదా? ఆమాట వితథమెట్లగును? నిస్సంశయముగా నమ్మహానుభావుండు తిరుగా సుర లోకమునుండి రాగలఁడు. మహాత్ముల ప్రభావమచింత్యమైనది. పర లోకమునకేగి మరల వచ్చిన చరిత్రలు పెక్కు మనము పురాణముల వినుచున్నవారము. పుండరీకుండు నట్లు రావచ్చును. రాకున్నను నేమిచేయగలము? ఎవ్వరి నిందింపము? విధిబలవంతమైనది. దైవ హతకుని విలాసము లతిపిశునములు. ఆయతస్వభావములు దుఃఖ ములు. అనాయత స్వభావభంగురములు సుఖములు. ఒకజన్మము నందు సమాగమము, జన్మాంతర సహస్రములయందు విరహము గలుగుచుండును. ఆత్మను నిందించుకొనరాదు. సంసారమే యతి గహనమైనది. దీని ధీరులుగాని దాటలేరుకదా!

అని యిట్లు మృదువులైన సాంత్వన వచనములచే నామె నో దార్చుచుఁ జంద్రాపీడుఁడు వెండియు నిర్ఝర జలంబుదెచ్చి బలా త్కారముగా నశ్రుజలకలుషితమగు నామె మొగమును గడిగించెను.

అంతలో మహాశ్వేత వృత్తాంతమును వినుటచే శోకించువాఁ డుంబలె దివసవ్యాపారము విడిచి రవి యధోముఖుం డయ్యెను.

అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుండు గోపా! యిప్పుడు వేళ యతి క్రమించినది. తర్వాతివృత్తాంతము విస్తారముగా నున్నయది కావున ముందటిమజిలీలో దర్వాతికథ జెప్పెద నిప్పుడు లేచి కట్టెలం దెమ్ము. వంటఁజేసికొని భుజింతమని పలికి యెట్టకేలకు వాని సమాధానపరచి యట్లు కావించెను.

మఱియు నయ్యతీశ్వరుని వెంట గావడి మోచుకొని నడుచుచు వాఁడు నడుమ నడుమ అయ్యా! అమ్మహాశ్వేతతోఁ బుండరీకుఁడు వెండియు గలిసికొనునా? చంద్రాపీడుఁడు తరువాత నేమిచేసెను?

ఎచ్చటికిఁబోయెను ? ఏమిజరిగినది ? అని యడుగుచుండ హ_స్త సంజ్ఞచే వారింపుచు నెట్టకేలకా పారికాంక్ష తరువాత మజిలీ చేరి తదనంతరోదంత మిట్లెఱింగించెను.

కాశీమజిలీకథలు

32 వ మజిలీ కథ

కాదంబరి కథ

అట్లు సాయంకాలమగుటయు మహాశ్వేత మెల్లగా లేచి పశ్చిమసంజఁనుపాశించుచుఁ గమండలు జలంబులఁ బాదములఁ గడిగికొని వల్కలతల్పమున నతికష్టముగా గూర్చుండెను.

చంద్రాపీడుండును సంధ్యాప్రణామములు గావించి రెండవ శిలాతలమున మృదులతాపల్లవములచేత శయ్య గల్పించుకొని కూర్చుండి యమ్మహాశ్వేత వృత్తాంతమునే పలుమారు తలంచుకొనుచు మన్మథప్రభావమునకు వెరగుపడుచు వినయముతో వెండియు నామె కిట్లనియె.

భగవతీ ! వనవాస వ్యసనమిత్ర మగు నీ పరిచారిక తరళిక యెందుబోయినది ? అని యడుగుటయు నాసాధ్వి మహాభాగా ! చెప్పెద వినుము. గంధర్వకులనాయకుఁడగు చిత్రరథుని ప్రసిద్ధి మీరు వినియుందురు. అతనికిఁ గాదంబరి యను కూఁతురు కలదు. అబ్బాలిక నాకు రెండవహృదయమువంటిది. చిన్ననాటినుండియు నశనపాన శయనాదు లేకముగానే మాయిరువురకు జరిగినవి. శిశుక్రీడలను నృత్త

గీతాది కళాపరిచయము మాకొక్కచోటనే కలిగినది. ఆరీతి మాయి రువురచేతను బాలభావము గడుపఁబడినది.

ఆకాంత యిప్పుడు నావృత్తాంతమును విని మిక్కిలి శోకించు చుఁదానుగూడ నిట్లు శపథముచేసినది. నావయస్యయైన మహాశ్వేత దుఃఖించియుండగా నేను పెండ్లియాడను. మాతండ్రినాకు బలవంత ముగా పెండ్లిచేసినచో రజ్జు, సర్ప, విష, పావకాదుల మృతినొందు దాన నని సఖులచెంత పల్కుపలుకులు కర్ణాకర్ణికగా విని దానితండ్రి చిత్రరథుఁడు మిక్కిలి పరితపించుచు నేకాపత్యుఁడగుటచే నేమియు దానిని మందలింపలేక వితర్కించి మఱియొకయుపాయ మేమియుం గానక నాయొద్దకు క్షీరోదుఁడను కంచుకి నంపి వత్సా! మహాశ్వేత, నీ నెచ్చెలి కాదంబరి సంపూర్ణయౌవన యయ్యు వివాహమాడనని మూర్ఖముచేయుచున్నది. యెవ్వరు చెప్పినను వినకున్నది. నీకన్న దానిచిత్తమును మరల్చువారు లేరు. ఎట్లైన నీవీ కష్టమును మాకుఁ దొలగింపు మని నాకు వార్తనంపెను. నేనావార్తవిని గురువచన మందలి గౌరవముచేతను సఖురాలియందలి మక్కువచేతను అయ్యో కాదంబరీ! దుఃఖించుచున్న నన్ను మిక్కిలి దుఃఖంపజేయుచున్నా వేమి? నాకు సంతోషము గలుగజేయు తాత్పర్యము నీకుఁ గలిగియు న్నచో నామాట విని తండ్రిచెప్పిన చొప్పున నడువుము. ఇదియే నాకుఁ బ్రియము.

అని నామాటగా చెప్పుమని తరళికను క్షీరోదునివెంట నీదిన ముననే యంపితిని. అదివెళ్ళిన కొంచెముసేపునకే దేవర దయచేసితి రని పలికి యూరకుండెను.

అంతలోఁ జంద్రోదయమైనది. అప్పుడు మహాశ్వేత వల్కల తల్పంబునం బరుండి నిద్రబోయినది. చంద్రాపీడుఁడును మనంబున అయ్యో యిప్పుడు వైశంపాయనుఁ డేమిచేయుచుండునో నన్నుఁ

గానకెంత చింతించుచుండునో పత్రలేఖ యేమనుకొనునో రాజపుత్రు లేమందురో యని ధ్యానించుచునే నిద్రబోయెను.

నిశావసానంబున మేల్కాంచి మహాశ్వేతయు నారాజపుత్రుండును కాలకృత్యములు నిర్వర్తించిరి. ఇంతలో మనోహరమైన వేషముతో కేయూరకుండను గంధర్వకుమారునితోఁగూడఁ దరళిక యచ్చటికి వచ్చినది. ఆప్రాంతమందుఁ గూర్చునియున్న రాజపుత్రునింజూచి యాతరళిక విస్మయమందుచుఁ దదీయరూప మక్షులం గ్రోలుచున్నట్లు సవితర్కముగా జూచిచూచి తల యూచుచుఁ బిమ్మట మహాశ్వేత యొద్దకుఁబోయి నమస్కరించి తదీయ జపావసానమువరకుఁ దాపున గూర్చుండెను.

మహాశ్వేతయు జపము ముగించినవెనుక తరళికంజూచి, బోటీ కాదంబరి సుఖముగా నున్నదా ? నామాటలం జెప్పితివా ? యేమన్నది ? సమ్మతించెనా ? యని యడిగిన విని యవ్వనితయు వినయముతో శిరమువంచి రాజపుత్రీ ! నేనుపోయి కాదంబరిని జూచితిని. ఆమె సుఖముగా నున్నది. నీసందేశమంతయు వినిపించితిని. కన్నీరు గార్చుచుఁ గేయూరకుండను తన వీణావాహకుని కెద్దియో చెప్పి యిచ్చటికంపినది. సర్వము నతండె నివేదించునని పలికి యూరకుండెను.

అప్పుడు కేయూరకుఁడు లేచి నమస్కరించుచు దేవీ ! మా రాజపుత్రి నీకిట్లు విజ్ఞాపనజేయు మని నన్నంపినది. వయస్యా ! ఇప్పుడు తరళిక చెప్పిన మాటలన్నియు వింటిని. నా చిత్తమును బరీక్షించుటకో లేక గృహావాసాపరాధమును గురించి నిపుణముగా నధిక్షేపించుటయో, స్నేహపరిత్యాగమో కాక కోపమో కాని యిట్టివార్త నంపుట నాకు మిక్కిలి వ్యసనముగా నున్నది. మిత్రు రాలు చింతించుచు నటవిఁ గ్రుమ్మరుచు వ్రతములఁ గృశించి కష్టముల ననుభవింపుచుండ నాకు ఆహా ! సుఖమెట్లనుభవింపవగును ?

నిర్వృతి యెట్లుగలుగును? సంభోగమెట్లు రుచ్యమగును? పెక్కేల నవ్వుసైతము వచ్చునా?

క్రూరుఁడగు మన్మథుఁడు నిన్నిట్టి యవస్థ నొందఁజేసెనే? అట్టి కాముని సకామునిగా నెట్లుచేయుదును? పద్మినులు దివసకరాస్తమయ విధురములగుచుండ సహవాస పరిచయంబునం జేసి చక్రవాకయువతి సైతము సమాగమసుఖమును విడుచుచున్నదే? నీయందలి ప్రేమువిశిచేఁ గుమారికాజన విరుద్ధమగు స్వాతంత్ర్యమంగీకరించితిని. గురువచనము తిరస్కరించితిని. లోకాపవాదము గణింపనైతిని. స్త్రీలకు మండన మగు సిగ్గు విడిచితిని. ఇప్పుడు తిరిగి యెట్లు స్వీకరింతును?

అంజలిఘటించి ప్రార్థించుచున్నదాన, నన్ననుగ్రహింపుము. నాజీవితముతోడనే నీవు వనములోఁ బ్రవేశించితివి. కోపముసేయక యీవిషయము నన్నెప్పుడు మందలింపవలదు. నాచిత్తము మరలదు. అని చెప్పి కేయూరకుఁడూరకుండెను.

అతనిమాటలు విని మహాశ్వేత గొంచముసేపాలోచించి తల యూచుచుఁ గానిమ్ము. కేయూరక! నీవు బొమ్ము. నేను వచ్చి పరిశీలించెద నని పలికి యతని నంపి చంద్రాపీడునింజూచి, రాజపుత్రా! కింపురుష రాజధానియైన హేమకూటమున కిప్పుడు బోవలసియున్నది. అదియు నిచ్చటికి దాపుగనే యుండును. అదృష్టపూర్వములగు పట్టణవిశేషములం జూడ వేడుక గలిగియున్నచోఁ జూచి వత్తువు కాని రమ్ము. మద్విశిష్ట యగు కాదంబరిని సైతము చిత్త విభ్రమమునుండి తొలగింపనగు నొక దివసమేయుండి పోవచ్చును. అకారణబంధుండవగు నిన్నుఁ జూచినదిమొదలు నాహృదయ పరితాప మొకింత తొలంగినది. సజ్జనసమాగమము శోకమును బోగొట్టును కదా! మీవంటివారు పరులకు సుఖముగలుగుటయే చింతించుచుందు రని బలికిన విని చంద్రాపీడుఁ డచ్చేడియ కిట్లనియె.

భగవతీ! నిన్నుఁజూచినది మొదలు నాకును హృదయమున నెద్దియో యపూర్వమగు నుత్సాహము గలుగుచున్నది. నిశ్శంకము గాఁ గర్తవ్యములకు నన్ను నియోగింపుము. అన్యునిగా భావింపకు మని పలికి యతండు హేమకూటమునకు వచ్చుట కంగీకరించెను.

మహాశ్వేతయుఁ జంద్రాపీడునితోఁగూడ శుభముహూర్తం బునఁ బయలుదేరి క్రమంబున హేమకూట రాజధానికిం జని గంధర్వ రాజకులము నతిక్రమించి కాంచనతోరణ విరాజమానములగు కక్ష్యాంతరముల నేడిటఁ దాటి కాదంబరీ కన్యకాంతఃపుర ద్వార దేశ మును జేరెను.

అందు మహాశ్వేతం జూచినతోడనే తొందరగా దూరము నుండియే ప్రతీహారిజనము వేత్రలతాయుక్తములగు హస్తములతో మ్రొక్కుచు మార్గమెఱింగింప నసంఖ్యేయ కన్యకా సహస్రములచే నిండియున్న లోపలఁ బ్రవేశించి యంగనాద్వీపమువలె మెఱయుచున్న యం దద్భుతలావణ్య పూర్ణవిగ్రహులై దివ్యాలంకార శోభితలై యిటునటు తిరుగుచున్న గంధర్వస్త్రీలం గాంచి రాజపుత్రుండది స్వప్నమోయని భ్రాంతిజెంది యామెవెంట నడుచుచుండెను.

అందున్న గంధర్వ కన్యకా జనమునకు సఖసస్తావలంబనములే పాణిగ్రహణ మహోత్సవములు. వేణువాద్యములయందే చుంబన వ్యతికరములు వీణలయందే కరరుహవ్యాపారములు కందుకక్రీడల యందే కరతలప్రహారములు భవనలతానేక కలశకంఠములయందే భుజలతా పరిష్వంగములు లీలాడోలికయందే జఘనస్తన ప్రేంఖిత ములు అశోకతరుతాడనములయందే చరణాభిఘాతములు కాని సురత విలాసములేమియు నెఱుంగరు. తత్తత్క్రియలచే శృంగారచేష్టల నభ్యసించుచున్నట్లు కనంబడుచుండిరి.

అట్టి వినోదములం జూచుచుఁ జంద్రాపీడుఁడు మహాశ్వేత

నెంట నరుగుచు మఱికొంతదూరము బోయి నంతఁ గాదంబరీ ప్రత్యాసన్నలగు పరిజనుల మాట లిట్లు వినంబడినవి.

లవలికా ! కేతకీకుసుమధూళులచే లవలీలతల కాలవాలములు గట్టుము.

సాగరికా ! గంధోదక కనకదీర్ఘికలయందు రత్నవాలుకల జిమ్ముము.

మృణాలికా ! కృత్రిమపద్మలతలయందుఁ గుంకుమజల్లి చక్రవాక మిథునముల విడువుము.

మకరికా ! గంధపాత్రములఁ గర్పూరపల్లవరసంబునఁ బరిమళింపఁజేయుము.

రజనికా ! భవనదీర్ఘికలయందలి తమాలవృక్షములచేఁ జీకటిగా నుండుతావుల మణిదీపములఁ జేర్పుము.

కుముదినికా ! దానిమ్మపండ్లను బక్షులు దినకుండ ముత్తెపు పేరులం జుట్టుము.

నిపుణికా ! మణిసాలభంజికల కుచములయందు కుంకుమరస పత్రభంగముల రచింపుము.

ఉత్పలికా ! కనకసమ్మార్జనులచేఁ గదళీగృహములయందలి మణివేదికలం దుడువుము.

మాలతికా ! సిందూరేణువులచేఁ గామదేవగృహదంత వలభికకు రంగువేయుము.

కేసరికా ! భవనకలహంసలకుఁ గమల మధురసం బొసంగుము.

కదళికా ! గృహమయూరముల దారాగృహము జేర్చుము.

కమలినికా ! చక్రవాకశిశువులకు మృణాళక్షీరరసం బిడుము.

లవంగికా ! చకోరపంజరములయందుఁ బిప్పలీతండులకలం బులఁ బోయుము.

మధురికా! కిన్నరమిథునములను సంగీతశాలల విడువుము.

అట్టి వినోదసంభాషణములన్నియు నాలింపుచుఁ గ్రమంబునఁ బోయి కాదంబరీ భవనసమీపమును జేరిరి. అందు సేవార్థమై యరు దెంచి యుభయపార్శ్వముల వసించియున్న యన్నుమిన్నల మణికనక విభూషణకిరణ జాలంబులు నదీప్రవాహమువలె వ్యాపించుచుండెను. దివ్యరూపసంపన్నలగు గంధర్వ కన్యకలు మండలముగాఁ జుట్టునుం బరివేష్టించి కూర్చుండ దివ్యమణిప్రభాధగద్ధగితమగు శ్రీమంటప మధ్యంబున నీలాంశుక విరచితంబగు హంసతూలికాతల్పంబునఁ దెల్లనితలగడపైఁ జేతులాని మహావరాహ దంష్ట్రావలంబిత యగు భూదేవివలె నొప్పుచు దేహప్రభాజాలజలంబు పెచ్చుపెరుగ భుజలతా విక్షేప పరిభ్రమణములచే విదలించుచుండిరో యనఁ జామరగ్రాహిణు లిరువంక వీచుచుండ నొయ్యారముగాఁ బండుకొని సఖులతో ముచ్చ టింపుచుఁ బర్యంకము దాపున నేలం గూర్చుండి కేయూరకుఁడను వీణావాహకుఁడు మహాశ్వేతయొద్దకు వెళ్ళివచ్చిన వర్తమానములం జెప్పుచుండ నచ్చెరువుతో నాలింపుచున్న కాదంబరీతరుణీలలామంబు చంద్రాపీడునకు నేత్రపర్వము గావించినది.

భూలోకములో మహాసుందరులని పేరు పొందిన యిందుము ఖులు గంధర్వకన్యలకు దాస్యము సేయఁబనికిరారు. అట్టి గంధర్వ కాంతలలో నిరుపమానసౌందర్యశాలిని యని ప్రఖ్యాతి వడసి గంధర్వ కుల చక్రవర్తి కూఁతురై నిరతిశయభాగ్యవైభవంబులఁ బ్రకాశించు కాదంబరి నా దివ్యస్త్రీల నడుమఁ గనకమణి శ్రీమంటపమధ్యమున హఠాత్తుగాఁ జూచినంతఁ జంద్రాపీడుని హృదయ మెట్లుండునో వ్రాయుట దుర్ఘటము. తద్భూషణమణి కిరణజాలంబులు కన్ను లకు మిరుమిట్లు గొలుప విభ్రాంతుండై యొక్కింతతడవేమియుం దెలి యక మోహముతోనుండి యంతలోఁ దెప్పిరిల్లి ఆహా! నాకన్ను

లెట్టి పుణ్యము సేసికున్నవో ? ఇట్టి లోకైకసుందరి ననివార్యముగాఁ జూడఁగలిగినవి. అయ్యారే! విరించి సర్వరమణీయవస్తువుల నేరి యీ నారీరత్నమును సృజించెనని తలంచెదను. ఓహోహో! అక్కమలగర్భుండు రూపాతిశయవరమాణువుల నన్నిటి నెక్కడ సంపాదించెనో ? తెలియదు.

నిక్కమీకాంచనగాత్రిని నిర్మించుచున్న విరించుని కరతల పరామర్శన శ్లేశంబున నామె కన్నులనుండి జారిపడిన జలబిందువుల నుండియే భూమియందుగల కుముద కమలసౌగంధికాది వస్తువులుత్పన్నంబులైనవి. బాపురే! ఈపూఁబోఁడి మోమంతయుఁ గన్నులుగానే కనంబడుచున్నది ? ఇది కొమ్మయా ? బంగరుబొమ్మయా ? అని వితర్కించుచున్న యన్నరనాధసూనుని దృష్టిప్రసారము కాదంబరీ నయన యుగంబున వ్యాపించినది.

అమ్మదవతియు నదరుపాటుతో నతనింజూచి రూపాతిశయ విలోకనమువలనం గలిగిన విస్మయముచే రెప్పవాల్పకుండ నూటిగాఁ జూపులతనిపై వ్యాపింపఁజేసినది. తల్లోచన ప్రభావ్యాప్తిచేఁ దెల్లఁబడి కాదంబరీ దర్శన విహ్వలుండైన యతండు కాదంబరీ దర్శన విహ్వలుండగు బలరామునివలెఁ బ్రకాశించెను.

కాదంబరి యట్లా రాజపుత్రు నబ్బురపాటుతోఁజూచి మేను గగుర్పొడువ భూషణరవమేపార నట్టిలేసి మేనెల్లం జెమ్మటలుగ్రమ్మఁ గంపముతో నతికష్టంబునఁ గొన్నియడుగు లెదురువోయి చిరకాల దర్శనమువలనఁ గలిగినయుత్కంఠతో నాకలకంఠనిఁ గంఠాశ్లేషము గావించినది.

మహాశ్వేతయుఁ బ్రత్యాశ్లేషము గావించుచు సఖీ! ఈతండు రక్షిత ప్రజాపీడుండగు తారాపీడుండను భూలోకచక్రవర్తి కుమారుండు నిజభుజాస్తంభ విశ్రాంత విశ్వంభరాపీడుండు చంద్రాపీడుండను

వాఁడు. విజయయాత్రాప్రసంగమున నీభూమి కరుదెంచెను. చూచినదిమొదలు నాకితండు నిష్కారణబంధుఁడై యుప్పెను. పరిత్యక్తసకలసంగనిష్ఠురమైనను నాచిత్తవృత్తి స్వభావసరళములగు సుగుణములచే నితం డాకర్షించెను. దాక్షిణ్యపరవశుండు నకృత్రిమ హృదయుండు విదగ్ధుండనగు నిట్టి మిత్త్ర మిత్త్రుండు దొరకుట దుర్ఘటము గదా?

నేనువోలె నీవుగూడ నీసుకుమారునింజూచి వాణీధవుని నిర్మాణకౌశలము పృథివికిఁ గల వాల్లభ్యసౌఖ్యము మర్త్యలోకము సురలోకమును మించుటయు మనుజస్త్రీలయొక్క నేత్రసాఫల్యము సర్వకళలు నొక్కచోటనుండు విధముం దెలిసికొనఁగలవని బలవంతముగా నీతని నిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చితిని. నిన్ను గుఱించి యాతనితోఁ జాల చెప్పియున్నదానఁ గావున నితండు క్రొత్తవాఁడని సిగ్గు పడక అవిజ్ఞాతశీలుఁడని శంకింపక నాయందెట్టి ప్రీతిగలిగి యుంటివో వీనియందుఁగూడ నట్లే వర్తింపవలయును.

ఈతఁడే మనకుఁ బరమమిత్త్రుఁడు. ఈతఁడే మనకు దగ్గిర చుట్టము. ఈతఁడే మనకు నమ్మఁదగిన పరిజనుఁడు అని చెప్పినది. అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడు, కాదంబరికి నమస్కారముగావించెను.

అట్లు నమస్కరించిన చంద్రాపీడు నత్యంత ప్రీతిపూర్వకముగా వార చూపులచేఁ జూచుచున్న కాదంబరియొక్క నేత్రకోణములనుండి శ్రమజలకణములవలె నానందబాష్పబిందువులు రాలినవి. మొగంబున సుధాధవళము లగు స్మితజ్యోత్స్నలించుక వ్యాపించినవి ప్రతిప్రణామంబున నతని సత్కరింపు మని శిరంబున కెఱింగించునవివోలె భ్రూలతలు పైకెగసినవి.

అప్పు డందున్న గంధర్వకన్యకలు తిర్యగ్విలోకనముల నతని సోయగము బరికింపం దొడంగిరి.

కాదంబరి సంభ్రమముతో నతనికి నమస్కరించి మహాశ్వేత తోఁగూడఁ బర్యంకమునఁ గూర్చుండెను. పిమ్మటఁ బరిజనులచేఁ దొందరగాఁ బర్యంకశిరోభాగ ప్రాంతమున వేయ బడిన హేమపాదాంకితమగు రత్నపీఠంబునఁ జంద్రాపీడుఁడు పవిష్టుం డయ్యెను.

అప్పుడు ప్రతిహారులు కాదంబరీ మహాశ్వేతల సంవాదప్రకారము విను తలంపుతో సంవృతముఖన్యస్తహస్తలై హస్తసంజ్ఞలచే వేణువీణాది గీతధ్వనులు వంధిమాగధ జయశబ్దముల నంతటను నాపివేసిరి.

అంతలో గాదంబరిలేచి పరిజనోపనీతమగు నుదకముచే మహాశ్వేతపాదములు గడిగి యుత్తరీయాంశుకమునఁ దడియొత్తి వెండియుఁ దల్పంబునఁ గూర్చుండెను.

పిమ్మటఁ గాదంబరికిఁ బ్రాణసఖురాలు. అనురూపరూపలేఖ, మదలేఖ యనునది రాజపుత్రుం డిచ్ఛగింపకున్నను బలవంతమున నతని పాదంబులం గడిగి తడియొత్తినది.

అప్పుడు మహాశ్వేత కర్ణాభరణ మణికిరణ కిమ్మీరిత మగు కాదంబరియొక్క భుజముపైఁ జేయివైచి చోమరపవనంబునఁ జారుచున్న కుసుమంబు వెండియు వేణీకాబంధంబునం గూర్చుచు సఖీ! కాదంబరీ! కుశలముగా నుంటివా? అని యడిగిన గాదంబరియు నిజగృహనివాసంబున నపరాధము జేసినదివోలె సిగ్గుపడుచు నిట్లుత్తరము చెప్పినది.

చ॥ ప్రియసఖి నార చీరల ధరించి భయంకర భూరికందరా
లయమునుండి యాకలములన్ భుజియింపుచు దారుణ వ్రత
క్రియలను గాలము న్గడుప హీ్రరహితాత్మకనైన నాకనా
మయమున కేమిలోటిట సమస్తసుభోగములన్ భజింపఁగన్॥

వ॥ అని పలికి,

గీ॥ కలికి తత్కాలజనిత శోకప్రవృత్తి
ప్రియవయస్యనుఁ జూచుచుండియుఁ గడంక
నాపలేదయ్యెఁ దనచూపు లతనిమీఁదఁ
బడక యుండఁగ నెన్ని యుపాయములను॥

అశ్రుజలపూరితనయనయై యజ్జనయన ముహూర్తకాల మూరకొని యంతలోఁ దనకుఁ దాంబూలమీయఁబోవుఁడు వారిం చుచు మహాశ్వేత యిట్లనియె. సఖీ! మనమందరము క్రొత్తచుట్ట మైన యీరాజకుమారు నారాధింపవలయును. కావున ముందుగా నతనికిఁ దాంబూల మిమ్మని పలికిన విని యక్కలికి యించుక యడ్డ ముగా మొగము వంచి సన్ననియెలుంగున ప్రియసఖీ! పరిచయము లేకపోవుటచే నిచ్చుటకు నాకు సిగ్గగుచున్నది. దీనిం గైకొని నీవే యాతనికిమ్మనవుఁడు మహాశ్వేత ముఖరసనా చలన సంజ్ఞచేవారించుచు నట్లనకుము. నీచే యీయవలయునని పలుమారు బోధింప నెట్టకే యంగీకరించినది.

మహాశ్వేత మొగమునుండి దృష్టుల నాకర్షింపకయే మేను గంపమునొందఁ గన్నులుమూసికొని నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు నొడ లంతయుఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మ సాధ్వసపరవశయై యతిప్రయత్నముతో నప్పల్లవపాణి తాంబూలగర్భ హస్తపల్లవము చాచినది.

అప్పుడు చంద్రాపీడుండును ధనుర్గుణాకర్షణకృత కిణశ్యామల మయ్యు స్వభావపాటలమై యరుణనఖకిరణ లలితములగు నంగుళు లచేఁ బొలుపొందు కరతలంబు తాంబూల మందికొనుటకై చాచెను.

అప్పుడు తద్విలాసములం జూచుటకు వేడుకగలవియుం బోలె నెక్కడినుండియోవచ్చి రసములన్నియు నామెయందుఁ బ్రవేశించినవి.

శ్వేదజలపాతపూర్వకముగా మన్మథునిచేత నీదాసజనము నీకీ యఁబడినది. స్వీకరింపుమని తన్నర్పించుకొనునట్లు ఇది మొదలు

మదీయజీవితము నీహస్తమందుండఁగలదని స్థాపించుచున్నట్లు కాదం బరి యతనిచేఁ దాంబూలమిడినది. పిమ్మట భుజలతానుసారము గాఁ గరకిసలయమును లాగికొనుచు ననంగశరభిన్నమధ్యమగు హృద యమువలెఁ జేతనుండి జారిపడిన రత్నవలయమునుఁ దెలిసికొనఁ జా ..నయ్యెను.

మఱియొక తాంబూలము మహాశ్వేత కిచ్చి యచ్చేడియ పచ్చ విల్తుని రాయిడింబడియున్న సమయంబున నొకశారిక వారికడ కరు దెంచి తన్నుఁ దరిమికొనివచ్చిన చిలుకం జూపుచుఁ గాదంబరి కిట్లనియె.

భర్తృదారికా! కాదంబరీ! నన్ను బాధింపుచున్న యతి దుర్వినీతుఁ డగు నీపతంగాధము నేమిటికి వారింపవు? వీనిచేఁ బరిభ వింపఁబడుచున్న నన్నిఁక నుపేక్షించితివేని నీపాదములార తప్పక ప్రా ణముల విడిచెదను జుమీ! అని పలికినంతఁ గాదంబరి యించుక నవ్వినది.

అప్పుడు మహాశ్వేత విస్మయముతో నీశారిక యేమనుచున్న దని మదలేఖనడిగిన నప్పడఁతి యిట్లనియె. దేవీ! యీశారికను గా ళిందియను పేరుపెట్టి మారాజపుత్రికయే పెంచుచుఁ బరిహాసమును పేరుగల యీచిలుకకు స్వయముగాఁ బెండ్లిజేసి భార్యాభర్తలగాఁ బిలుచుచున్నది. నేఁటి ప్రాతఃకాలమునఁ గాదంబరీ తాంబూల కరండవాహిని యగు నీ తమాలికతో నేకాంతముగా నేదియో మా టాడుచుండ నాచిలుకం జూచినదఁట. అప్పటినుండియు నీర్ష్యారోష కషాయితమతియై యీశారిక యీచిలుకంజూడదు. మాటాడదు. చేరనీయదు. మేమెంత బ్రతిమాలినను బ్రసన్నురాలు కాకున్న దిది యే దీనివృత్తాంత మని చెప్పిన విని మందహాసము గావించుచుఁ జంద్రాపీడుఁ డిట్లనియె.

అగు నగు నీవార్త నిదివఱకే మేము వినియుంటిమి. కాదం

బరిదేవియొక్క తాంబూలకరండవాహినియగు తమాలికను వరించి పరిహాసమను చిలుక విరహవేదనచెందుచున్నదని లోకమున జనులు చిత్రముగాఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. ఈవృత్తాంతము కర్ణపరంపరచే రాజకులమంతయు వ్యాపించియున్నది. సిగ్గుమాలిన యీతమాలిక ముఃఖలమున పతత్రము కళత్రమును విడుచుట వామాచారమై యున్నది. అది యట్లుండెనింక. చపల యగు నీదుష్టదాసినిఁ గాదంబరి యేమిటికి మందలింపదు? అగు నీశారిక నీచిలుకకుఁ బెండ్లిజేయునప్పు డెన్నియో బుద్ధులు గఱపియేయుండు నని నిలిచియున్నవియా? స్త్రీలకు సాపత్న్యపరిభవంబు ప్రధానకోపకారణంబు పెద్దవివాదహేతువుగదా? ఇట్టి పరాభవములయందుఁ దఱుచు స్త్రీలు విషమైనం దిందురు అగ్నినైనంబడుదురు. ఈశారిక గట్టిదియే అట్టిపని యేదియుం జేయలేదు. ఇప్పుడు మనమీ చిలుకచే నీతప్పు గావుమని దీనిం బ్రతిమాలింపఁ జేయుదము. అప్పుడు ప్రసన్నురాలై భర్తను మన్నించుగాక. అట్లు మన్నింపదేని యీశారికదే తప్పుగా గణించి దీని విడిచివేయుదము. పరాభవము జేసి విడిచిన దీని నెవ్వరాలాపింతురు? యెవ్వరు మన్నింతురు? ఎవ్వరు పోషింతురు? ఇదియే దీనికిఁ బ్రాయశ్చిత్తమని పలికిన విని కాదంబరీ పరిచారకలెల్లఁ దత్క్రీడాలాపము గ్రహించి నవ్వుకొనిరి.

అప్పుడాచిలుక యతని నర్మాలాపము లాలించి యిట్లు పలికినది. ధూర్త! రాజపుత్రా! యీశారిక రాజకుల సంపర్కము వలనఁ జతురమతియైయున్నది. నీవుగాని, యితరులుగాని దీనిని భయపెట్టజాలరు. ఇవి పరిహాసజల్పితము లని తెలిసికొనఁగలదు. ఈవక్రోక్తులు దీనిముందరఁ బనికిరావు. కోపప్రసాదములయొక్క కాలకారణ ప్రమాణ విషయంబులఁ బాగుగా నెఱుంగును. శృంగారభాషితముల కిది నెలవని పలుకుచున్న సమయంబునఁ గంచుకి యరుదెంచి

కయుష్మతీ! మహాశ్వేతా! చిత్రరథునియొక్క భార్య మదిరా మహాదేవి యు నీరాక విని మిగుల నానందించుచున్నారు. నీతో ముచ్చటించుటకుఁ దొందరపడుచు వేగఁ దీసికొని రమ్మనిరని పలికినది.

అప్పుడు మహాశ్వేత కాదంబరీ! నేను నీ తలిదండ్రులఁ జూడఁ బోవుచున్నాను. నేను వచ్చుదనక నీతం డెందుండవలయు నని యడిగిన నప్పుడంతి స్త్రీలహృదయస్థానములయందని మనసున ననుకొని పరిహాశముగా నిట్లనియె. సఖీ! నీవు నన్నిట్లడిగెదవేల? చూచినది మొదలు శరీరమునకు, భవనమునకు విభవమునకు నీతండే పరివృఢుం డని తలంచుచుంటి ప్రియసఖీ! హృదయమునకుఁ గాని యాయనకుఁ గాని యెందిష్టమో యందే యుండవచ్చునని చెప్పిన మహాశ్వేత యిట్లనియె.

సఖీ! అట్లయిన నీమేడ సమీపమందున్న ప్రమద వనము నందలి క్రీడాపర్వతమునఁ గట్టఁబడిన మణివేశ్మమందు నివసింపఁజేయు మని యుపదేశించి మహాశ్వేత గంధర్వసార్వభౌముం జూడఁబోయినది.

చంద్రాపీడుండును మహాశ్వేతతోడనే బయలుదేరి వీణావాదినులు వేణువాద్యనిపుణలు సంగీత విద్యాపారంగతలగు గంధర్వకన్యకలు పెక్కండ్రు కాదంబరీ సమాదిష్టలై తన్ననుసరించి రాఁ బూర్వ పరిచితుండగు కేయూరకుండు ముందు నడుచుచు మార్గము జూపుచుండ జెండవజయంతమువలె నొప్పుచున్న యమ్మణి మందిరమున కరిగెను.

పిమ్మటఁ గాదంబరియుఁ బరిజనములెల్ల విడిచి యొక్కరితయే మేడ యెక్కి తల్పంబునం బండుకొని యాత్మీయంబులగు వినయ ముగ్ధతా కుమారభావ కులమర్యాదాది విశేషంబులం దలంచుకొని యుగ్గలంబగు సిగ్గు జెందుచు నిట్లు విచారించినది.

అయ్యో! మోహాంధురాలనై యిప్పుడు నే నెట్టి పని గావిం

చితిని ? అతం డదృష్టపూర్వుండు. కనబడఁగూడదని యించుకయు శంకింపనైతి. నన్ను లోకులు లఘుహృదయంగాఁ దలంతు రని నిర్లజ్జనై యాకలింప నైతిని. గురుజనములకు వెరవక లోకాపవా దమునకు భయపడక మహాశ్వేత దుఃఖితయైయున్న దనుమాట యా లోచింపక పరిజనము జూచునని తెలియక నష్టచేతననై దుష్టమగు పని కావించితిని నాప్రమాదము స్థూలబద్ధులుగూడఁ జులకనగాఁ దెలిసికొనఁ జాలుదురనిన ననుభూతకందర్పవృత్తాంతయగు మహాశ్వే తయు సకల కలాకుశలలగు సఖురాండ్రును రాజకులసంచారచతు రులగు పరిజనులును, గ్రహించుట యేమియబ్బురము ? అంతఃపుర దాసు లిటువంటిపనులఁ దెలిసికొన నతినిపుణదృష్టిగలవారుగదా ?

అన్నివిధముల నే నిప్పుడు భ్రష్టురాలనైతిని. నాకిప్పుడు మ రణమే శ్రేయము. బ్రతుకుట లజ్జాకరము. ఈవృత్తాంతము విని నా తల్లిదండ్రు లేమందురో ! ఏమిజేయుదును ? ఇందులకుఁ బ్రతీకార మెది ? ఏయుపాయమున నీస్ఖలితమును గప్పికొందును. నాయింద్రి యచాపల్య మెవ్వరితోఁ జెప్పికొందును.

అయ్యయ్యో ! నాసఖుల ముందరఁ బెండ్లియాడనని శపథముఁ జేసియావార్తఁ గేయూరక ముఖముగా మహాశ్వేతకుఁ దెలియజేసి తినే ? ఆమాట యించుకయు జ్ఞాపకము లేకపోయినది. శఠవిధి యా చంద్రాపీడు నాకడ కేమిటికిఁ దీసికొనిరావలయును ? అతఁ డెవ్వఁడు ? ఎప్పుడైన జూచితినా ? వింటినా ? తలంచితినా ?

వానిం జూచినంతనే నాయింద్రియము లన్నియు వి త్తమిచ్చి కొనఁబడినట్లు తద్వశములై పోయినవే ? తెలిసికొంటి. నాచపలుని తో నాకేమియుం బనిలేదు. అని క్షణకాలము ధ్యానించి యంతలో మన్మథునిచేతఁ బాణములతోఁగూడ నీధైర్యావలేప మపనయించె దఁ జూడుమ భయపెట్టఁబడినదివోలెఁ గ్రమ్మరఁ దనహృదయమ్మునఁ

నేమియు మాటాడఁజాలకున్నవాఁడు. ఇతని వృత్తాంతమేమియుం దెలియక రాజచక్రము తొట్రుపడుచుండును. దూరమందున్నను బద్మినీపద్మబాంధవులకుఁ బోలె బ్రీతియుపర్యంతము మీయిరువురకు నీప్రీతి స్థిరమై యుండకమానదు. ఈకుమారున కరుగుట కనుజ్ఞ యిమ్మని పలికిన విని కాదంబరి నెచ్చెలీ! పరిజనయుక్తముగా నీజన మీకుమారునకు తనయంతరాత్మవలెనే స్వాధీనమైయుండ నిందుల కనురోధమేమి? అట్లే పోవచ్చునని పలుకుచు గంధర్వకుమారులం జీరి వీరి స్కంధావారమును జేర్పుఁడని యాజ్ఞాపించినది.

అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడు లేచి తొలుత మహాశ్వేతకు నమస్కరించి తరువాతఁ గాదంబరికి మ్రొక్కి ప్రేమపూరితమగు తదీయదృష్టిచేతను, మనసు చేతను గ్రహింపఁబడుచు దేవీ! ఏమందును? లోకమున బహుభాషకులనాదరింపరుగదా? నన్నుఁ బరిజనకథలయందు స్మరింపుచుండ వలయు నిదియే నాకోరిక యని పలికి యతండా య్యంతఃపురమునుండి బయలుదేరెను.

అప్పుడు కాదంబరితక్క తక్కిన యంతఃపురకాంత లందఱు తద్గుణగౌరవముచే నాకర్షింపఁబడి పరవశలై బహిర్ద్వారమువఱకు నతని ననుగమించి యరిగిరి. అందఱివలనను నామంత్రణము వడసి యతండు కేయూరకానీతమగు నింద్రాయుధ మెక్కి గంధర్వకుమారులతోఁ గూడికొని నడుచుచున్న యతనికి హృదయమందే కాక యన్నికడలను గాదంబరి యున్నట్లు కనఁబడుచుండెను. అతనిమనంబు తన్మయంబగుటఁ బోవలదని వెనుకనుండి లాగుచున్నట్లును ముందడుగు వచ్చినట్లును దోచుచుండెను. అట్టి విరహముతో నతండు క్రమంబున మహాశ్వేతాశ్రమము మీఁదుగా నచ్ఛోదసరస్సరమున కరిగి యందుండి యింద్రాయుధ ఖురపుటానుసారముగా స్కంధావారమును జేరి గంధర్వకుమారుల నంపివేసెను.

తన్నుఁజూచి మ్రొక్కుచున్న రాజలోకమును మన్నించుచు నెదురువచ్చిన వైశంపాయనునిఁ గౌఁగలించుకొని పత్రలేఖ నాదరించి లోపలిభవనమును బ్రవేశించి యేకాంతముగాఁ బత్రలేఖ వినుచుండ వైశంపాయనునితోఁ దాను జూచివచ్చిన విశేషములన్నియుఁ జెప్పుచుఁ దత్కథాలాపములతోడనే యారాత్రి సుఖముగా వెళ్ళించెను.

మఱునాఁడుదయకాలమున రాజపుత్రుఁడు సభాభవనమలంకరించి కాదంబరినే ధ్యానించుచుండ నంతలో ద్వారపాలుని వెంట వచ్చుచునన కేయూరకునిఁ జూచెను. అతఁడు దూరమునుండియే మహీచుంబితధరాతలుండై నమస్కారము గావించుటయుఁ రాజపుత్రుండోహోహో ! గంధర్వపుత్రా ! రమ్ము రమ్ము. అని పలుకుచుఁ జేతులు సాచి గాఢాలింగనము జేసి తనసమీపమందే కూర్చుండఁ బెట్టుకొని వత్సా ! పరివారయుక్తముగాఁ గాదంబరి సుఖమైయున్నదా? మహాశ్వేతకు భద్రమా ! అని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

దేవా ! అందఱును సుఖులై యున్నారు. కాదంబరి యంజలి వట్టి దేవర నర్చించుచున్నది. మహాశ్వేతయు కుశలవాక్యపూర్వకముగ నమస్కరించుచున్నది. మదలేఖయుఁ దమాలికయుఁ బాదప్రణామపూర్వకముగా నారాధించుచున్నారు మఱియు మహాశ్వేత దేవర కిట్లు విన్నవింపుచున్నది నీవెవ్వరికిఁ జక్షుర్గోచరుఁడ వగుచుంటివో వారు ధన్యులు. నీసమక్షమునఁ జంద్రకిరణములవలెఁ జల్లనైన నీ గుణములు వియోగమందుష్ణకర కిరణములై బాధించుచున్నవి. ఇందలి జనంబులు నిన్నటిదివసంబు సమకితోదయవాసరంబువలె స్మరించుచున్నారు. నీచే విడువబడిన యీగంధర్వరాజనగరంబు విని వృత్తమహోత్సవమైనదిగాఁ దోచుచున్నది. నన్ను సకల సంగపరిత్యాగురాలని తెలియంగుదువుగా ! అయిన నకారణబంధుఁడవగు

నిన్నుఁజూచుటకు నాహృదయ మిచ్ఛగించుచున్నది. అదియునుం గాక భవదీయస్మేరానన విలాసముల స్మరించుచుఁ గాదంబరి యస్వస్థ శరీరయైయున్నది. కావునఁ బునర్దర్శన గౌరవంబున నామెను సన్మానింపఁగోరుచున్నాను. ఇట్టిసందేశ మనుచితమైనను నీసుజనత్వ మే మాకిట్టి ప్రాగల్భ్యమును గలుగఁ జేయుచున్నది. ఇదిగో కాదంబరి నీకర్పించిన శేషాహారమును దల్పంబున మరచిపోయితివి. దీనిం బంపితిఁ గైకొనవలయునని తదీయసందేశ మెఱిగించుచుఁ గాదంబరిచే నంపఁబడిన బిసతంతువులచేఁ గట్టఁబడియున్న తామరాకు దొన్నె నతనియెదుట విప్పి యందభిజ్ఞానముగా నుంచఁబడిన యాకులును, బోకలును, కర్పూరమును మృగదామోదమనోహరం బగు చందన విలేపనంబునుం దీసి రాజకుమారున కర్పించెను.

అప్పుడు చంద్రాపీడుండును ఆహా ! నాభాగ్యము పరిజనకథల యందైన స్మరింపఁదగని నన్నుఁ గాదంబరి మిక్కిలి గౌరవింపుచున్నది. ఇదియంతయు మహాశ్వేతయొక్క పాదసేవవలనఁ గలిగిన ఫల మని పలుకుచు నావస్తువుల నాదరముతో గ్రహించి వామకరంబున నతని బుజము బట్టికొని రాజలోకమునెల్ల విడిచి మెల్లగా గంధమాదనమను నేనుఁగను జూడఁబోయెను. అందొకింతకాలము నిలిచి యటనుండి వాజిశాలకుఁ బోయి యందలిగుఱ్ఱములఁ బరీక్షించుచు నింద్రాయుధపృష్ఠభాగమునందలి యవకుంఠనపటం బొకింత జారుటయు సవరించుచుఁ దన్ముఖంబున దృష్టినిరోధముగా వ్రేలాడుచున్న కేసరముల నెగదువ్వుచు నమ్మందిర బాహువునకుఁ జేరఁబడి కౌతుకముతో నిట్లనియె.

కేయూరకా ! నేను వచ్చిన తరువాత నయ్యంతఃపురమున నేమిజరిగినది ? కాదంబరి యేవాసర మెట్లుగడపినది ? మహాశ్వేత యేమి జేసినది ? మదలేఖ యేమిభావించినది ? నన్నుగుఱించి యంతః

పురకాంతలెల్ల నేమిజెప్పికొనిరి. సవిస్తరముగాఁ జెప్పుమని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

దేవా! వినుండు. దేవర యరిగినవెనుకఁ బరిజనముతోఁ గూడఁ గాదంబరి సౌధమెక్కి తురగఖురధూళిరేఖా ధూసరమగు మీమార్గమాలోకించుచు మీరు తిరోహితులైనంత మదలేఖయొక్క బుజంబున శిరంబిడి ప్రీతిచే నాదిగంతమునే చూచుచుఁ బెద్దతడవం దే యున్నది. తరువాత నతికష్టమున నామేడ దిగి యాస్థానమంటపమున క్షణకాలము గూర్చుండి యంతలో లేచి మీరు నివసించిన క్రీడా పర్వతమున కరిగినది.

అందుఁ బరిజనులు రాజకుమారుఁ డీలతా మంటపమున నీచలవతాతఁ గూర్చుండెను. నీమణిశిలయందున స్నానముగావించెను. నిందునిందుధరు నారాధించె, నిందు భుజించె, నిందుశయనించె నని యెఱింగింపుచుండ నాయాచిహ్నముల విలోకింపుచు నాపగలు గడిపినది. సాయంకాలమున మహాశ్వేత బలవంతమునేయ నెట్టకే నాశైలశిలాపట్టమున భుజించినది అంతలోఁ జంద్రోదయ మగుటయు శశికరంబులకుఁ గపోలములపైఁ గరంబు లడ్డము పెట్టుకొని కన్నులు మూసి యేదియో ధ్యానించుచు క్షణకాలమందుండి యంతలో లేచి శయ్యాగృహమున కేగి పండుకొనినది.

అది మొదలు ప్రబలమగు శిరోవేదనయు దాహరూపంబగు జ్వరంబును బాధింప నేదియో వ్యాధిచేఁ గొట్టికొనుచు నెట్టకే నా రాత్రి వేగించినది. నేఁటియుదయంబు నన్నుఁజేరి మీసేమము దెలిసి కొనుటకై సోపాలంబముగా వీఁకడకనిపినది. ఇదియే యక్కడి వార్తలని యెఱింగించిన నాలించి రాజనందనుఁడు త్వరగానందుఁ బోఁ దలంచి గుఱ్ఱము గుఱ్ఱమని కేకపెట్టెను. అప్పు డశ్వరక్షకుఁడు జీను గట్టి యింద్రాయుధము నెదురఁబెట్టుటయు పత్రలేఖను వెనుకఁ

గూర్చుండఁబెట్టుకొని వైశంపాయనుని స్కంధావారమున నుండ నియమించి వేరొక గుఱ్ఱమెక్కి కేయూరకుండు వెంటరా నాహయంబెక్కి యతిరయంబున నాహేమకూటమున కరిఁగి కాదంబరీ భవనద్వారంబున గుఱ్ఱమునుదిగి పత్రలేఖ వెంట నడున లోపలకుఁ బోవుచు నెదురుగా వచ్చుచున్న మఱియొక గంధర్వకుమారునిఁ గాదంబరి యెందున్నదని యడిగెను.

అతఁడు నమస్కరించుచు దేవా! క్రీడాపర్వతము క్రిందుభాగమునఁ గమలవనదీర్ఘికాతీరంబున రంచిపఁబడిన హిమగృహంబున వసించియున్నదని యెఱింగించెను. ఆమాటవిని కేయూరకుఁడు ముందు నడుచుచు మార్గము దెలుపఁ బ్రమదవనము నడుమనుండి పోవుచు నంనలి కదళీవన ప్రభలచే రవి కిరణంబులు పచ్చనగుట వింతగాఁ జూచుచు నవ్వనమధ్యంబున నళినీదళములచేఁ గప్పఁబడిన హిమసదనంబుచెంత కరిగెను.

సీ. లలితమృణాళదండములును బిసతంతు
　　　　మయములై యొప్పుచామరలఁ బూని
కదళీదళంబులు కమలినీ పత్రముల్
　　　　బూలగుత్తులు ఛత్రములుగఁ బట్టి
మలయజరసముతో మెలసి మర్దించిన
　　　　కర్పూరధూళి పంకంబుదాల్చి
తత కేతకీగర్భ దళదీపిత తమాల
　　　　కిసలయ మాలికల్ కేలబూని
గీ. చెలులు శైత్యోపచారముల్ సేయుచుండ
హిమగృహంబునఁ బుష్పతల్పమునఁ బండుఁ
కొని దురంత వియోగ వేదన జపించు
చిత్రరథపుత్రిఁగాంచె నాక్ష్మిపసుతుఁడు.

అంతకు ముందుగాఁబోయి తదాగమన మెఱింగించుచున్న పరిజనముతో ఆ! ఏమీ? నిజముగా నంతఁడు వచ్చెనా? మీరు చూచితిరా? ఎంతదూరములో నున్నవాఁడని యడుగుచుండఁగనే యంతఁడు గన్నులంబడుటయుఁ దెలిమూపులతనిపై వ్యాపింపఁజేయుచు జారిన యుత్తరీయాంశుకము హారముతో నురంబున సవరించుచు నావిరిబోఁడి పూసెజ్జనుండి యట్టెలేచినది.

చంద్రాపీడుండును సమీపించి పూర్వమువలెనే మహాశ్వేత కుఁగాదంబరికి నమస్కారములు గావించెను. కాదంబరి ప్రతిప్రణామముగావించి యాపుష్పశయ్యయందుఁ గూర్చుండెను. అప్పుడు ప్రతిహారి జాంబూనదపీఠంబొండు దెచ్చి వైచుటయు నది కాలితో దోసి చంద్రాపీడుండు వినయమభినయించుచు నేలయందేకూర్చుండెను.

అప్పుడు కేయూరకుఁడు దేవీ! ఈచిన్నది యీరాజకుమారుని తాంబూలకరండవాహిని. యీమె పేరు పత్రలేఖ. వీరికి మిక్కిలి యనుగ్రహపాత్రియని యెఱింగించెను. కాదంబరియు నాకన్యం జూచి యెహో! మానుషస్త్రీలయందుఁ బ్రజాపతికింత పక్షపాతమున్నదా? అని తద్రూపాతిశయమున కచ్చెరువందుచు నమస్కరింపుచున్న యాయమ్మనిన్నను రమ్మురమ్మని సాదరముగాఁ బిలుచుచుఁ దనవెనుక ప్రక్కంగూర్చుండఁ బెట్టుకొని పరిజనులెల్ల వెరగుపాటుతోఁ జూచుచుండఁ గరకిసలయమున స్పృశించుచుండెను.

చంద్రాపీడుండు నట్టి యవస్థ నున్నఁ గాదంబరిం జూచి అయ్యో! నాహృదయమింత మొద్దువారినదేమి? యిప్పుడుకూడ సందేహమే చెందుచున్నది. కానిమ్ము నేర్పుగా నడిగి తెలిసికొందునుగాక. అని తలంచి ప్రకాశముగా నిట్లనియె.

దేవీ! అవిశసంతాపతీవ్రంబగు నీవ్యాధి నీకెట్లు కలిగినది?

భవదంగభవపరితాపంబు జూడ సత్యము జెప్పుచున్నాను. నీకంటె నన్నెక్కుడుగా బాధించుచున్నది. పెక్కేల? దేహమిచ్చియైననిన్ను స్వస్థురాలిగాఁ జేయఁదలచుకొంటి నిందులకు నాహృదయము మిక్కిలి తొందరపడుచున్నది. అయ్యయ్యో! మన్మథునికి శరీరభూతములగు నీభుజలతను సంతాపదృష్టులచే గందజేయుచుంటివి! అశ్రుబిందుపాతంబున ముక్తాభరణత్వము గలిగి యొప్పుచుంటివి. పరార్ఘ్యములగు మంగళప్రసాధనముల వహింపుము. నవలత సకుసుమశిలీముఖయై శోభించునుగదా? అని యడిగిన విని కాదంబరి బాలయు స్వభావముగ్ధయనై నను గంధర్వునిచే నుపదేశింపబడిన ప్రజ్ఞచేఁ దద్వాక్యములందలి శ్లేషార్థమును గ్రహించియు నేమియుఁబ్రత్యుత్తర మీయక యన్యాపదేశముగా మందహాసము గావించినది. అప్పుడు మదలేఖ రాజకుమారా! ఏమందును. ఈసుందరి సంతాపము కథనీయమై యున్నది. సుకుమారభావముతోఁ గూడిన యీచేడియ కేది సంతాపముగాకుండెడిది? పద్మినికి వెన్నెలయు నెండగా నుండునుగదా? కిసలయతాళవృంతమున విసరుకొనుచున్న యీపూఁబోడి మనోభవఖేదమేమిటికి తెలిసికొనజాలవు? ఈమెకు ధీరత్వమే ప్రాణసంధారణహేతువు. అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చుటయు నాయాలాపములే యతని మాటలకు సరిపడియున్నవని కాదంబరి హృదయంబునం దలంచినది.

చంద్రాపీడుండు నమ్మాటలయందుఁగూడ నర్థద్వయము గలిగియుండఁ బట్టి తన డెందంబున గలిగిన సందియము దీరమిం జేసి పరిపరివిధంబులం దలంచుచుఁ బ్రీత్యుపచయచతురములు మధురాలాపగర్భములు నగు కథలచే మహాశ్వేతతోఁగూడఁ గొంత గాలక్షేపము జేసి యతిప్రయత్నముతో నామెను విడిచి స్కంధావారమునకుఁ బోవుటకు బయలుదేరెను.

గుఱ్ఱమెక్కఁబోవు సమయంబున కేయూరకుం డరుదెంచి

దేవా! మదలేఖ యిట్లు విజ్ఞాపన జేయుచున్నది. ప్రథమదర్శన ప్రీతిచేఁ బత్రలేఖ నిందుంచి వెళ్ళుమని కాదంబరి కోరుచున్నది. వెనుక నంపఁగలదు దేవర చిత్తమేమనవుఁడు రాజనందనుఁడు కేయూరకా! మాపత్రలేఖ ధన్యురాలు. దుర్లభమైన దేవీప్రసాదమునకుఁ బాత్రురాలగుచున్నది. అట్లే యుంచుకొండని పలుకుచుఁ నామెను విడిచి తురగ మెక్కి యతివేగముగా సేనా నివేశమునకుఁ బోయెను.

అంతకుముందు తండ్రియొద్దనుండివచ్చి యున్న లేఖావాహకుం జూచి యీరాజపుత్రుఁడు దూరమునందుండియే గురుతుపట్టి యోరీ! మహారాజు కుశలుఁడే అంబకు భద్రమా? రాష్ట్రమంతయు సుఖముగా యున్నదా? యని యడిగినవాఁడును వినమ్రుఁడై చిత్తము చిత్తమని పలుకుచుఁ దన చేతనున్న పత్రికాద్వయ మతని కందిచ్చెను. అతండా పత్రిక విప్పి యిట్లు చదివెను.

స్వస్తిశ్రీ మహారాజాధిరాజ! తారాపీడమహారాజ మార్తాండుఁడు శ్రీమంతుఁ జంద్రాపీడు నుత్తమాంగమున ముద్దిడుకొనుచు వ్రాయునది.

ప్రజలు సుఖులై యున్నవారు. నీవు దిగ్విజయ యాత్రకుఁ బోయి చిరకాలమయినది. నిన్నుఁ జూచుటకు మాహృదయము మిక్కిలి యుత్కంఠ నొందుచున్నది. నీతల్లియు నంతఃపురకాంతలతోఁ గూడ గృశించియున్నది. యించుక జాగుసేయక యీపత్రికం జదివి ముగించిన సమయమే ప్రయాణకాలముగాఁ జేసికొని రావలయును.

శుకనాసుఁడు వ్రాసిన రెండవపత్రికలోఁగూడ నట్లేయున్నది. వైశంపాయనుఁడు నైతమట్టి యర్థకాముతోఁ దనకును వచ్చిన యుత్తరముల నతనికిఁ జూపెను.

అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడా మిక్కిలి తొందరపడుచు వెంటనే ప్రయాణభేరి గొట్టింప నాజ్ఞాపించెను. మేఘనాథుఁడను సేనాధిపతిని జీరి

మోరీ! నీచింపుమను. ఇచ్చటికిఁ బత్రలేఖను గేయూరకుఁడు దీసికొని వచ్చెను. దానితోఁగూడ నీవింటికి రమ్మనిపలికి వెండియు నిట్లనియె.

మానవజాతి దుష్కృతిగలది. నీయుపచారములన్నియు నాత్మార్పణముచేసి నీ యకారణవత్సలత గణింపక వాఙ్మనసములకు భిన్నార్థత్వము గలుగఁజేసితి నని తలంచెదు కాబోలు. ఆస్థానమం దెక్కుడు దయజూపిన నీసాధుత్వ మెన్నటికేని మఱువఁదగినదే! నా గుణముల నీయొద్ద మిక్కిలిగా స్తుతిజేసిన మహాశ్వేత నిప్పు డెత్తిపొడుచుచుండునని నా హృదయము మిక్కిలి సిగ్గుజెందుచున్నయది నే నేమి చేయుదును. తండ్రి యాజ్ఞ యెక్కుడుగదా! అది శరీరమాత్రము నకే యుపయోగించును. హేమకూట నివాసవ్యసనముగల నామనస్సుచేత జన్మాంతర సహస్రములయందు నీకు దాస్యము చేయుదునని బట్టము వ్రాసి యియ్యఁగలను.

ఇప్పుడు తండ్రియాజ్ఞ నుజ్జయినికిఁ బోవుచున్నవాఁడ. యీ కృతఘ్నునిఁ బరిజన ప్రసంగమునందైన స్మరింపుచుండవలయును. బ్రతికియుండిన నెప్పటికైన వెండియు దేవీ చరణారవింద వదన సుఖం బనుభవించువాఁడ, మఱియు మహాశ్వేతా పదపద్మములకు శిరంబున మ్రొక్కువాఁడ పత్రలేఖ నేమమడిగితిని తమాలికనుఁ గౌఁగలించుకొంటిని.

అని యుత్తరము వ్రాసి ముడిచి యీ పత్రికం గేయూరకముఖముగాఁ గాదంబరి కందింపుమని మేఘనాథునితోఁ జెప్పుచు, వైశంపాయనుని స్కంధావారముతో మెల్లగా రమ్మని నియమించి తానతి జవంబున నింద్రాయుధ మెక్కి వారువపురోతులు సేవింప కతిపయ ప్రయాణముల నుజ్జయినికిఁ బోయెను.

ఆకస్మికముగా నతండు వచ్చుటచేఁ బౌరులు సంభ్రాంతులై సంతసించుచు నెదురువచ్చి నమస్కరింపుచుండఁ గైకొనుచు నతం

డతిక్కితుండై రాజనగరిఁ బ్రవేశించెను.

అప్పుడు ద్వారపాలు రతని వార్తఁజేనికి సహమహమికఁగాఁ బోయిచెప్పిరి. యీ వృత్తాంతము విని తారాపీడుఁడు పట్టరాని సంతోషముతో నతనికిఁ గొంతదూర మెదురేగెను.

చంద్రాపీడుఁడును దూరమునందే తండ్రిం జూచి తురగమును దిగి యతని పాదంబుల సాష్టాంగముగా బడిఁ నమస్కరించెను.

అతఁడు పుత్త్రకుని గ్రుచ్చియెత్తి గాఢముగా గౌఁగలించుకొనుచు నప్పుడే విలాసవతీ భవనమునకుఁ దీసికొనిపోయెను.

ఆమెయుఁ బుత్త్రునింజూచి యపార సంతోషముతో వందనము వికసింప నాలింగనము చేసుకొని యాత్రామంగళములు దీర్చుచు దిగ్విజయ యాత్రా సంబద్ధములగు కథలచేఁ బెద్దతడవందుంచుకొనియెను.

చంద్రాపీడుఁడు పిమ్మట శుకనాసున యింటికిఁబోయి వైశంపాయనుండు స్కంధావారముతో వచ్చుచున్నాడని చెప్పి, మనోరమకుఁ బ్రీతి గలుగఁజేసి యాదివసమంతయుఁ దల్లియొద్దనేయుండి మరునాఁడు తనదగు కుమారభవనమునకుఁ బోయెను.

అతి మనోహరమగు నమ్మందిరము కాదంబరీ వియోగ చింతా సంతాపంబునఁ దొట్రుపడుచున్న యకుమారుని హృదయమునకు శూన్యంబువలె దోచినది.

అట్టి పరితాపముతో నతఁడు గొన్నిదినములు గడిపినంత నొకనాఁడు మేఘనాథునితోఁ గూడ పత్త్రలేఖ హేమకూటము నుండి వచ్చుటయు దూరమునంద చూచి మోము వికసింప నమస్కరింపుచున్న దాని గ్రుచ్చియెత్తి మిక్కిలి గారవింపుచు నింపుంబోణి! కాదంబరీ మహాశ్వేతలు సుఖులేకదా యని యడిగిన నప్పడేఁతియు వారి యనామయము జెప్పి, వెండియుం గాదంబరి తమ సేమ మడిగినదని వక్కాణించెను.

అప్పు డతఁడయ్యింతి చేయి బట్టుకొని యభ్యంతర మందిరము నకుఁ బోయి యందు స్ఫటికమలినీ పలాశచ్ఛాయచేఁ జల్లనై యున్న మరకత శిలామంటపమున నిద్రించు మరాళమిథునమును దోలి యందు గూర్చుండి యల్లన దానితో నిట్లనియె.

పత్త్రలేఖా! నేను వచ్చిన తరువాత నచ్చట జరిగిన విశేషము లెట్టివి? నీవందెన్నిదినము లుంటివి? నిన్నెట్లు చూచినది? యేమేమి గోష్ఠివచ్చినది? కాదంబరి నామాట యెప్పుడైన స్మరించినదా? యని యడిగిన నబ్బోటి దేవా! దేవర వచ్చిన తరువాత నందు జరిగిన విశేషములం జెప్పెద దత్తావధానులై వినుండని యిట్లనియె.

మీరల్ల నాఁ డుదయంబునఁగదా! అఱిగితిరి. మీరు వెళ్ళిన గొంతసేపటికి కాదంబరి పరిజనుల విడిచి నన్ను బాలోద్యానవనము నకుఁ దీసికొనిపోయి అందుమరకత సోపానములచే దీపించు ప్రమద వన వేదికయందు మణిస్తంభమూలగాఁ గూర్చుండి ముహూర్తకాల మూరకొని యెద్దియో పలుక నిశ్చయించి రెప్పవేయక పెద్దతడవు నా మొగము చూచినది.

అప్పుడు నే నామె యభిప్రాయము గ్రహించి, అయ్యో! తొయ్యలీ! భయపడియెదవేల? యెద్దియేని జెప్పవలసియున్నఁ జెప్పుము. నన్నన్యఁగాఁ దలంపకు మని పలికిన విని యక్కలికి పాదాంగుష్ఠంబున నేల వ్రాయుచు మాటిమాటికి నలుమూలలు చూచుచు జెప్పఁదలఁచుకొనియు సిగ్గుపెంపునఁ గంఠము గద్గదికబూన నెలుంగు రాక యూరకొని తలవంచి కన్నులనుండి ప్రవాహంబుగా నీరు గార్చినది.

మఱియు నేను పలుమారు మగువా! నీకిది తగునా? కారణ మెద్దియో చెప్పుము. ఊరక కన్నీరు నించెదవేలనని యడుగగా నతి ప్రయత్నముతోఁ గన్నీరు దుడిచికొనుచు వక్త్రవ్యాంశమును నఖ

శిఖరములచేఁ గేతకీదళముల వ్రాసి యంతలో జించివైచి తెగువమై సిగ్గుదిగద్రోచి తలయెత్తి యత్తన్వి సారెసారెకుఁ గన్నులప్పళించుచు నా కిట్లనియె.

సఖీ! పత్రలేఖా! నిన్నుఁ జూచినది మొదలు నా హృదయము వయస్యలందరికన్న నీయందు విశ్వాసము గలిగియున్నది. కారణ మేమియో తెలియదు. బోఁటీ! నాపరిభవ మెవ్వరితోఁ జెప్పుకొందును? నా దుఃఖము పంచుకొని యనుభవించువారెవ్వరు? ఇప్పుడు నా ప్రాణసంకట మెఱింగింప నీకన్న నాకాప్తులు గనంబడలేదు. కాంతా! నాసంతాపమంతయు నీ కెఱింగించి జీవితము విడుచుచున్నదాన, నిష్కళంకమైన కులము కలంకపరచి కులక్రమాగతమగు నిబ్బితి మబ్బుచేసి సామాన్యకన్యవలె నాబోఁటి బోఁటి చిత్తచాంచల్యమందఁ దగినదా! అన్నన్నా! అనాథవలె నీచవలెఁ బలాత్కారముగాఁ జంద్రాపీడుని కారణంబున నిందాపాత్రురాలనయితినే! అయ్యో! గొప్పవారికిట్లు చేయుట దగునేమో చెప్పుము. పరిచయమున కిదియా ఫలము అభినవబిస సుకుమారమగు నామనం బతండిట్లు పరిభవింప వచ్చునా? కటకటా! యూనులకుఁ గుమారికాజనము పరిభవింపఁ దగినదే? సఖీ! నాహృదయము దహించుచున్నది. ఇఁక నేను బ్రతుకజాలను. జన్మాంతరమందైన నీసాంగత్యమే కోరుచున్నదాన. నీవంటి వయస్య నాకులేదు. నాకళంకమును ప్రాణపరిత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తంబునఁ గడిగికొనియెదనని పలికి యూరకుండెను.

అప్పుడు నేనవ్విధమేమియు నెఱుంగమింజేసి మిక్కిలి భయపడుచు విషాదముగా నిట్లంటి.

దేవీ! చంద్రాపీడుఁడేమి యపరాధము జేసెను? కుసుమ కోమలమగు నీమనంబు నేయవినయమున ఖేదపెట్టెను? వినుటకిచ్చ యించుచున్నదాన వడిగాఁ జెప్పుము? విని మొదట నేను మేనుబాసిన

తరువాత నీవు జీవితము విడుతువుగాక యని యడిగిన నత్తరుణి యిట్లనియె.

బోఁటీ! వినుము. అఘూర్ణుంపు కలలో వచ్చివచ్చి శుకశారిక లచే రహస్యసందేశముల నంపుచుండెను. వ్యర్థమనోరథ మోహి తుండై నిజానురాగంబునంబోలె నాచరణముల నలక్తకరసంబున రంజింపఁజేయును. గపోలస్వేదమును ముఖమారుతముసఁ బోగొట్టు చుండును. ఉపవనంబున నేనొంటిగాఁ గ్రుమ్మరుచు గ్రహణ భయం బునఁ బారిపోవ నడ్డమువచ్చి బిగ్గరగా కౌఁగలించును. స్తనతటంబునఁ బత్త్రరచనలు చేయును. కచగ్రహణముచేసి సురాగండూషములఁ బలుమారు నాముఖంబున నిడుచుండెను.

పత్త్రలేఖా! ఆ నిశ్చేతను నేనెట్లు పట్టుకొందునో చెప్పుము. అనుటయు నేనామె మాటలు విని చిత్తంబున అన్నా! యీ చిన్నది చంద్రాపీడుని గురించి మన్మథునిచే మిక్కిలి దూరముగా నానపింపఁబడినది. నిక్క మీ చక్కెరబొమ్మ మూలమున నతండును పుష్ప కోదండుని బారింబడియుండెను.

అని మనంబునఁ దలంచుచు యువతీ! నీవిధమెఱింగితిని కోప ము విడువుము. కామాపరాధంబున మాచంద్రాపీడుని నిందింపకుము. ఈ చేష్టలన్నియు శఠుండగు మన్మథునివే కాని మాదేవరవికావు. అని పలికిన నక్కలికి సంతసించుచు మోమెత్తి యిట్లనియె.

కామినీ! కాముఁడన నెవ్వఁడు? వాని రూపమెట్టిది? వానిచేష్ట లెట్టివో! చెప్పుమన నేను తరుణీ! వానికి రూపములేదు. శరీరము లేకయే దహింపఁగలఁడు. జ్వాలావళిజూపకయే సంతాపము గలుగఁ జేయును. పొగ లేకయే కన్నీరు పుట్టించును. అట్టి భూతమీ భువన త్రయంబునను లేదు. ఎట్టి ధైర్యముగలవారినైన బారింబడి కేని వేధిం పక మానఁడు. మఱియు నతనిచేత నావేశింపఁబడిన స్త్రీలకు గగన

మంతయు ప్రియుని ముఖచంద్రునిగానే తోఁచుచుండును. భూమియం తయు దయితాకారములే కనంబడును. వారిచర్యలు కడు విపరీత ములుగా నుండునని పలికిన విని యత్తన్వి శిరఃకంపము చేయుచు నాకిట్లనియె.

పత్రలేఖా! నీవిప్పు డెట్లు చెప్పితివో మన్మథుఁడు నన్నట్లు వేఁపుచున్నవాఁడు. నీవు నాకుఁ బ్రాణమువంటిదానవు కావున నడు గుచుంటిని. ఇప్పుడు నే నేమిచేయఁదగినదో చెప్పుము? ఇంతకుము న్నిట్టి వృత్తాంతము లేమియు నే నెఱుంగను. ఎవ్వరికినిఁ జెప్పరానియిట్టి కష్టములఁ బడుటకంటె మృతినొందుటయే మేలని నాహృదయం బునఁ దోఁచుచున్నదేమి? చెప్పుమని యడుగగా నేనిట్లంటి.

దేవీ! వలదు వలదు అకారణమరణముతో నీకేమి? ఆరా ధింపకయే ప్రసన్నుఁడగు మన్మథుఁడే నీకార్యము జక్కఁబెట్టును. స్వయంవర విధులచేఁ బతులవరించిన సతుల నెందరం జెప్పను. నీమనంబునం బుట్టినతలంపు అనర్హమైనదికాదు. శాస్త్రసమ్మతమై నది. దేవీ! మరణోద్యోగమును విడువుము. నీపాదములతోడు వేగ పోయి యాతనిం దీసికొనివచ్చెదను. నన్నుఁ బంపుమని పలికిన విని యక్కలికి ప్రీతిదర్శనార్ద్రములగు చూపులచేఁ నన్ను జూచుచు సిగ్గు విడిచి యుత్తరీయము సవరించుచు మెడనుండి ముక్తాహారమును దీసి చేతం బూని ప్రహర్షవివశయై యిట్లనియె

నాతీ! నీప్రీతి నే నెఱుంగుదును. శిరీషమృదుప్రకృతిగల కన్యా జనమునకుఁ బ్రగల్భవాక్యము లెట్లువచ్చును. ఇప్పుడు నేనేమని చెప్పవలయునో నాకుఁ దెలియదు. నీవు నాకతిప్రియుండవైతివంటి నేది పునరుక్తిదోషముకదా. నాకు నీయం దనురాగ మెక్కుడనిన వేశ్యాలాపమగును. నీవు లేక నేను జీవింపనన ననుభవవిరోధము. నన్ను మన్మథుఁడు పీడించుచున్నవాఁడనిన నాత్మదోషోపాలంభము

నన్ను బలాత్కారముగా హరించితివని బంధకీధార్ష్ట్యము తప్పక రావలయుననిన సౌభాగ్యగర్వమగును నేనవచ్చుచున్నదాన వంటి నేని స్త్రీచాపల్యముగదా అనన్యరక్తవన స్వభక్తినివేదన లాఘవ దోషమునచ్చును. మదీయ మరణంబున నాకు నీయందుఁగల ప్రీతినిఁ దెలిసికొనఁగలవు. అనినసంభావము గదా ! * (ఇంతవరకు కాదంబరీ పూర్వభాగము. ఇంతవరకే బాణకవి కవిత్వము.)

కావున నేమన్నను దోషమే కనంబడుచున్నది. నాఁడు అంబరంబునఁ గళానిధిజ్యోత్స్నావితానంబున దెసల వెదజల్లుచుఁ బ్రకాశింపుచుండఁ గ్రీడాపర్వత కనితంబంబు నందలి కాసారతటంబున శిలాపట్టణమునఁ బ్రకాశించు హిమగృహంబునఁ బుష్పశయ్యయందుఁ బండికొని యక్కుమారునిచేఁ జూడఁబడితిని. రెండుసారులువచ్చినా యుపస్థయంతయుం జూచి యుపేక్షజేసిపోయెనే ! ప్రియసఖి ! నీతో నేమందును! కూర్చున్నను, దిరుగుచున్నను, నిద్రించుచున్నను, మేల్కొన్నను, రాత్రింబగలా శ్రీమంటపమున నాయుద్యానవనమున నాలీలాదిఘటికయందుఁ గ్రీడాపర్వతమందా కుమారునిఁ జూచుచునే యుంటి నామాటయే నీకుఁ జెప్పుచుంటిఁ దదానయనకథతో నింకఁ జాలు. ఎక్కడిరాక. అని పలికి యక్కలికి శోకవేగంబున భుజలతలయందు శిరము వంచి మూర్ఛపోయినది పోలెనూరకున్నది.

నేనామాట విని ఆహా ! వియోగులు జీవించుట కష్టము గదా ! సంకల్పమయుండగు ప్రియుండు కులాంగనల బాధించును. సంకల్పక్రీడలతోఁ బొద్దుపుత్తురు. అని నేను దలంచుచుండఁగనే సూర్యాస్తమయమైనది. అప్పుడు బాలికలు పెక్కండ్రువచ్చి వింత వింతగాఁ దీపములు వెలిగించిరి. నేనామెం జూచి దేవీ! నీవు

* ఇంతవరకు రచించి బాణకవి స్వర్గస్థుఁ డయ్యెను. తరువాతఁ జివరకు నతని కుమారుఁడు రచించెను.

దుఃఖింపకుము. నేను వేగమపోయి యారాజకుమారునిఁ దీసికొని వచ్చెదనని పలికినంత భవదీయ నామసంకీర్తనముచేత విషాపహరణ మంత్రింబున సర్పదష్టుండువోలె గన్నులందెరచి స్పృహతో నన్నుఁ జూచుచు నెవ్వరక్కడనని బరిజనమును బిలిచినది. అప్పుడు పెక్కండ్రు జవరాండ్రు ఏమియాజ్ఞ అని పరుగెత్తుకొని వచ్చిరి. వారియందుఁ జూపుల వ్యాపింపఁజేయుచు మరకతశిలాతలమున గూర్చుండి నాకిట్లనియె.

పత్రలేఖా! ఇది ప్రియమని చెప్పుట కాదు. నీరాక జూచుచుఁ బ్రాణముల ధరించియుండెదను. శీఘ్రముగాఁగార్యము సాధించుకొని రమ్మని పలుకుచు నాహారము నామెడలో వైచి తాంబూలాంబరాభరణాదు లొసంగి నన్నుఁ బంపినది. అని చెప్ప పత్రలేఖ యించుక తల వంచుకొని వెండియు నిట్లనియె.

దేవ! నూతనమగు కాదంబరీ ప్రసాదాతిశయంబునం గలిగిన ప్రాగల్భ్యముచేత దుఃఖించుచు విజ్ఞాపన జేయుచున్నదాన. దేవరకు నైతమట్టి యవస్థలోనున్న గంధర్వరాజపుత్రిక నుపేక్షించి వచ్చుట యుచితముకాదు. ఆపన్నవత్సలులగు మీరు తగనికార్యము జేసితిరి. అని యాక్షేపించుటయుఁ జంద్రాపీడుఁడు లలితమైనను బ్రౌఢమైన తదాలాప మాలించి రెప్పవేయక ఇంచుక యాలోచించి బాష్పోపప్లుత నేత్రుఁడై స్వభావధీరుండైనను వ్యాకుల చిత్తుండై బాష్పవిక్షేపంబునఁ వ్యాకులమైన యక్షరములు గలుగునట్టుగాఁ బెద్ద యెలుంగున నిట్లనియె.

పత్రలేఖా! నేనేమిజేయుదును? శృంగార లీలల నుపదేశించెడు చెడుగు పచ్చవిల్తునవమాలమున నాముచ్చెకంటి తన హృదయంబునఁ బొడమిన వికారముల నాకుఁ దెల్లముగా నివేదించినది కాదు. దేవతాస్త్రీలయొక్క రూపానురూప లీలా సంభావనాదుల దృష్ట పూర్వము

లగుట నదియంతయు సహజానురాగ మేమో యని సందేహాన్దోలిక యెక్కి యూగుచు నాప్రియాలి వింహాగ్ని పాలుచేసి నీచే నిట్లు నిందింపఁబడితిని.

మఱియు నాకీ మనోవ్యామోహము గలుగుట శాపదోష మేమో యని యాలోచించుచుంటిని. కానిచో నాచిన్నది యతిస్ఫుటముగా మదనచిహ్నములఁ బ్రకటింపుచుండ నేనెందులకుఁ దెలిసికొనలేక పోయితిని. నాబుద్ధి సుగిపోయినది. పోనిమ్ము స్త్రీతావలోకన లీలావిశేషము లతి సూక్ష్మములగుటఁ దెలిసికొనుట కష్టము. మఱియొక కారణము వలనం బుట్టుచుండును.

చిరకాలమునుండి తన కంఠమందున్న రత్నహారము నూరక నా మెడయందువైచునా? అప్పుడైనం దెలిసికొనరాదా? అదియునుం గాక హిమగృహక వృత్తాంతము నీవుగూడఁ జూచినదేగదా! అప్పుడైనఁ బ్రణయకోపమునం గాబోలు శ్లేషగానే పలికినది కాని స్పష్టముగాఁ జెప్పినదికాదు. అదియంతయు నామోహమే కాని నాది కాదు.

పత్రలేఖా! ఇప్పుడు గతమునకు వగచినఁ బ్రయోజనము లేదు. నా హృదయ మెట్లామెకుఁ దెలియునో యట్లు ప్రవర్తించుచు వాఁడ నని పలుకుచుండఁగనే ప్రతిహారి జనుదెంచి నమస్కరించుచు దేవా! విలాసవతీ! మహాదేవి పత్రలేఖతోఁగూడ మిమ్ము రమ్మని యాజ్ఞాపించుచున్నది. పత్రలేఖ దేశాంతరమునుండి వచ్చినదని విన్నదట వేగరండని విన్నవించుటయుఁ జందాపీడుఁడా మాటవిని అయ్యో! నాజీవితము సందేహడోల యెక్కి యూగుచున్నది. నా తల్లి నిమిషమైన నన్నుఁ జూడకుండ లేదు. కాదంబరి యవస్థ పత్రలేఖ యెఱింగించినది. జననీ స్నేహమూ జన్మకప్రమాహితమగుట బలమైనది.

పితృశుశ్రూషయు నట్టిదే. గంధర్వ రాజసుతానురాగ మంతకన్న బలమైనది. జన్మభూమి విడువందగినదికాదు. కాదంబరియుఁ

బరిగ్రహింపఁదగినది. ఇప్పుడేమి చేయుదును ? అని యాలోచించుచుచుఁ బత్రలేఖ చేయిపట్టుకొని తల్లియొద్దకుఁ బోయెను.

విలాసవతియు వారిం గారవించి మీరు నిత్య మొక్కసారి యెప్పుడో వచ్చి నాకన్నులం బడుచుండవలయు లేనిచో నేనోపఁజాల నని పలుకుచు నాదివసమెల్లఁ దనయొద్ద నుంచుకొని యంపినది. చంద్రాపీడుఁడది మొదలు కాదంబరీ విరహవేదనాకులుండై మదనాగ్నిచే బాధింపఁబడును శుష్కించిపోవు గడియయొక్క యేఁడుగా గొన్ని దివసములు గడిపెను.

మఱియొకనాఁ డతండు పత్రలేఖవెంట రాఁ బాదచారియై బాహ్యోద్యానవనంబున కరిగి యందు విహరింపుచుండఁ గొండొక దూరములో విచిత్రగమనంబుల వాహనములు నడిపించుచు వచ్చుచున్న యొకరౌతు నేత్రపర్వము గావించుటయు నతం డెవ్వఁడో చూచి రమ్మని యొకపరిచారకు నంపి తద్వార్తఁ నరయుటకై యెదురు చూచుచుఁ బత్రలేఖా ! అతఁడు కేయూరకుఁడువలెఁ గనంబడుచున్నాఁడు. చూడుమని పలుకుచుండఁగనే యతం డచ్చట కరుదెంచి గుఱ్ఱమును డిగ్గనురికి రాజపుత్రునికి నమస్కరించెను.

చంద్రాపీడుఁడు ప్రీతిచేఁ జేతులు సాచి రమ్ము రమ్ము. అని పలుకుచు నతని గాఢాలింగనము జేసికొని కేయూరకా ! నీదర్శనముచేతనే కాదంబరి సేమముగా నున్నదని తెలియఁబడుచున్నది. నీయాగమనకారణము విశ్రాంతి వహించి యెఱింగింతువు గాక అని పలుకుచుఁ బత్రలేఖా కేయూరకులతోఁ గూడ నొక యేనుఁగనెక్కి నిజభవనంబునకుం బోయెను.

లోపలి కెవ్వరిని రానీయవలదని ద్వారపాలురకు నియమించి పత్రలేఖా కేయూరకులతోఁగూడ గృహారామము లోనికిం బోయి యందున్న పరిజనులఁ దూరముగాఁ బొమ్మని రాజపుత్రుండు కేయూ-

రకుని కిట్లనియె. గంధర్వపుత్రా ! కాదంబరియొక్కయు మహాశ్వేత యొక్కయు మదలేఖయొక్కయు సందేశ మేమియో యెఱుంగఁ జెప్పుమని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

రాజపుత్రి ! అచ్చటి విశేషములు వినుము ? పత్రలేఖను దీసికొనివచ్చి మేఘనాథుని కప్పగించి తిరుగఁబోయి దేవరయొక్క యుజ్జయినీ గమనవృత్తాంతము చెప్పి మీయుత్తరము చేతికిచ్చితిని. అది చదివి మహాశ్వేత తలయెత్తి యెద్దియో యాలోచించి నిట్టూర్పు నిగుడించుచు విచారముతో లేచి తపంబుజేయుటకై వెండియుం దన యాశ్రమమునకుఁ బోయినది.

కాదంబరియు నీవార్త విని హృదయము బాదుకొనుచు నెత్తి మోదుకొనుచు మూర్ఛ మునింగి నేలంబడి యంతలో లేచి మహాశ్వేత యఱిగిన విధ మెఱుంగక కన్నులం దెరచి శిరఃకంపముచేయుచుఁ గేయూరకా ! యీసంగతి మహాశ్వేతతోఁ జెప్పుమనియు మదలేఖా ! చంద్రాపీడుఁ డెట్టి పని చేసెనో చూచితివే ! యిట్టివాఁ డెందేనిం గలఁడా యనియు సోపహాసముగాఁ బలుకుచు లేచి పరిజనుల విడిచి యొక్కతియ యేకాంతగృహమునకుఁ బోయి తల్పంబున మేను జేర్చి ముసుఁగువైచుకొని మదలేఖతో సైతము మాటాడక తత్పరితాపము లోపలనే యనుభవింపుచు నాదినము గడపినది.

అమ్మరునాఁడుదయమున నే నామె సమీపమున కేగినంత ఆహా ! మీయట్టి యాప్తులు గలిగియున్నను, నేనిట్టి యుత్కృష్టకష్టములం జెందుచుంటినేయని యాక్షేపించునదియుంబోలెఁ బాష్పపూరోద్రేకముచేఁ బర్యాకుల మగు దృష్టిచే నన్నట్టె చూచినది.

ఆచూపులవలననే తదీయహృదయాభిప్రాయము గ్రహించి యామెతోఁ జెప్పకయే దేవరం జూడవచ్చితిని. మీనిమిత్తమాత్తె కాశిని మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. ఆమె పడెడు నిడుములఁ జెప్పనలవి

కాదు. అబలాజనముయొక్క హృదయము మృదువైనను ముక్తా ఫలత్వము నొందిన జలమువలె నుత్కంఠితమయి కఠినమగునని తలంచె దను. కానిచో నామెచిత్త మెన్ని వ్యసనములు జెందినను సశింప కున్నది. అహా! స్త్రీలకు వల్లభసమాగమాశ దురంతమయినదికాదా! అట్టి కష్టములతోడ నయిన బ్రాణముల ధరించియున్నది.

రాజకుమారా! అత్యుత్కటమైన యాకాంక్షకంటె యుత్కంఠ నీతో నేమి చెప్పుదును? ఏయుపాయంబునఁ బ్రదర్శింతును? దేని తోఁ బోల్చి చెప్పుదును? ఆమె తాపంబు ప్రచండ దినకర సహస్రాత పమును మించియున్నది. శయనముగా వేయబడిన పద్మపత్రము లెండిచూర్ణములై పోవుచున్నది. కామునిచే మథింపఁబడు నా యా చేష్టలం జేయుచున్నది. వినుండు. మదనవేదన సహింపఁజాలక పరితపించుచుండి సఖులు కుసుమశయనంబునఁ బరుండఁబెట్టి కిసలయ తాళవృంతముల వీచుచు సంతాపముచేఁ జూర్ణమైన యలక్తకరసం బున నెఱ్ఱఁబడిన శయనకుసుమంబులం జూచి కుసుమశర ప్రహార జనిత రక్తమని యడలుచుందురు. మీ పేరు తలపెట్టినంత మేనఁగవచము వలె రోమాంచము వహించును. ఆమె యవస్థయంతయుం జెప్పుటకుఁ బది దినములు పట్టును. పెక్కులేలా? అక్కడి కథలన్నియుఁ ద్వదా లాపముఖరితములై యున్నవని యెఱింగించుటయుఁ జంద్రాపీడుఁడు కేయూరకా! చాలు చాలు. పైనఁ జెప్పకుము. వినలేకున్నానని పలుకుచుఁ గన్నులు మూసికొని మూర్ఛయావేశింపఁ గాదంబరిని ధ్యానించుచున్నవాఁడుం బోలె. ముహూర్తకాలము మేనెఱుంగక యంతలో దెలిసిగద్గదాక్షరముగా నతని కిట్లనియె.

కేయూరక! పత్రలేఖవలననే కాదంబరీ సంతాపమంతయుఁ దెలిసినది. నేనేమి చేయుదును? కాదంబరియొక్క యాజ్ఞనే నిర్వహిం పుము. అధరస్పందమాత్రముననే నియోగములను జేయుచున్న

నా విషయమై యిన్నిచిక్కులు పడనేమిటికో విచారింపుము. ఆయువతి లజ్జావతి యైనచో బరిజనమున కంతఁ వ్యామోహమేల? ఆలలనకు మదలేఖ రెండవ హృదయముకదా! తన్ముఖంబున నయినఁ దెలుప రాదా.

అన్నన్నా! నిష్కారణము అమ్మదనవతి మదనునిచేఁ బ్రాణ సంకటము నొందుచున్నదే! ఇది యామునికిఁ బ్రారబ్ధముగాఁ దలం చెదను. కానిచో నేనశ్వముఖానుసారముగా దేవభూమి కెట్లు పోవు దును? పోయియు మహాశ్వేత నెట్లు కాంతును? కనియు మరలక హేమకూట మేటికిఁ బోవుదును? పోయియుఁ గాదంబరిం జూడ నేల? చూచియు వితర్కింపక వ్యర్థమనోరథుండనై యింత దూర మేల వత్తును? ఇదియంతయు దైవఘాతకుని కపటముకాని మఱియొకటి కాదు. కావున వేగమ పోయి యాయింతి నోదార్చుటకు యత్నింప వలయునని పలుకుచుండగా మార్తాండుం డపరగిరిశిఖర మధిష్ఠించి కిరణ సహస్రముఁ పసంహరించుకొనియెను.

అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడు కేయూరకునితోఁ గూడ దన మేడకుఁ బోయి కాల్యకరణీయములం దీర్చి చంద్రోదయ సమయంబునఁ జంద్ర మణి శిలాతలంబున శయనించి కేయూరకుఁడడుగు లొత్తుచుండ నతనితోఁ గేయూరకా! మనము పోవువరకుఁ గాదంబరి ప్రాణంబుల దాల్చియుండునా? మదలేఖ యామెనోదార్చుచుండదు? మహా శ్వేత తద్వృత్తాంతమువిని వచ్చి ధైర్యము గరపకుండునా? హరిణ శోబకాయతేక్షణమగు నమ్ముగువ నెమ్మోము గ్రమ్మరఁజూడఁగలు గునా?. యని యడుగ నతండు దేవా! ధైర్యమవలంబింపుము వెరవ కుడు వేగమ గమనయత్నము చేయుమని బలికెను.

అప్పు డతం డాత్మగతంబున అయ్యో! ఇప్పుడు మాతల్లి దండ్రుల కెఱింగింపక పోయితినేని వారు పుత్రశోకంబునం గుందుచు

నన్నరయుట్టకై వెడలి పుడమియంతయుఁ దిరిగ్గుదురే. అట్టివారిం గష్టపెట్టుట నాకేమి శ్రేయము? పోకున్నఁ గాదంబరి ప్రాణత్యాగము చేయును. ఇట్లు విధంబులచేతఁ బ్రత్యవాయమే తోఁచుచున్నది యేమిచేయుదును? ఎవ్వరితోఁ జెప్పుదును? ప్రాణతుల్యుండగు వైశంపాయనుం డైన దాపునలేడే? యని యనేకప్రకారములఁ దలపోయుచు నారాత్రి నెట్టకేలకుగడిపెను.

అతండు మరునాఁడుదయంబున లేచి స్కంధావారము సమీపమునకు వచ్చియున్నదను మాట వినియెను. అప్పుడు మిక్కిలి సంతసించుచు కేయూరకా! మనకార్యసిద్ధి హస్తగతమయినదానిగా భావింపుము. నాప్రాణమిత్రుఁడు వైశంపాయనుఁడు వచ్చుచున్నవాఁడని పలికెను.

పిమ్మట కేయూరకుఁడు ఆరాజకుమారునికి మ్రొక్కుచు దేవ! దేవర వైశంపాయనుఁడు వచ్చువరకుఁ గాలక్షేపము చేయఁదగియే యున్నది. అచ్చటిసంగతి మీకు విశదపరచితినికదా! దేవర తత్సందేశాపము గ్రహించితిరి. కావున నన్ను ముందు బంపుఁడు. నేను బోయి భవదీయ వృత్తాంతమంతయు నాకాంత కెఱింగించి జీవనధారణోపాయ మాశ్వలించెద. మీవార్తాశ్రవణమాత్రముగాఁబూని యానెలంతఁ బ్రాణములు ధరించు ననుగ్రహింపుఁ డని పలుకగా విని యారాజనందనుండు వెనుకగూర్చుండియున్న పత్రిలేఖం జూచుచు మేఘనాథుఁ డెక్కడనని యడిగెను.

అంతలో మేఘనాథుం డెదుర నిలఁబడుటయు నతనిం జూచి యోరీ! నీవు వెనుక పత్రలేఖం దీసికొనివచ్చుట కెందుంటివో యిప్పుడచ్చటకే పత్రలేఖం దీసికొని కేయూరకునితోఁ గూడ ముందుగాఁ బొమ్ము. నేను వైశంపాయనునితో మాట్లాడి వెనుక వచ్చెద నని నియమించి కేయూరకా! నీవు కాదంబరీ సందేశమునాకుఁ దీసికొని

రాలేదు. నేనే నీచేత నామెకు సందేశము పంపుచుంటిని. అశేషమగు సిగ్గుయొక్క భారమును వహించుటచే నిన్నాయాసపెట్టుచున్నాను. అని దేవితో విజ్ఞాపన చేయుము. తక్కినసంగతులన్నియుం బత్రలేఖ యెఱింగింపఁగలదు. అని పలుకుచు సమంగళశంకచే నశ్రుజలంబు నరికట్ట యత్నించుటయు నాపలేక కన్నీరు గార్చుచుం దన పాదంబులకు నమస్కరింపుచున్న పత్రలేఖ దిక్కు మొగంబై యంజలి పట్టి యిట్లనియె,

పత్రలేఖా ! ఈయంజలితో మత్ప్రణామము లర్పించి కాదంబరి కిట్లు విజ్ఞాపనజేయుము. దయగలదగుట ప్రథమదర్శనమందే యనుగ్రహాతిశయమును జూపిన యామెను నమస్కారముచేతనైన గౌరవింపక విడిచివచ్చిన కృతఘ్నుండ నగు నాసుగుణ మేదిజూచి తిరిగా బరిగ్రహింపు మని ప్రార్థింతును. ఆమెమాత్ర మెట్లంగీకరించును ? ప్రకృతిపేశలమగు నామె హృదయమపహరించి వెళ్ళలేదనియా ? ప్రాణసంకటమగు నవస్థ జూచియు నుపేక్షచేయలేదనియా? సర్వదోషాశ్రయుఁడనై నను బలుమారామె పాదసేవ జేసితిననియా ? సర్వగుణవిహీనుండనై నను నామె సుగుణంబులే నన్నవలంబించునని యాసగలిగి యుంటిని. పాదపతితుండ నగు నన్ను దద్వాత్సల్యము భయపెట్టదని తలంతును. సిగ్గులేనివాఁడనై తిరుగా నామె మొగంబు జూచుటకు యత్నించుట తత్సుగుణంబులే కారణములు. ఆమె సెలవులేకయే దూరముగా వచ్చిన నన్ను బలాత్కారముగాఁ దత్సుగుణములే వెండియు నామె పాదమూలమును జేర్చుచున్నవి. ఇష్టములేని గమనాజ్ఞచే వెడలిపోయితినని యేవాక్కుచే విజ్ఞాపనజేసికొనుచుంటినో ? ఆవాక్కే నీకిట్లు చెప్పుచున్నది. ఇటుపైన మదాగమన మెట్లు వ్యర్థముగావో జగమెట్లు శూన్యముగాదో యట్లు దేవి యాత్మనిలుపుకొనుట కాత్మచేతనే యత్నముచేయ

వలయును. అని చెప్పుమని చెప్పి వెండియు నతండు ప్రియసఖీ! నీవు దారిలో మద్వియోగపీడచేఁ గుందుచు శరీరసంస్కార ముపేక్ష జేయుదువు సుమీ! సమయమున కాహారమును గుడుచుచుఁ దెలియని దారిం బోవక విమర్శించి బస జేయుచుండవలయును. ఏమి జేయుదును? నీకంటెఁ గాదంబరీ ప్రాణములు ప్రియములని నిన్నంటిగాఁ బంపుచున్నాను. నాప్రాణములు నీ చేతిలో నున్నవి కావున నీయాత్మ జాగరూకతతోఁ గాపాడికొనుమని పలుకుచు నాలింగనము జేసికొని కేయూరకుని కప్పగించి నన్ను వెండియు మహాశ్వేతా శ్రమములో గలిసికొనవలయునని యుపదేశించి వారి నంపెను.

వారు పోయినవెనుక నతఁడు వీరు వేగముగా నందఁ బోవుదురా? దారిలో నేదియైన యంతరాయము రాదుగదా! ఎన్ని దినములకుఁబోయి యామె నూరడింతురు? అని యాలోచించుచు శూన్యహృదయుండై క్షణమందు వసించి స్కంధావార మెంత దూరమందున్నదియో తెలిసికొని రమ్మని వార్తాహరునిఁ బంపి వైశంపాయను నెదుర్కొనుటకుఁ దన్నుఁ బంపుమని యాచించుటకై తండ్రిగారియొద్ద కరిగెను.

దూరమందె నమస్కరించుచున్న పుత్రుంజూచి తారాపీడుఁడు నిర్భరస్నేహగర్భమగు స్వరంబున వత్సా! రమ్ము. రమ్ము. అని చేతులు సాచుచుఁ గౌగలించుకొని దాపునఁ గూర్చుండఁ బెట్టికొని ప్రత్యవయవము పాణిచే స్పృశించుచు దాపుననున్న మంత్రి ముఖ్యునితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! శుకనాస! ఆయుష్మంతుఁడగు చంద్రాపీడునిం జూచితివా? ఇతని మేన యౌవనము పొడసూపినది. వివాహయోగ్యమగు దశవహించి యున్నవాఁడు విలాసవతితో నాలోచించి వీనికిఁ దగిన రాజకన్యక నరసి పెండ్లి చేయవలయుననుటయు శుకనాసుఁడు

దేవా! దేవర లెస్సగా నాలోచించితిరి. ఇతండు విద్యలన్నియు గ్రహించెను. దిగ్విజయము చేసెను. ప్రజల కుత్సాహము గలుగఁ జేసెను. ఇఁక మిగిలిన కృత్యము పరిణయమే కదా! అవశ్యము దానిగురించి యాలోచింపవలయునని పలికెను.

అట్టిసమయమునఁ జంద్రాపీడుఁడు సిగ్గుచే తల వాల్చుకొని యాత్మగతంబున భళిరే! పితృసంవాదము కాదంబరీ సమాగమము నకు నుపశ్రుతివలెఁ దోచినది. నావిషయమై మాతండ్రి కిట్టి బుద్ధి పుట్టుట సముద్రంబునఁ బడినవానికి యానపాత్రము దొరికినట్లుగా నున్నది. అని పెక్కుతెరంగుల నాలోచించుచు నంతలో వైశం పాయనుని ప్రస్తాపన వచ్చుటయు నతని నెదుర్కొనుటకు ననుజ్ఞ యిమ్మని చంద్రాపీడుఁడు శుకనాసముఖముగాఁ దండ్రికిఁ విజ్ఞాపనజేసి కొనియెను.

తారాపీడుఁడు వైశంపాయను నెదుర్కొనుటకు బుత్రునకాజ్ఞ యిచ్చుటయు నతని డత్యంత సంతోషముతో నారాత్రి వేగించి సుహృద్దర్శనలాలసుండై వేగుజామున నే లేచి ప్రాతఃకాలకృత్యముల నిర్వర్తించి యుచిత పరివారముతో నింద్రాయుధమెక్కి యతివేగ ముగా సేనాముఖమునకుఁ బోయెను.

స్కంధావారమును ప్రవేశించినతోడనే గుఱ్ఱముపైనుండియే యత్యాతురముతో వైశంపాయనుఁ డెచ్చట నున్నవాఁడని యడిగెను. ఆమాట విని యందున్న స్త్రీలు కొంద రెద్దియో పని తొందరలో నుండి యతని గురుతుపట్టఁజాలక కన్నీరు విడుచుచు, అయ్యో! ఇంకెక్కడి వైశంపాయనుఁడు! ఆతని నడిగెదరేటి కని పలికిరి.

ఆమాటలు విని ఆ, పాపులారా! అట్లనియెదరేల! యనిహృద యంబు ఝల్లుమన వారినదలించుచు మఱియొకరినడుగక భయపడుచు గుంపువీడిన లేడిపిల్లవలె బెదరుచు నేమియుం జూడక యేమియు మా

టూడక యేమియును వినక యెవ్వరింజీరక హా! యిప్పుడు నేనెక్కడ నుంటిని? యెక్కడికి వచ్చితిని? యేమిటికి వచ్చితిని? యెక్కడికిం బోవలయును? యేమిచేయనలయును? అని తలంచుచు నంధునివలె మూకునివగిది జడునిభాతి నందుఁ గ్రుమ్మరుచుండెను.

అప్పుడు తురగమును గురుతుపట్టి రాజకుమారులు చంద్రా పీడుఁడు చంద్రాపీడుఁ డని పిలుచుకొనుచుఁ దొందరగా నతనిం జుట్టు కొనుటయు నతండు వారిని వైశంపాయనుఁ డెక్కడ నున్నవాఁడని గద్గదస్వరముతో నడిగెను. వారు దేవా! సర్వము నివేదింతుము. గుఱ్ఱము దిగి యీవృక్షచ్ఛాయను విశ్రమింపు డని దీనముఖులై పలుకుటయు నట్లుచేసి తదీయవాగ్ధోరణిం గనిపెట్టి యతండు చిత్తము విభ్రాంతి వహింపఁ బెక్కు తెరంగులఁ దలంచుచు నపరాధము చేసిన వాఁడుం బోలెఁ దల వాల్చుకొని మెల్లగా వానితో నిట్లనియె.

నేను పోయినవెనుక దారిలో సంగ్రామము తటస్థించినదా? లేక శీఘ్రములో నసువుల గ్రసియించు వ్యాధియెద్దియేని వచ్చినదా? పిడుగుపడినట్లు వైశంపాయనుని కింత యుపద్రవ మేల రావలయును? వేగమ చెప్పుడనుటయు వారందరు చెవులుమూసికొని శివశివా! అట్లని యెదరేల? పాపము వైశంపాయనుండు జీవించియే యున్నవాఁడు. ఇంక నూరేండ్లు బ్రతుకునని పలుకగా విని యారాజనందనుండు డెందం బానంద సాగరంబునమునుంగ వారిఁ గంఠగ్రహణముజేయుచు వెండియు నిట్లనియె.

వైశంపాయనుండు బ్రతికియుండిన నాయాజ్ఞమీరి మఱియొక చోటికిఁ బోవువాఁడు కాడని యట్లంటి మంచిమాట జెప్పితిరి. అతం డిప్పు డెచ్చటికిఁ బోయెను? ఇచ్చటి కేల రాడు? అతనివిడిచి మీరే మిటికి వచ్చితిరి? వినువరకు నాచిత్తము త్తలమందుచున్నది. వేగమ చెప్పుఁడని యడిగిన నమస్కరించుచు వారిట్లు చెప్పఁదొడంగిరి.

వైశంపాయనుని కథ.

దేవా! యుపథకింపుము వైశంపాయనునితోఁ గూడ మీరు మెల్లగా రండని మాకు జెప్పి దేవర యరిగితిరిగదా! ఆదినము మేము ప్రయాణసాధనముల సవరించుకొని మరునాఁ డుదయంబునఁ బ్రయాణభేరిని గొట్టించి నంతలో వైశంపాయనుండు వచ్చి వారించుచు నీ ప్రాంతమందచ్ఛోదమను పుణ్యసరస్సు గలదు. అందు దీర్ఘమాడి శంభునర్చించి రేపుపోవుదము. ఈపుణ్యభూమి కిప్పుడైనను వత్తుమా? యని పలుకుచుఁ బద్గమనముననే తానయ్యచ్ఛోదమునకుఁబోయెను.

ఆప్రదేశమంతయు రమణీయముగా నుండుటచే నందందు దృష్టి బరగింపుచు నందందు మెలంగుచు ననన్యసవిశేషములఁజూడఁ గ్రుమ్మరుచున్నంత నత్తటాకప్రాంతమున మణిశిలామంటపమొండు గనంబడినది.

దానిని జిరకాలమునకు గనంబడిన సోదరునివలెఁ బుత్రకుని భాతిమిత్రుని చందమున నత్యంతప్రీతితో రెప్పవాల్పక చూచుచు స్తంభితుని యట్లు కదలక నిర్వికారహృదయుఁడై యెద్దియో ధ్యానిం చుచు నధోముఖముగా నందుఁ గూర్చుండుటయు మే మతనిం జూచి మనోహర దేశాలోకంబునం జేసి తదీయచిత్తమట్లు వికృతి బొందినదని తలంచి కొంతసే పూరకొంటిమి.

ఎప్పటికిని రాకున్న మేము దాపునకుఁ బోయి ఆర్యా! వేళ యతిక్రమించుచున్నది. స్నానము చేయుము. పయనమునకు సైనికులు మీరాక వేచియున్నారు. ఈప్రదేశ మెంతసేవు చూచినను జూడవలయుననియే యుండును. ఆలస్యము చేయక లెండని పలికిన మామాటలు వినిపించుకొనక కదలక మాకేమియుఁ బ్రత్యుత్తరము జెప్పఁడయ్యెను. ఆ లతామంటపమును మాత్రము రెప్పవేయక నిశ్చల దృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

పలుమారు నేను తొందరపెట్టుటయు నెట్టకేలకు మమ్ము జూడకయే నేను రాను. మీరిందుండరాదు. అతండరిగి పెద్దతడవ యినది. వేగమ పొండని పలుకగా విని అయ్యో! యీతం డకారణముగా వైరాగ్యమును జెందెనే యని శంకించుకొనుచు సానునయముగా బోధించియు, నిష్ఠురముగాఁ బలికియు నీకీ మోహము తగదు. వడిగా రమ్ము. చంద్రాపీడుఁడు నిన్నువిడిచి వచ్చిన మమ్ము దండించునని యెన్నియో రీతులం జెప్పిన నెట్టకేలకు విలక్షణహాసయుక్తమగు మొగముతో మా కిట్లనియె.

ఇప్పుడు నాకేమియుం దెలియకున్నది. నన్ను మాటిమాటికి గమనమునకు మీరు బోధన చేయుచున్నారు. నేను దంద్రాపీడుని విడిచి యెప్పుడైన నుంటినా? అంతయు నాకెఱుక యగుచున్నది కాని నేనేమియుం జేయలేను. తెలిసినను జేయుటకు శక్తుఁడ కాకుంటిని చూచుచున్నను నాదృష్టి మఱియొకచోటికిఁ బ్రసరింపదు. పాదములు గదలవు. ఇచ్చట స్థాపన జేయఁబడినదివోలె నాతనువు కదలకున్నది. కావున నేను వచ్చుటకు సమర్థుఁడను కాను నన్నొకవేళ మీరు బలాత్కారముగాఁ దీసికొనిపోయెదరేని నామేనఁ బ్రాణములు నిలువవని తోఁచుచున్నది. ఇచ్చటనే యుండినచో నాహృదయంబున నెట్లో యున్నది. ప్రాణములు ధరింతునని ధైర్యమున్నది. కావున మీరు నన్ను నిర్బంధింపకుఁడు మీరుపోయి యావజ్జీవము చంద్రాపీడముఖదర్శన సుఖం బనుభవింపుఁడు. నాకట్టి సుఖము లేకుండ దైవము విడదీసె నని పలికిన మేమడలుచు నది కైతవమనుకొని అయ్యో! యిట్లు పలికెదరేల? చంద్రాపీడుని దాపునకు రారాయని నిర్బంధముగా బెక్కుసారు లడిగిన నతం డిట్లనియె.

అక్కటా! మీరూరక నన్ను నిర్బంధించెదరేల? చంద్రాపీడుని జీవితముతోడ నా కేమియుఁ దెలియకున్నది. నేను వచ్చుటకు

సమర్థుఁడను కాను. కారణము నాకుఁ దెలియదు. మీరు చూచు చునే యడిగెదరేల? మీరు పొండు పొండని పలికి ముహూర్తకాల మూరకొని యందు రమ్యములైన లతాగృహములు సరస్సీరములు గుఱ్ఱమ్మరుచు. నా దేవాయతనమున నెద్దియో మరచిపోయినట్లు వెద కుచు నిబిరదృష్టిలేక తిఱుగుచుండెను.

మేము మొదలమాటునుండి రెండుయామములవరకు నతని చేష్టలం గనిపెట్టి తిరిగిపోయి రమ్మని నిర్బంధింప నతఁ డయ్యో! నన్నిట్లు వేపెదరేల? నాకు నాజీవితముకన్నఁ జంద్రాపీడుని ప్రాణ ములు ప్రియములుకదా! అవి యతని విడిచి బలత్కారముగా నా యొద్దకు వచ్చినను గార్యము లేదని త్రోచుచున్నది. ఇంక మీరేల వేడెదరు? పొండని పలికి లేచి యందు స్నానము చేసి కందమూల ఫలము లాహారముగాఁ బుచ్చుకొని వనవాసోచితవ్యాపారమును గైకొనియెను.

అప్పుడు మేము విస్మయమందుచు మూఁడహోరాత్రములు వేచియుంటిమి కాని యతనిబుద్ధి తిరిగినదికాదు. అప్పుడు నిరాశులమై యందుఁ గొందరఁ గావలియుంచి మేము బయలుదేరి వచ్చితిమి.

అని యెఱింగించిన వారి మాటలు విని చంద్రాపీడుఁడు చింతా విస్మయము లొక్కమాటు చిత్తం బుత్తలపెట్ట నిట్లు తలంచెను.

అయ్యో! వైశంపాయనుని కింతలో వై వృత్తిబూను టకుఁ గారణమేమియుం గనంబడదు. తారాపీడుఁ నన్నుఁబలె వానిని సైతము గారవించును. ప్రజలకు సైతము నాయందుకన్న వాని యందె మిక్కుటముగు మక్కువగలిగియున్నది. శుకనాసుఁడు మనో రమయు నతని నేవిషయములోను మందలించి యెఱుఁగరు. అతనికిఁ బ్రశాంతికైన నిది సమయముకాదు ఇదివరకు విద్యార్జనోచితమైన గార్హస్థ్యమందే ప్రవేశింపలేదు. ఇదియేమియో యని పెక్కు తెరం

గులఁ దలంచుచు నతివేగముగా నచ్చోటికి బోవఁదలంచియుఁ దల్లి దండ్రుల కెఱిగింపకపోరాదని నిశ్చయించి యప్పుడే తురగమెక్కి యత్యంతరయంబునఁ దనపట్టణమునకు వచ్చెను.

ఆవీటిలోఁ బ్రజలందరు గుంపులుగాఁ గూడుకొని వైశంపాయనుని వృత్తాంతమే చెప్పుకొనువారును, వినువారును, అడుగువారును, విచారించువారునై వీథులయం దుండుటఁ జూచి చంద్రాపీడుఁడు అక్కటా! యీవార్త నాకన్న ముందర పట్టణములోనికి వచ్చినది. మాతండ్రిగారికిని శుకనాసునికిఁగూడఁ దెలిసియేయుండును వైశంపాయనునిగురించి బాహ్యజనంబే యింత విచారింపుచుండఁ దల్లిదండ్రుల కెట్లుండునో? నన్నేమని శంకింతురో యని పెక్కుతెరంగులఁ దలపోయుచుఁ గ్రమంబున బహిర్ద్వారము దాపునకుఁబోయి యందు గుఱ్ఱమును దిగి యాస్థానమునకుఁ బోవుచున్నంతఁ దారాపీడుఁడు విలాసవతితోఁగూడ శుకనాసునిగేహములందున్న వాఁడను వార్త వినంబడినది.

అప్పు డతండును మరలి తానుగూడ నచ్చటికేఁ బోవుచుండ సమీపముగా నిట్టిధ్వని వినంబడినది,

హా! వైశంపాయన! హా! వంశపావన! మదీయాంకసీమయందు లాలింపఁబడుచుండెడి నీవిప్పుడు వ్యాళశతభీషణమయిన కాంతారములో నొంటిగా నెట్లుంటివి? అందు శరీరరక్ష నీకెట్లు జరుగుచున్నది? నీకు నిద్రాసుకమిచ్చుశయ్య నెవ్వరు గల్పించుచున్నారు? నీయాకలి గనిపెట్టి యన్న మిడువారెవ్వరు? పట్టీ! ఎట్టియవస్థవచ్చినది. అయ్యో! నీవు వచ్చినతోడనే మాతండ్రితోఁజెప్పి తగినకన్యకను వివాహము జేయవలయునని తలంచియుంటినే మందభాగ్యురాలనగు నాకట్టి యదృష్ట మెట్లు పట్టును? నన్నును మాతండ్రిని నీవున్నచోటికి దీసికొని పొమ్ము. నిన్ను విడిచి మేము నిమిషమైనఁ దాళ

లేము. ఇంత నిష్ఠురత్వము నీవేటికి బూనితివి ? చంద్రాపీడునిఁవిడిచి క్షణమైనఁనుండువాడవు కావే తద్వియోగమిప్పు డెట్లు సైచితివి ? ఆస్నేహామంత్రయు నేమయిపోయినది ? నీవట్టి వైరాగ్యము బూనుటకుఁ గారణమేమి ? అయ్యయో ! ఎంతవచ్చినది ? ఏమిచేతును ? పుత్రా ! యని యీరీతి పెక్కు తెరంగులఁ బుత్రశోకంబున విలపించుచున్న మనోరమగంఠధ్వనివిని యతండు విహ్వలుఁడై మూర్ఛవోయి యంతలో దెప్పిరిల్లి క్రమంబునఁ దండ్రియొద్దకుఁ బోయి యతనిం జూచుటకు సిగ్గుపడుచుఁ దల వంచుకొని నమస్కరింపుచు దూరముగాఁ గూర్చుండెను.

ఆరాజు పుత్రుంజూచి బాష్పగద్గదస్వరుండయి వత్సా ! చంద్రాపీడ ! నీకు వైశంపాయనునియందు జీవితముకన్న నెక్కుడు ప్రీతియని యెఱుంగుదును కాని యతనివృత్తాంతము వినినది మొదలు నాహృదయము నీయెడ ననుమానము జెందుచున్నదేమని పలికిన విని యతనిమాట లాక్షేపించుచు శుకనాసుం డిట్లనియె.

దేవ ! అగ్నిచల్లబడినదనినను సూర్యుని నంధకారము గ్రమ్మిన దనినను సముద్రమింకినదనినను నమ్మవచ్చును కాని చంద్రాపీడుఁ డట్టిదోషమును జేయునని తలంపరాదు. కృతయుగావతారమని చెప్ప నోపిన చంద్రాపీడుని సుగుణముల విమర్శింపక మిత్రఘాతకునిగా సూచించితిరేల ? విచారింప వైశంపాయనుఁడే దుర్జనుఁడని తలంచె దను. లోకంబునఁ బుత్రులంగనుట వంశవృద్ధికొరకుఁగదా ! తండ్రి యానతిఁబూనక నేనెట్లు వైరాగ్యమును బూనుదునని యించుకంతయు వానిస్వాంతమునఁ బుట్టినదికాదే ? అట్టిదుర్మార్గుఁని విషయమై దయదలపనేటికి ? వాఁడు పెంచినచిలుకవలె దేవరచేఁ బోషింపఁ బడి యంతయు మరచి యిప్పుడు కృతజ్ఞత దలంప విడిచి వెళ్ళెనే. ఆత్మద్రోహము చేసినవానితో మనకేమి ? అప్పాపాత్ముని జననము

మనకు శోకమునకే కారణమైనది అని పలికి కన్నీరు నించుచు నిట్టూర్పులు నిగుడించెను.

అప్పుడు తారాపీడుఁ డతనిం జూచి యార్యా! యూరడిల్లుము. వ్యజనానిలముచేత వాయువును వృద్ధిజేసినట్లుకదా! మీకు మేము బోధించుట! బహుశ్రుతుండైనను ప్రాజ్ఞుండైనను వివేకియైనను ధీరుండయినను దుఃఖాతిపాతంబునఁ జిత్తచాంచల్యమందకమానఁడు, మనస్సు చెడినవానికేమియుం దెలియదుకదా! వైశంపాయనును గురించి కోపావేశముతోఁ బలుకుచున్న నీమాటలు వినుటచే నాకు మిక్కిలి వ్యసనముగానున్నది, యతనియెడఁ గోపమును విడువుము. వాఁడు మిక్కిలి గుణవంతుఁడు కారణ మరయక వానినిందింపరాదు. చంద్రాపీడునంపి వానిశీఘ్రముగా నిచ్చటికి రప్పించి యట్టి విరక్తి నేమిటికిఁ బూనెనో యరయుదముగాక యరసినపిదప యథాన్యాయముగా నాచరింతమని పలికిన విని వెండియు శుకనాసుం డిట్లనియె.

దేవ! నీకు వైశంపాయనుని యందు గల మక్కువచే నిట్లనుఁ చున్నావు. నీయౌదార్యమట్టిదయే కాని యువరాజును విడిచి యూత్మేచ్ఛచేనుండుట గష్టమని పలికిన విని చంద్రాపీడుఁడు తండ్రియన్న మాట హృదయంబున ములికిపోలికనాఁటియుండ గన్నీరునించుచు గూర్చుండియే మెల్లగా దాపునకుఁ బోయిశుకనాసునకిట్లనియె.

ఆర్య! వైశంపాయనునివిషయమై నావలన నేమియు దోసము లేదని చెప్పకపోయినను నేనెఱుంగుదు. అయినను మాతండ్రిగారి కనుమానము దోఁచుచున్నదని పలికిరికదా! లోకులు నైతమట్లే భావింతురు. అసత్యమయినను లోకాపవాదము భరించుట గష్టము. అయశఃప్రసిద్ధి లోకంబున వ్యాపించెనేని పరలోకహాని కాకఁలదు. కావున దీనికిఁ బ్రాయశ్చిత్తముగా వైశంపాయనుని దీసికొని వచ్చుటకు నన్ను నియమింపుము. మఱియొకరీతి నాకు నిష్కృ

గలుగదు. తురగ యానంబునఁబోయిన నాకేమియు నాయాసము గలుగదు. గమనాభ్యనుజ్ఞ యిమ్ము. నేనుబోయి ప్రియమిత్రునిం దీసి కొని వత్తును. అతండు రానిచో నేనుసైత మచ్చటనే యుండెదనని పలికిన విని శుకనాసుఁడు తారాపీడునితో దేవా! యువరాజుగ మనమునకు విజ్ఞాపన జేసికొను చున్నావాఁడు. సెలవేమియని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

ఆర్యా! మన మొకటి దలఁచి కొనియుండ దైవము వేరొకటి తెచ్చిపెట్టెను. కానిమ్ము. వైశంపాయను నవశ్యముగా యువరాజు దీసికొనిరావలయును. అతని విడిచి యీతఁ డొక నిమిషమైనఁ దాళ లేఁడు. తప్పక పోవలసినదే. యతని దీసికొనివచ్చుటకు నాయుష్మంతుని మాట జెప్పనేల. విలాసవతినైనఁ బంపెదను సుమీ యని పలికి దైవజ్ఞులరప్పించి యప్పుడే ప్రయాణమునకు ముహూర్తము నిశ్చయించి పిమ్మటఁ జంద్రాపీడునిం జూచి రాజు వత్స! నీవీ వార్త మీ తల్లికిం జెప్పి వేగపొమ్మని పలుకుచు శుకనాసునితోఁగూడ దన భవనమునకుఁ బోయెను.

తరువాత నా రాజకుమారుఁడు తల్లియొద్దకుఁబోయి నమస్క రించుచు దాపునం గూర్చుండి మిక్కిలి విచారింపుచున్న మనోరమ కిట్లనియె. తల్లీ! నీవుల్లంబునఁ జింతిల్లకుము. వైశంపాయనుని దీసికొని వచ్చుటకు మా తండ్రి నా కానతిచ్చెను. నేను వెళ్ళి యల్పకాలములో నాతనిం దెచ్చెదను. నీవుగూడ ననుజ్ఞయిమ్ము. పోయివచ్చెదననుటయు నామె యిట్లనియె.

వత్సా! నేను వెళ్ళెదనను మాటచే నాకు శోకోపశమనము జేసెదవేల? నాకు నతనియందుకన్న నీయందు మక్కువ మెండు. నీవు పోయిన నెవ్వరిజూచికొని ధైర్యమవలంబింతును? నీవు పోవలదు.

హైవానుగ్రహము గలిగిన వాఁడెరాఁగలఁడు. లేక మఱియెవ్వనేని బంపు దురు. కాకయని పలికినవిని విలాసవతి యిట్లనియె. సఖీ! మన యిరు పురకు వారిరువురయందును సమాన ప్రేమగలిగి యున్నది. వానిం జూడక నేనుమాత్రము సైరింపగలనా! వారింపకుము మనము వారిం చినను జంద్రాపీడుఁడు నిలుచువాఁడుకాఁడు. యనుజ్ఞ యిమ్మని పలికిన నక్కలికియు నట్టకేలకు సమ్మతించినది.

అంతలో సాయంకాలమగుటయుఁ జంద్రాపీడుఁడు ఆ రాత్రి భోజనముచేసి తల్పంబున శయనించి సంకల్పశతములచే మనోరథములఁ బూరించుకొనుచు నిట్లు తలంచెను.

నేను ముందుగా నచ్ఛోద సరస్సునకుఁబోయి యందు వెనుక వెనుకగా నరిగి వైశంపాయనుని కంఠగ్రహణముచేసి నీవి కెందు బోవఁ గలవని పలికిన నతండు నామాట ద్రోయనేరక నాతో వచ్చునుగదా. పిమ్మట మహాశ్వేత యాశ్రమమున కరిగి యందుఁ బరిజనము నునిచి యామెతోఁ గూడ హేమకూటమునకుఁ బోయెదను.

అందు నన్నుంజూచి కాదంబరి పరిజనము తొందరగా నిటునటు తిరుగుచు నమస్కరింపుచుండఁ గ్రమంబునఁ గాదంబరి యున్నతావరసి యరిగిన నత్తరుణియు నా రాక సఖులచే నెఱింగి తటాలునఁ బుష్ప శయ్యనుండి లేచి యుత్కాతురముతో స్వాంగాలంకారముల సవరించు కొనుచు సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని శయ్యాసమీపంబున నిలువంబడియున్న యున్నారీలలామమునుగాంచి కన్నులకలిమి సార్థకము గావించెదను కదా.

తరువాత మదలేఖను పత్రలేఖను కేయూరకుని యథోచిత గౌరవంబున మన్నించుచు సాహసముతో వివాహప్రయత్నము చేయు టకు చిత్రరథునకు వార్త నంపెదను.

పిమ్మట నా కొమ్మను శుభముహూర్తమునం బెండ్లియాడి బహుళకుసుమదామ భూషానులేపనాది వస్తుమండితమగు భవనంబునఁ బుష్పశయ్యపై మత్సమీపమున గూర్చుండి వయస్యలరిగిన వెనుక తాను మొగమువంచి యరుగఁబోవు నయంబున బలత్కారముగా సందిటిలో నిమిడ్చికొని తల్పంబునఁజేర్చి పిమ్మటఁ దొడయం దిడుకొని యెడమచేతితోఁ గేశపాశము గైకొని కుడిచేతితో నధరము పుడుకుచుఁ గపోలములఁ జుంబించుచు సురలకు సైతము దుర్లభమయిన యధరామృతము తనివితీరఁ గ్రోలెదను.

అంత నింతింతనరాని సంతసముతోఁ గంతుసంతాపమునఁ గృశించియున్న యవయవములకు గాఢాలింగన సుఖరస భరంబున నుబ్బుగలుగఁ జేయుచుం దరువాత నా నాతితోఁగూడ మదనాగ్ని నార్పునదియు నింద్రియములకు సుఖమిచ్చునదియుఁ బెక్కుసారు లనుభవించుచున్నదైనను గ్రొత్తదానివలె దోచునదియు నిట్టిదని చెప్పుటకు నలవికాని సంతోషము గలుగజేయునదియు నిర్వాణ సుఖసాదృశ్యము గలదియు నచింత్యమయినదియు నగు సుఖ మనుభవించుచు నిమిషమైనను విడువక రమ్యప్రదేశములఁ గ్రీడింపుచు యౌవనమునకుఁ దృప్తి గలుగఁజేసెదను.

ఆ రీతిఁ గాదంబరికి సంతోషము గలుగఁజేసి మదనలేఖను వైశంపాయనునకుఁ బెండ్లిచేసెదను. అని యిట్లు పెక్కుతెరంగుల నంతరంగమ్మునఁ దలపోయుచు మేను గరుపుజెంద ననుభూతుఁడైన వాఁడుంబోలె నా రాత్రి నిద్దురంజెందక తృటిలాగునగడిపి యుదయంబునలేచి సముచిత పరివారంబు సేవింప నింద్రాయుధమెక్కి యక్కుమారుం డప్పురము వెడలి కతిపయప్రయాణంబుల నచ్ఛోదసరస్తీరమునకుఁ బోవుచు నించుకదూరములో నెదురుపడిన మేఘనాథునింజూచి యత్యాతురముగా నిట్లనియె.

మేఘనాధ! అచ్ఛోదసరస్తీరంబున నీకు వైశంపాయనుఁడు కనంబడియెనా ? చూచి మాట్లాడితివా ? ఏమనియెను ? ఇప్పటికైనం బశ్చాత్తాపముజెంది యింటికి రావలయునని తలంచుచున్నవాఁడా ! నా మాటయేమైనం దెచ్చెనా, యని తల్లిదండ్రులు జ్ఞాపకముండిరా యని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

దేవా ! దేవర ఇదిగో నేను వైశంపాయునితో మాట్లాడి నీ వెనుకనే వత్తునని చెప్పితిరికదా. మేమట్లుపోయి మీ రాక వేచియుండ నెప్పటికి వచ్చితిరికారు. అప్పుడు పత్రలేఖయుఁ గేయూరకుఁడు నన్నుఁ జూచి మన చంద్రాపీడుని వర్షాకాలమగుటచేఁ దల్లితండ్రులు రానిచ్చిరి కారు. నీవిచ్చోట నొక్కరుఁడ వుండనేల ఇంటికిఁ బొమ్మని పలికి వారిరువురు హేమకూటమునకుఁ బోయిరి.

నేను మఱికొన్ని దినములందుండి తిరుగానింటికి వచ్చుచున్న వాఁడ. నింతియకాని వైశంపాయనుని వార్త నాకేమియుం దెలియదు. అతం డచ్ఛోదసరస్సునకుఁ బోవుటయే నే నెఱుఁగనని చెప్పినవిని యా రాజకుమారుఁడు వెండియు వానితో నోరీ ! అట్లైన సరియేకాని పత్రలేఖ యిప్పటికి హేమకూటముజేరునో లేదో చెప్పఁగలవా యని యడిగిన వాఁడిట్లనియె.

దేవా ! దైవికమైన యంతరాయమేదియు రాకుండిన నది యాలస్యము చేయునదికాదు. కావున నేటి కబ్బోఁటి హేమకూటము జేరుననియె. నా యభిప్రాయము అనిచెప్పిన సంతసించుచుఁ జంద్రాపీఁడుడు వానితోఁగూడఁ గ్రమంబున వైశంపాయనింజూచు వేడుకతో నచ్ఛోదసరస్సునకుఁ బోయి యందు గుజ్జుపురోతుల కిట్లనియె.

వైశంపాయనుఁడు వైరాగ్య వృత్తిబూని యీ వనములో నెచ్చటనో యణఁగియున్నవాఁడు. మనలనుజూచి పారిపోవును. కావున

మీరందఱు గుర్రములనుండియే లతాగహనములను తరుమూలములు లతామంటపములు మొదలగు ప్రదేశములలో విమర్శగా నరయుఁడని పలుకుచుఁ దాను మిక్కిలి శ్రద్ధాపూర్వకముగా నతని వెదకెనుకాని యెందును అతనిచిహ్నము లేమియుం గనబడినవి కావు.

అప్పు డతండు పెక్కుతెరంగులఁ జింతించుచు వైశంపాయనుని వార్త మహాశ్వేతకేమైనం దెలియునేమోయనియుఁ గాదంబరీ విశేషములుగూడఁ దెలియబడుననియు నూహించి తురగసైన్యమంతయు దదీయాశ్రమమున కనతిదూరంబున నుండ నియమించి సముచితపరివారముతోఁ దానింద్రాయుధమెక్కి యామె యాశ్రమమునకుఁబోయి గుహాముఖంబున వారువమునుడిగి సన్నివస్త్రములుదాల్చి యుక్కందరాంతరమునకుఁ బోయెను.

అందు శోకవేగంబున నవయవంబులు చలింప గన్నులనుండి ధారగా నీరుగార్చుచుఁ గాలివానతాకుడున వాడినతీగెయుంబోలె మొగమువంచి తరళికకేలు బట్టుకొనఁబడియున్న మహాశ్వేతంజూచి యతండు విభ్రాంతుండై అయ్యో కాదంబరి కెద్దియేని యప్రియము జరిగియుండఁబోలుఁ గానిచో నిమ్మానిని యిట్లుండదు. ఏమి దైవమా యని ప్రాణంబులెగిరిపోయినట్లు సారెసారెకుఁ దొట్రుపడుచు మెల్లగాఁ దాపునకుఁబోయి బోటీ యీమె యిట్లున్నదేమి యని తరళిక నడిగిన నప్పడతియు నేమియుంజెప్పక యట్టి యవస్థలోనున్నను మహాశ్వేత మొగముజూచినది. అప్పు డాసాధ్వియే క్రమంబున శోకవేగం బడంచుకొని గద్గదస్వరముతో నన్నరవరసూతి కిట్లనియె.

మహాభాగ! సిగ్గులేని యీపాపాత్మురాలేమిడిఁకి జెప్పఁగలుందును? వినుండు. కేయూరక ముఖముగా భవదుజ్జయినీగమన వృత్తాంతమునువిని మనమెఱియ అయ్యో మదిరాచిత్రరథుల మనోరథమును

దీర్ప లేక పోయితిని. కాదంబరికోరికయు సఫలము చేయలేకపోయితిని. యీరాజకుమారుని యభీష్టము తీరినదికాదు. నేనువచ్చి యేమిచేసితి నని సిగ్గుపడుచుఁ గాదంబరీ స్నేహపాశములంగోసి వెండియు దపంబు జేయుటకై యీ యాశ్రమమునకువచ్చి యిచ్చట దేవరఁబోలియున్న యొక బ్రాహ్మణకుమారుం డెద్దియో వెదకుచున్నట్లు శూన్యహృద యుఁడై నలుమూలలు జూచుచుండ గంటిని.

అప్పు డతండు నాయొద్దకు మెల్లగావచ్చి యదృష్టపూర్వుండై నన్ను నెన్నఁడో యెఱిఁగిన వాఁడుంబోలె నాముఖము రెప్పవాల్పక చూచుచు నాకిట్లనియె.

శోభనాంగీ ! లోకంబున నెవ్వరును జన్మకును వయసునకును రూపమునకునుం దగినట్లు మెలంగిరేని నిందాపాత్రులుకారు. నీవట్లుగాక తగనివ్రయము చేయుచుంటివేమి ? కుసుమసుకుమారమగు నీమైదీగె నుత్కృష్టతపఃకరణక్లేశంబున నిట్లు వాడఁజేయనేమిటికి ? సుమనోమనో హారంబగు లతయుంబోలె నీయాకృతి ప్రాయములకుఁ దగినయట్లుగా రసాశ్రయమగు ఫలముతోఁ గూడుకొనకుండుట లెస్సయే. తపంబు పరలోకసుఖప్రదంబు. రూపగుణహీనులు సైత మైహికసుఖంబు లనుభ వించుచుందురు. ఆకృతిమంతులమాటఁ జెప్పనేల ? తుషారబిందుపాతం బునఁ బద్మినీలతయుంబోలె స్వభావసుందరమగు నీశరీరమిట్లు తపఃక్లేశం బునం గృశీయించుట జూచిన నాకు మిక్కిలి విచారమగుచున్నయది. మఱియొక నీవంటివాల్గంటిరయే యింద్రియసుఖంబుల నిరసించి వైరాగ్య మును బూనియుండ నిఁక దర్పకుని పుష్పసాయక ధారణము వ్యర్థము సుమీ, చంద్రోదయముతోఁ బనియేమి ! వసంతమలయా నిలముల రాక నిరర్థకమే ! కువలయకల్హార కమలాకర వికసనములు నిష్ఫలమో జనములు మనోహరోద్యాన భూము లెవ్వరికిఁ గావలయునని పెక్కు తెరంగుల వక్కాణించెను.

పుండరీకునికథ జరిగినది మొదలు నేనుత్సాహముడిగి యుంటిని కావున వానిమాటలువిని నీవెవ్వఁడవు ? నీపేరేమి ? నీవృత్తాంతమెట్టిది? యన్నిట్లు పలికెదవేలయని యడుగకయే యచ్చటినుండి మఱియొకచోటికి బోయి దేవతార్చన పుష్పములంగోయుచున్న తరళికంజీరి యిట్లంటిని.

తరుణీ ! యీతరుణుండెవ్వఁడో వీని యాకారముజూడ బ్రాహ్మణ కుమారుఁ డట్లతోచుచున్నయది. నన్నుజూచినంత వీనిస్వాంతమున వెఱ్ఱిచేష్ట లంకురించుచున్నయవి. కావున వాని నిచ్చటికి వెండియు రాకుండునట్లు చేయుము. కూడఁగూడ తిరుగుచున్నవాఁడు. నివారించి నను వచ్చెనేని తప్పక యమంగళమును జెందగలఁడని పలికితిని.

అదియు నతనితోఁ దగినట్లు చెప్పినది కాని మదనవాతకునివృత్తి దుర్నివారమైనదగుటచే వానిచిత్తము మరలినదికాదు.

మఱికొన్నిదినములు గడచినంత నొకనాఁడురాత్రి జ్యోత్స్నా పూరముచే జగంబంతయు నిండియుండ సంతాపంబువాయునే నీ శిలా తలంబున శయనించి మందమందముగా నచ్ఛోదానిల పోతములు వీచు చుండఁ బుండరీకుని వృత్తాంతమే స్మరించుకొనుచు నిద్రపట్టమింజేసి యిందుబింబవిలాస మరయుచుఁ గన్నులఁ మూయక యట్టెచూచు చుంటిని.

అట్టిసమయమున నాబ్రాహ్మణకుమారుఁడు మదనావేశితవ్యాద యుండై మెల్లగా నడుగులిడుచు నాయొద్దకువచ్చెను. నిస్పృహురాల నైనను వానిఁజూచినంతనే స్వాంతమున భయము జనింప నిట్లు తలంచి తిని. అయ్యో ! మంచియాపద తటస్థించినదే వీఁడు నన్నుముట్టినంత మాత్రమునఁ బ్రాణములు విడువవలసినదేకదా. పుండరీకునిరాక నిరీ క్షించి యిన్నిదినములు ప్రాణములు దాల్చినది వ్యర్థమైపోవునే యని యాలోచించుచున్నసమయమున నతండునాదాపునకువచ్చి యిట్లనియె.

ఇందుముఖీ ! కందర్పునితోఁగూడి నన్నిప్పు డీచందురుఁడు చంపుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నవాఁడు కావున నిన్ను శరణు జొచ్చితిని. అనాథునాతుఁ నప్రతీకారార్తు భవదాయత్తు నన్ను రక్షింపుము, శరణాగత పరిత్రాణము తపస్విజన ధర్మమేకదా. నీవిప్పుడు నన్నాత్మ ప్రదానంబున రక్షింపవేని తప్పక నీకు బ్రహ్మహత్యాపాతకము గాఁ గలదని పలికెను.

వానిమాటలువిని నేను రోషానలంబున భస్మము చేయుదాని వలె బాష్పస్ఫులింగదృష్టిచే వానింజూచుచు నావేశించిన దానివలె నొడలెఱుంగక కోపవేగ రూక్షాక్షరముగా నిట్లనివలుకుచు నిల్లంటి.

ఓరిపాపాత్ముడా ! నన్ను నీవిట్లన నీతల పిడుగుపడినట్లు నూఱు వ్రక్కలయినదికాదేమి ? నీజింహ లాగికొనిపోలేదే ? సకలలోక శుభాశుభ సాక్షిభూతములగు పంచభూతములు నీయందు లేవాయేమి ? వాని చేతనయిన మడియవైతివే ? మూఢుఁడా ! ఇట్టి కామవృత్తిగలిగిన నీవు తిర్యగ్జాతియందుబుట్టక యిట్లేల పుట్టితివి ? వక్రముఖానురాగముగలిగి స్వపక్షపాతమాత్రి ప్రవృత్తితో నొప్పుచు స్థానాస్థాననిరూపణ విధం బెఱుంగక చిలుకవలె హాతవిధిచేఁ బలికింపఁబడితివి. శుకజాతియందైనఁ బుట్టకపోయితివేమి ? ఆత్మవచనానుగుణమగు జాతియందుఁ బుట్టితివేని యిట్లు నన్నుఁ గామింపకపోవుదువుకదాయని పలుకుచుఁ జంద్రమండలమున దృష్టియిడి దేవా ! సకలలోకచూడామణీ ! లోకపాల ! నేను బుండరీకునిఁ జూచినదిమొదలు యితరదృష్టిలేక యతనినే ధ్యానించుదాననైతినేని వీఁడు నామాటచే హీనజాతియందుఁ బుట్టునని పలికితిని.

అప్పుడతండు మదీయశాపముననో మదనజ్వర వేగముననో పాప విపాకముననో తెలియదుకాని నేనట్లు పలికినతోడనే నరకబడిన తరువువలెఁ జేతనముబాసి నేలంబడియెను. అతం డట్లు గతాసుండగు

టయుఁ దత్పరిజనము పెద్దయెలుంగున రోదనముజేసెను. అయ్యాక్రందము వలననే యతండు దేవర మిత్రుఁడని తెలియవచ్చినదని పలికి తలవంచుకొని మిక్కుటమగు నశ్రుధారచే భూమినిఁ దడిపినది.

అట్టి మాటలువిని చంద్రాపీడుఁడా కారణాంత విశాలమగు నేత్రములు మూయుచు భగవతీ! కాదంబరితో నన్ను గూర్చుటకు నీవు తగిన ప్రయత్నముచేసితివి. మందభాగ్యుండనగు నాకట్టియోగ్యత లేనప్పుడు నీవేమిచేయఁగలవు. ముందుజన్మమునకైనఁ గాదంబరీ చరణ పరిచర్యాసుఖము గలుగు నట్లనుగ్రహింపుమని పలుకుచునే హృదయము భేదిల్ల నట్టె నిలువంబడి ప్రాణముల విడిచెను.

చంద్రాపీడుఁడు వయస్యుని మరణవార్తను వినినతోడనే డెందము పగిలి జీవితము వాయుటఁజూచి తరళిక మహాశ్వేతను విడిచి యతనిం బట్టుకొని అయ్యో! చేడియా! యింకను సిగ్గేమిటికే యీతఁడు ప్రాణములను విడిచినట్లు తోఁచుచున్నది. మెడనిలుపక వాలవైచెను. చూడుము శ్వాసమారుతలేమియు వెడలుట గనంబడదు కన్నులు మూయఁబడియున్నవి. హా! చంద్రాపీడ! కాదంబరీప్రియు యిప్పు డప్పడతిని విడిచి యేడకుఁబోయితివి. యా ప్రేముడియంతయు నెందుఁ బోయెనని పెద్దయెలుంగున నేడ్చుచుండఁజూచి మహాశ్వేతయు నతని మొగమునఁ జూటికనిలిపి వైవర్ణ్యమును గనిపెట్టి గాఢశోకంబున జేష్టతక్కి పడియుండెను.

అప్పు డతని పరిజన మా వృత్తాంత మెఱింగి హాహాకారములతోఁ బెక్కుతెరంగుల నమ్మహాశ్వేతను దూరుచు నుచ్చస్వరంబున హా! రాజకుమార! హా వైశంపాయన! హా! తారాపీడ! హా! శుకనాస! హా! విలాసవతి! హా! మనోరమ! మీకట్టి యాపద సంప్రాప్తించినది. కటకటా! ప్రజలెంత భాగ్యహీను లయ్యోయో!

ధరిత్రి యనాథయయ్యెఁ గదాయని యనేక ప్రకారంబుల విలపింపఁ దొడంగెను.

అతని గుఱ్ఱము దైన్యముగా సకిలింపుచు బలుమారతని మోము చూచుచు ఖురపుటాఘాతంబున భూతల రేణువు లెగర విచారంబు సూచింపుచుఁ జిందులు ద్రొక్కఁ దొడంగినది.

అని చెప్పువరకు వేళ యతిక్రమించుటయు మణిసిద్ధుండు పై మజిలీ జేరి తదనంతర వృత్తాంతమిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

శ్రీరస్తు
శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీకథలు

ముప్పదిరెండవ మజిలీ కథ.

వత్సా! వినుము. అంతనక్కడఁ గాదంబరియుఁ బత్రలేఖచే చంద్రాపీడాగమన వృత్తాంతమునువిని చంద్రోదయమునసాగర వేలయుఁ బోలె నలరుచుఁ దల్లిదండ్రుల కెద్దియో మిష జెప్పి వెండియు సుందరముగా నలంకరించుకొని పెక్కండ్రు పరిచారికలు సురభిమాల్యానులేపనాద్యుపకరణములు గైకొని తోడరాఁ గేయూరకుఁడు మార్గముజూపఁ బత్రలేఖ కై దండగొని నడుచుచు మదలేఖతో బోఁటీ! యీ పత్రలేఖ చెప్పినమాటలు వింటివా? అతని విషయమై నేను యశ్రద్ధ జేసితినఁట. నా యవస్థయంతయుం జూచియు హిమగృహంబున నైపుణ్యముఁగా బలికిన యతని వక్రభాషితములు నీకు జ్ఞాపకములేదా? నీవుసైత మప్పుడు నవ్వుచుఁ జూచి యతని మాటలకుఁ దగినట్లు ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పితివి. అట్టివాఁడిప్పుడు మాత్రము నన్ను విమర్శించునా, పయనము మాట దలపెట్టక పాపము నా నిమిత్త మీమహాశ్వేతని యుత్తల మందు

చున్నదని చిత్తంబునం దలంచుచున్నవాఁడు. కాబోలు కానిమ్ము. నేనతనిం జూచి యేమియు మాట్లాడను. పాదంబులఁబడినను గ్రహింపను. మదలేఖా! నీవప్పుడు నాతో నేమియుం జెప్పవద్దుసుమీ! పెద్దతడవు చిక్కులుపెట్టి పిమ్మట మాటాడెదనని యతనిగురించిన మాటలే చెప్పుకొనుచు మార్గమున ఖేదము గురుతెఱుంగక క్రమంబున జంద్రాపీడునిఁ జూడ మిక్కిలి తొందరపడుచు నమ్మహాశ్వేతాశ్రమమునకు వచ్చెను.

అట్లు వచ్చి యందు అమృతరహితమగు సముద్రంబు చందంబున నున్ముక్తజీవితుండై పడియున్న చంద్రాపీడునిం జూచి కాదంబరి హా! ఇది యేమికష్టమని మూర్ఛాక్రాంతస్వాంతయై నేలం బడుచుండ మదలేఖ తటాలునఁ బడకుండ బట్టుకొనినది. పత్రలేఖయుఁ గాదంబరి యొక్క కైదండ విడిచి మోహావేశముతో నొడలెఱుంగక నేలం బడిపోయినది.

కాదంబరియుఁ గొంతసేపటికి దెప్పిరిల్లి మూఢయుంబోలె నేమియు నెఱుంగక యూర్పులు విడుచుట సైతము మరచి రెప్పవాల్పక నిశ్చలతారకలతో నతని మొగమే చూచుచు వ్రాయఁబడిన ప్రతిమవలె కదలక యట్లె నిలిచియుండం జూచి మదలేఖ యామె పాదంబులబడి సఖీ! నీవీ శోకమును విడువుము. స్వభావమృదు సరసమగు నీ హృదయము అతివృష్టి భారంబున విచ్చిన తటాకమువలె ఖేదిల్లును సుమీ! ఈతండు చైతన్యంబుబాసి పరలోకమున కతిథియైనట్లు తోచుచున్నది. ఇఁక వీనికొరకుఁ జింతింపనేల? యింటికిఁబోయి తల్లిదండ్రుల కామోదము గలుగఁజేయుము. నిన్నుఁజూడక వారు నిమిషము తాళలేరని పలికిన విని కాదంబరి నవ్వి యువ్విదుమోష్టి కిట్లనియె.

ఓసి వెట్టిదాన.! నా హృదయమును. మృదువుగా జెప్పుచుంటివేమి? వజ్రసారకఠినమైనది. కాకున్న నిట్టి యవస్థఁజూచియు బగులకుండునా? మఱియు జీవించువారికిగదా తల్లిదండ్రులు బంధువులు పరి

జనము కావలయు నాకిక వారితోఁ బనియేమి? స్వర్గగమనోన్ముఖుఁడైన వీనికి నమంగళముగా నేను రోదనముగూడ జేయను. పాదధూళియుం బోలెఁ బాదముల ననుసరించియే పోయెదను. ఎవ్వనికొరకు కులమర్యాద విడిచి ధర్మము గణింపక తల్లిదండ్రుల లెక్కసేయక జనాపవాదము నిరసించి సిగ్గువిడిచి వయస్యల గష్టపెట్టి మహాశ్వేతను గురించి చేసిన శపథమును సైతము పరామర్శింపక ప్రయత్నించితినో యట్టివాఁడు నా నిమిత్తము ప్రాణములు విడువ నాయసువుల నెట్లు పాలించుకొందునో చెప్పుము. నాకిప్పుడు మరణమే శ్రేయముగా నున్నది. నాయెడ నీకుఁ గనికరమున్నయెడ నా చెప్పిన చొప్పున జేయఁబూనుకొనుము. వినుము.

గీ. శూన్యమగు నాదు భవనంబు జూచి చూచి
సఖులు పరిచరులును బంధుజనము లెట్లు
వగవకట వేడ్కఁ బూర్వంబువలె మెలంగు
దురో యటులు సేయుమిదియ నాకరయ హితము.

క. నాదగు భవనాంగణమున
బోదివెలయనొప్పు చూతపోతకమునకుం
బైఁ దనరు మాధవీలత
కాదరమునఁ బెండ్లిసేయు మనుకొనినగతిఁ.

సీ. పడకటింటను దల ప్రక్కఁగట్టిన కామ
పటము వ్రక్కలుజేసి పాఱవేయు
యువిద! ముద్దుగఁ బెంచుచున్న నాలేడి పి
ల్లను విడు మొక తపోవనమునందు
గలికి! నాక్రీడానగము నాశ్రమముగాఁగ
నర్పింపు మొక్క మహాతపస్వి
కలివేణి! శుకశారికల స్వేచ్ఛవిహారింప
విడువుము నా మేని తొడవులెల్ల.

గీ. విప్రకాంతల కిమ్ము నావీణ నీవు
పుచ్చుకొని పాడుకొనుచుండు మిచ్చవచ్చి
నట్లు చేయుము తక్కిన యన్ని వస్తు
వులును నాకుఁ బ్రియంబుగాఁ దెలియు నీవు.

చ. రమణి! మదీయపాదతల రంజితమైన యశోకభూజపో
తము జిగురించె నిప్పుడది తక్కిసలంబుల నేరుకర్ణపూ
రమునకు నైన ముట్టుకొనరాదు సుమీ! మఱిమాలతిలతా
సుమముల దేవతార్చనకేసూ! లవనం బొనరింపఁగాఁదగున్.

క. ఆ వనిమానుషి తాపసిఁ
బో విడువుము కానకేను బోషించెదు నా
జీవం జీవక మిథునము
గావంగాఁదగును కేలికాశైలమునన్.

మఱియు నాపాదసహచారి యగు హంసకమున కొకరివలన నపాయము లేకుండ రక్షించుచుండుము. ప్రాణసఖీ! నీవేనాకుఁబుత్రుం డవై పరలోకగతినగు నాకుఁ జలాంజలు లొసంగుచుండుము. నేనీ చంద్రాపీడుని కంఠమును గౌఁగలించుకొని ప్రాణంబుల విడుచుదాన నని పలుకుచు నాప్రాంతమందు నిశ్చేష్టితయైపడియున్న మహాశ్వేతను గౌఁగలించుకొని మఱియు నిట్లనియె;

ప్రియసఖీ! నీవు పిరియుండు వెండియు వచ్చునని మరణము కన్న నెక్కుడగు నిడుములంబడుచుఁ బ్రాణములఁదాల్చి యాసతో నుంటివి. నాకట్టియాససైతము ముంచుకొన నవసరము లేదుకదా! కావున నాకు మరణమునకు ననుజ్ఞయిమ్ము. జన్మాంతరమందైన నీస్నేహము గలుగునట్లు కోరుచున్నదాన నాతప్పుల మన్నింపుమని పలుకుచు లేచి వనకుసుమ కిసలయములచే నతనిపాదము లర్చించి హస్తములచే నెత్తి తొడయం దిడుకొని కూర్చుండెను.

అప్పుడు తత్కరసంపర్కంబునంజేసి చంద్రాపీడుని దేహమునుండి యద్భుతతేజం బొండు బయలువెడలి యాప్రాంతమంతయుఁ దుషార మయముగావింపుచు నంతరిక్షములోఁగలసి యశరీరముగా నిట్లుపలికినది.

కాదంబరీ! నీవు చింతింపకుము. చంద్రాపీడుఁడు శాపదోషం బునఁ బ్రాణములఁబాసెను. వీనిశరీరమును విడువక నీవు కాపాడుచుం డుము. శాపాంతమందుఁ బ్రగమరజీవించు నీశరీరమున కగ్నిసంస్కారము చేయువలదు. నీకరసంపర్కంబునఁ దేజంబు దప్పక యట్లే యుండునని పలికినవిని యందరు శిరములెత్తి రెప్పలువాల్పక గగనమును జూడఁ దొడంగిరి.

అప్పుడు పత్రలేఖయుఁ దత్తేజస్తుషారశీతలత్వమునం దెప్పిరిల్లి లేచి యావేశించిన దానివలె పరుగిడి యింద్రాయుధము కళ్లెము పట్టుకొని చంద్రాపీడుఁడు లేక మనమేటికని పలుకుచు నాతురగమును లాగికొని పోవుచు దానితోఁగూడ నచ్ఛోదసరస్సులో దుమికెను.

ఆవెంటనే యాసరస్సులోనుండి తాపసకుమారుం డొకండు బయలువెడలి దూరమునుండి చూచుచున్న మహాశ్వేతదాపునకుఁ బోయి శోకగద్గదస్వరముతో గంధర్వరాజపుత్రీ! నన్నెఱుంగుదువా యని యడిగెను.

అప్పు డప్పడతియు శోకానంద మధ్యవర్తినియై తొందరగా లేచి యతనిఁ నమస్కరించుచు దేవా! కపింజల! పాపాత్మురాలనగు నేనిట్లు సిగ్గులేక పుండరీకుఁడు స్వర్గగతుఁడైనను జీవించియుంటిని. అతం డెచ్చ టికిఁబోయెను. ఎందుండెను? నీవెప్పుడైనఁ జూచితివా? యాతనివిడిచి నీవొక్కరుండవు వచ్చితివేమని యడిగెను.

అప్పుడు చంద్రాపీడుని పరిజన మతనిం జుట్టుకొని వింతగాఁ జూడఁదొడంగెను. పిమ్మటఁ గపింజలుఁ డామెతో నిట్లనియె.

కపింజలుని కథ

గంధర్వరాజపుత్రీ ! వినుము నీవట్లు శోకసాగరంబున మునిఁగి యుండ గగనవాణి ననుసరించి నే నెగిరితినిక దా ! అతండు నాకుఁ బ్రత్యుత్తర మియ్యకయే యాకాశమార్గంబునఁ బోయిపోయి క్రమం బునఁ జంద్రలోకమునకఱిగి యందు మహోదయంబను పేరుగల సభ యం దొప్పుచున్న పర్యంకంబున నాపుండరీకశరీరమున పడవైచి నా కిట్లనియె.

కపింజలా ! నన్నుఁ జంద్రునిగాఁ దెలిసికొనుము. నేను జగదుప కారమునకై యుదయించి ప్రకాశింపుచుండ నీప్రియమిత్రుఁడు పుండరీ కుఁడు కామాపరాధంబున శరీరమును విడుచుచు నన్నుఁజూచి యిందు హతకా ! నీకతంబున నేను ప్రియాసమాగసుఖం బనుభవింపకయే ప్రాణముల విడుచుచున్నవాఁడ గావున నీవు సైత మిట్లే కర్మభూమి యైన భారతవర్షంబునం జనియించుచు జన్మజన్మకు ననురాగముగలిగి ప్రియాసమాగమసుఖం బనుభవింపక తీవ్రమైన విరహవేదన ననుభ వించి మృతినొందఁగలవని శపించెను.

అప్పుడు నేను అయ్యో ! అపరాధమేమియు లేకయే నన్నిట్లు శపించితివేలనని కోపాగ్ని ప్రజ్వరిల్ల నతనిం జూచుచు నాయట్టికష్టముల నీవుగూడ ననుభవించుమని క్రమ్మర శపించితిని.

అంతలోఁ గోపమడఁచుకొని వివేకబుద్ధిచే విమర్శింపుచు మహా శ్వేత మత్కిరణసంజాతమగు నప్సరకులంబునఁ బుట్టిన గౌరివలన జని యించినది. దానం జేసి నాకాపుత్త్రరాలుగదా ! అమ్మహాశ్వేతచే వరింపఁ బడిన నిమ్మునికుమారుఁడు సైతము బంధువుఁడేయగు. నిష్కారణము శపించితినే కానిమ్ము. జన్మజన్మకు నని పలుకుటచే రెండుజన్మము లెత్తినంజాలు నాతోఁగూడ నితండు మర్త్యలోకంబున రెండుసారులు జనియించునని తలంచుచు శాపదోష మంటక నిట్లనియె.

పూర్వ మతని శరీరము గ్రహించి యశరీరవాణిచే మహాశ్వేత నూరడించుచు నిచ్చటికివచ్చితిని. ఇది బుండరీకునిశరీరము శాపాంతము వరకు నిచ్చటనే యుండును. నీవుబోయి యీవృత్తాంతము శ్వేతకేతున కెఱింగింపుము. అమ్మనుభావుఁ డెద్దియేని ప్రతిక్రియఁ చేయనోపునని పలికి నన్ను విడిచెను.

అప్పుడు నేను మిత్రశోకంబున నంధుండుబోలె గీర్వాణమార్గం బునఁ బరుగిడుచుఁ జూడక యొకవైమానికునిం దాటితిని.

దాన నతండు కోపించి ననుఁ జురచురం జూచుచు దురాత్మా! మిథ్యాతపోబలగర్వితా! మిక్కిలి విస్తీర్ణమగు గగనమార్గంబున గుఱ్ఱము వలె నన్ను దాటితివి. నీకెందును జోటు దొరికినదికాదు కాబోలు కానిమ్ము నీకట్లు దాటుట యుత్సాహమని తోచుచున్నది. నీవు తురంగమై భూమియందు జనింపుమని శపించెను.

అప్పుడు నేను గన్నుల నీరుగార్చుచు నంజలిఘటించి దేవా! నేను మిత్రశోకాంధత్వంబున నిన్ను దాటితిని కాని తిరస్కారభావంబు నంగాదు అనుగ్రహించి యీశాప ముపసంహరింపుమని వేడుకొనుటయు నతండు వెండియు నిట్లనియె.

ఆర్యా! నాశాపము తిరిప్పనలవికాదు. నీవు గుఱ్ఱమవై యెవ్వని వహింతువో వాని యవసానమున స్నానముచేసినంత ముక్తుండ వయ్యెద విదియే నాచేయు నుపకారమని పలికిన నే నిట్లంటి.

దేవా! అట్లయిన నేనొండు విజ్ఞాపనజేయుచున్నవాఁడ శాప దోషంబున నామిత్రుని కిప్పుడు చంద్రునితోఁగూడఁ బుడమియందుఁ బుట్టవలసియున్నది. కావున దేవర దివ్యదృష్టిచేజూచి యశ్వజన్మమందు సైతము మతనితోఁగలసి కాలముగడుపు నట్లనుగ్రహింపుము. ఇదియే నా కోరికయని పలికినవిని యతం డొక్కింత విచారించి యిట్లనియె.

ధాత్రి నుజ్జయినీపురంబున సపత్యమునకై తపంబు జేయుచున్న తారాపీడునకుఁ బుత్రుండై చంద్రుం డుదయించును. నీమిత్రుండు పుండరీకుండును దదమాత్యుండైన శుకనాసునకి జనియించుం గావున నీవా రాజపుత్రుని యశ్వరత్నమై యుదయింపుము. నీయందుఁగల ప్రేమచే నింత దలంచితి పొమ్మని పలికినతోడనే నేనద్ధోభాగముజూచి సముద్రములోఁబడి యశ్వమై పుట్టితిని. అట్టిజన్మమునందుగూడ నాకు జాతిజ్ఞానముకలదు. కావున నశ్వముఖమిధునము గనంబడినతోడనే వెంటంబడి యీభూమికిఁ దీసికొనివచ్చితిని. ఈచంద్రాపీడుఁడు చంద్రుని యవతారము. పూర్వజన్మానురాగంబున నిన్నభిలషించి నీశాపాగ్నిచే దగ్ధుండైన వైశంపాయనుఁడే పుండరీకుఁడని పలికి యూరకుండెను.

ఆమాటవిని మహాశ్వేత, హా! దేవ! హా! పుండరీక! నీవు లోకాంతరగతుండవైనను నన్నే స్మరించుచుంటివి? ఈరక్కసితో నీకేమిప్రయోజనమున్నది. నేను వినాశముకొరకే జనించితిని కాబోలు. నన్ను సృష్టించి దీర్ఘాయువొసంగుట పరమేష్ఠి కేమిప్రయోజనమో తెలియకున్నది. నే సమసితినేని నీకీయాపద రాకుండునుకదా! ఇప్పుడు నేనేమిచేయుదును? ఎవ్వరితోఁ జెప్పుకొందును? రక్షించువారెవ్వరు? అయ్యో! అయ్యో! ఇంచుకంతయుఁ దెలిసికొనలేకపోయితినే యని యనేకప్రకారముల విలపించుచు నురము బాదుకొనుచు నేలం బడుట యుంజూచి కపింజలుఁ డిట్లనియె.

గంధర్వరాజపుత్రి! నీవిట్లు నిందించుకొనియెదవేమిటికి? నీయందేమిదోషమున్నది. వెండియు నిప్పుడు దుఃఖించుట కవసరమేమివచ్చినది. యలఁతితరిలో సుఖమే యనుభవింపఁగలవు. మీయిరువురు తచ్ఛాపాంతమునఁ బతులతో గలసికొందురు. అశరీరవాణిని మీరు వినియుంటిరికదా! అంతదనుక తపంబే చేయుచుండుఁడు. తపంబున

సన్ని కార్యములు చక్కఁబడును. తపంబునంగాదే శర్వాణి ! ఈశ్వరుని యర్థాంగశరీరము ధరించినది. చింతింపకుమని యూరడించిన మహాశ్వేతయు నతనిమాటలచే దేరి స్వాంతమున సంతసము వహించినది.

అప్పుడు కాదంబరి కపింజలుంజూచి మహాత్మా ! నీవును పత్రలేఖయు నొక్కసారియే యీసరస్సులోఁ బడితిరికదా ! పత్రలేఖ యేమైనదని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

దేవి ! నీటిలోఁబడినతరువాత నేమిజరిగినదో నాకేమియుం దెలియదు. నేనిప్పుడు త్రికాలవేదియగు శ్వేతకేతునొద్దకుఁబోయి చంద్రాపీడునియాత్మ యెక్కడ నున్నదియో పుండరీకావతారమైన వైశంపాయనుఁ డేమయ్యెనో పత్రలేఖ యెక్కడికిఁ బోయినదో యతని నడిగి తెలిసికొనివచ్చెదనని పలుకుచునే యాకాశమునకు నిర్గమించి యరిగెను.

అట్లతఁడరిగినపిమ్మటఁ గాదంబరి మహాశ్వేతంజూచి ప్రియసఖీ ! మనయిరువురకు సమానశోకంబు గలుగఁజేసిన భగవంతుఁ డిప్పుడు నన్ను నిలబెట్టెను. నిన్ను ప్రియసఖీ ! యని పిలుచుట కిప్పటికి లజ్జింపకుంటిని. నాకిప్పుడు నీవు నెచ్చెలివైతివి. నాకిప్పుడు మరణమైనను దుఃఖముకొరకుగాదు. నీవిప్పుడు నా కుపదేశింపఁ దగియుంటివి. నేనిప్పుడేమి చేయవలయునో నాకుం దెలియకున్నది. నీవు విమర్శించి కర్తవ్యము పదేశింపుమని పలికిన విని యక్కలికి కాదంబరి కిట్లనియె.

వయస్యా ! ఈవిషయమై చెప్పుటకును వినుటకును నేమి యున్నది. మనకు ప్రియసమాగమాశ యేమిచేయించునో యట్లు చేయఁదగినదే ! పూర్వము వాఙ్మాత్రముచేతనే యోదార్పఁబడితిని. ఇప్పుడు కపింజలుఁడు పుండరీకునివృత్తాంతమును గురించి స్పష్టముగా జెప్పెనుకదా ! నీవుమాత్ర మేమిచేయుదువు ! నీదొడయం దుంచు

కొని యీచంద్రాపీడుని శరీరమును విడువక వినాశనము కాకుండా సర్పింపుచుండుము. మృద్దారుశిలారూపములైన యప్రత్యక్ష దేవతల సేవించుటకంటె ప్రత్యక్షదైవమైన యీచంద్రాపీడుని శరీరమును బూజించుటయే శ్రేయము. అట్లుచేయుము. ఎప్పటికేని యేదేవున కైన ననుగ్రహము రాకపోవునా యని చెప్పిన విని కాదంబరి యప్పుడే లేచి తరళికామదలేఖలు సహాయముచేయఁ జంద్రాపీడుని శరీరమును మెల్లగా నెత్తి శీతవాతాతపాది దోషరహితమైన యొకశిలాతలమం దునిచి శృంగారవేషము దీసికొని స్నానముచేసి పరిశుద్ధచిత్తయై ధౌతదు కూలములదాల్చి అధరకిసలయంబున దట్టముగాఁ బట్టియున్న తాం బూలరక్తిమమును వెక్కసారులతోమి కడిగి మాటిమాటికిఁ గన్నీరు గార్చుచు ననభ్యస్తము నపూర్వమునైన నియమముధరించి పూర్వము సురతోపభాగమునకై తెచ్చినపూవులు గంధము నంగరాగము ధూప ములు మొదలగువానిచేతనే చంద్రాపీడమూర్తి నర్చించుచు మూర్తీభ వించిన శోకదేవతయుంబోలెఁ జింతించుచు మరణముకన్న కష్టతరమైన యవస్థ ననుభవింపుచు నాహారము గుడువక వెండియు నతని యడు గులు తొడయం దిడుకొని యొత్తుచు నట్టకేల కాదివసము గడిపినది.

మరునాఁడుదయంబున నూత్న తేజంబుతో నొప్పుచున్న చంద్రా పీడునింజూచి వెరగందుచుఁ గాదంబరి మదలేఖతో నాతీ! యీతని మేనికాంతి యెంతవింతగా నున్నదియో చూచితివా? ప్రేమాతిశయం బున నాకే యిట్లుతోచుచున్నదేమో నీవుగూడ విమర్శించి చూడుమని పలికిన విని మదలేఖ యిట్లనియె.

రాజపుత్రీ! ఇందు నిరూపింపవలసిన దేమియున్నది యీవనికిం జైతన్య మొండు కొఱంతగా నున్నది కాని యథాస్థితిగానే యున్న వాఁడు కపింజలుఁడు చెప్పినమాట యథార్థమని దీనస్పష్టమగుచున్న

యుది. లేనిచో మృతుండైనవాఁ డిట్లుండుట యెందేనిజూచియుంటిమా ఇది శాపదోషముకాక మఱియొండు కాదని పలికి యక్కలికి నూరడించెను. కాదంబరియుఁ బ్రతిదినము చంద్రాపీడమూర్తిని దేవతా విగ్రహమునట్లు త్రికాలములయందుఁ బూజింపుచు ధృతవ్రతయై శాపావసానకాల మరయుచుండెను.

మఱికొన్ని దినంబులకుఁ దారాపీడుఁడు చారముఖంబుగాఁ దద్వృత్తాంతమంతయును విని మిక్కిలి పరితపించుచు మనోరమా శుకనాసులను గమింప విలాసవతింగూడి యుచిత పరివారములతో నయ్యాశ్రమమునకుఁబోయి యందు జంద్రాపీడుని యవస్థంజూచి పెద్దయుం బ్రొద్దు జింతించి శాపప్రకారమంతయు వినియున్నవాఁడు కావున నెట్టకే శుకనాసునిచే బోధింపఁబడి వైరాగ్యమునువహించి రాజ్యభారము మంత్రులయం దుంచి భార్యతోఁగూడ నాప్రాంతమందున్న వనములో మునివృత్తిబూని కాలక్షేపము చేయుచుండెను.

అనిచెప్పి జాబాలి పక్కననవ్వి హారీతప్రముఖులగు మునులతో ననఘులారా ! యీకథారసం బెంత వింతగా నున్నదియో వింటిరా ? వక్తవ్యాంశమునువిడిచి యతిదూరము చెప్పుకొని పోయితిని.

వినుం డాపుండరీకుండు కామోపహతచిత్తుండై తానుజేసిన యవినయదోషంబున దివ్యలోకమునకుఁ జెడి పుడమియందు శుకనాసతనయుండైన వైశంపాయనుఁడుగా జనియించెను.

వెండియు నతండు మహాశ్వేతచే శపియింపంబడి యిట్లు చిలుకయోనియందు జనియించెనని యెఱింగించినంత నాకప్పుడు నిద్రమేల్కాంచినట్లుగా యతిస్మరణగలిగి బూర్వజన్మోపాత్తవిద్య లన్నియును స్ఫురించినవి. మనుజులవలె స్పష్టముగా మాట్లాడుటయు సర్వవస్తుజ్ఞానము విద్యోపదేశకౌశలము మిక్కుటముగా లభించినది. పెక్కేల !

శరీర మొక్కఁడుదక్క తక్కిన చర్యలన్నియు మనుష్యుండువలెనే చేయు సామర్థ్యము గలిగినది. అట్టిజ్ఞానముగలిగి నిజవినయ శ్రవణం బునఁ గలిగిన సిగ్గుచేత నించుక తలవంచుకొని కొంచెముసే పూరకొని నే నల్లన నా జాబాలి కిట్లంటి.

దేవా ! నీయనుగ్రహంబున మదీయ పూర్వవృత్తాంతమంతయు స్మరణకు వచ్చినది. యాప్తులనందరను స్మరించుకొంటిని. నాస్మృతిని వినినంత హృదయము భేదిల్లఁ జైతన్యమును విడిచిన చంద్రాపీడుఁడు జన్మాంతరమున నే శరీరమును దాల్చెను ? దయయుంచి వక్కాణిం పుఁడు. అతనితోఁ గలసికొంటినేని తిర్యగ్యోనియందున్నను నాకు సంత సముగానే యుండునని యడిగిన నమ్మహర్షి పుంగవుండు కన్నుగవఁ గెంపుగదుర నన్నుఁ జూచుచు, దురాత్మా ! నీచిత్తచాంచల్య మింకను విడువకున్నవాడవే దానిమూలముననేకదా ! ఇట్టియవస్థ ననుభవింపు చున్నవాఁడవు. ఇప్పుడు నీకు రెక్కలైనను బూర్తిగా రాలేదే తొందర పడియెదవేల ? ఎగురుటకు సామర్థ్యము వచ్చినప్పుడు నన్ని సంగతి నడుగుము చెప్పెదనని పలికిన విని హారీతకుం డిట్లనియె.

తాతా ! ఈతండు మునిజాతియందు జనియించియు జీవితమును విడుచునంత కంతుసంతాపమును జెందెనేమి ? దివ్యలోకసంభూతున కల్పాయువు గలుగుటెట్లు నాకు మిక్కిలి విస్మయముగా నున్నది. ఎఱింగింపవేయని యడిగిన నమ్మునిమార్తాండుండు వెండియు నిట్లనియె.

వత్సా ! యీతండు కామరాగమోహమయము నల్పసారము నైన స్త్రీవీర్యమువలనఁ బుట్టుటచేనట్లయ్యె. అల్పసారమగు స్త్రీవీర్యంబు నం బొడమిన జంతువు గర్భంబుననే హరించును. లేక చచ్చియైనం బుట్టును. జీవించి పుట్టినను దీర్ఘకాలము బ్రతుకదని యాయుర్వేదం బున స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండ దీనికి విస్మయమేల దద్దోషంబున

జేసి వీఁడు కామరతుండై మదనజ్వరవేగంబున సమసె. శాపావసాన కాలంబున దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై యొప్పునని చెప్పెను.

అప్పుడు నేను వెండియు మహాత్మా! నేను బాపాత్ముఁడనై యీతిర్యగ్యోనియందు జనియించితిని. నీయనుగ్రహంబున నాకు వాక్కుమాత్రము వచ్చినది. యభూతపూర్వమైన జ్ఞానమునుగలిగినది. నాకే సుకృతంబున నీరూపము వాయగలదు. ఆయు వెట్లు వర్ధిల్లు నాచేయవలసిన కృత్యమెద్ది? దయామయుఁడవై యెఱింగింపుమని ప్రార్థించిన విని యజ్జాబాలి దిఙ్ముఖంబులు సూచుచు, అయ్యో! ఈ కథామూలంబునఁ దెల్లవారిపోయినది యనుష్ఠానవేళ యతిక్రమించి నది. యది యట్లుండనిమ్మని పలుకుచు నాగోష్ఠి చాలించి లేచుటయు నమ్మునులందరు తత్కథారసాస్వాదంబునఁ జేయదగిన కృత్యములు మరచి విస్మయమందుచు నెంతకష్టమని పలుకుచు నొక్కింతసేపుండి పిమ్మట దమతమ నివాసములకుఁ బోయిరి. హారీతకుండును నన్ను మెల్లగా జేతియం దెక్కించుకొని పర్ణశాలయం దొకవేదికయందు భద్రముగా నునిచి తాను స్నానార్థ మఱిగెను.

పిమ్మట శోకాత్మగతంబున అయ్యో! అనేక భవసుకృతపరి పాకంబునంగాని మానుషదేహంబు గలుగదు. దానియందు సకలజాతి విశిష్టమైన బ్రాహ్మణ్యము దుర్ఘటమైనది. అంతకన్న నా సన్మానమత్పు పదముగల మునిత్వము విశిష్టతరమైనది. దివ్యలోక నివాసిత్వ మంత కన్న విశేషమైనది. అట్టి యున్నతపదమునుండి స్వదోషమూలముననే యధోగతింబడి యిట్టి తిర్యగ్జాతియందుఁ బుట్టితిని. అన్నన్నా! ఎంత మోసము వచ్చినది. సీ! ఇఁక నాకీ జీవితముతోఁ బ్రయోజనమేమి? ఈశరీర మెట్లయినను సరియే విడిచి విధిమనోరథమును సఫలము జేసెదనని యూహించి జీవితమును విడుచుటకు నిశ్చయించుకొని యుంటిని.

ఇంతలో హారీతకుఁడువచ్చి అన్నా ! వైశంపాయన ! నీపుణ్యము మంచిది. నీతండ్రియొద్దనుండి నిన్ను వెదకికొనుచుఁ గపింజలు డిచ్చటి కిప్పుడు వచ్చెనని చెప్పుటయు నే నప్పుడు రెక్కలువచ్చిన దానివలె నెగరబోయి యత్యంతసంతోషముతో నతం డెక్కడ నని యడిగితిని.

అప్పుడు హారీతకుఁడు అతండు మాతండ్రియొద్దనుండి మాట లాడుచున్నవాఁ డని చెప్పిన విని నేను ఆర్యా ! అతనిం జూచుటకు నాహృదయము మిక్కిలి పరితపించుచున్నది. నన్ను వేగమ వాని చెంతకుఁ దీసుకొని వెళ్ళుమని ప్రార్థించుచుండఁగనే యాకపింజలుఁడు గగనమార్గమునఁ బూర్వరూపముతో నాయొద్దకు వచ్చెను.

వానింజూచి నేను గన్నీరుగార్చుచు నట్లుండియు నెదురుకొనఁ బ్రయత్నించితినికాని రెక్కలు రామింజేసి శరీరము కదలినదికాదు. అప్పుడు నేను దీనస్వరముతో వయస్యా ! కపింజల జన్మద్వయాంతరిత దర్శనుండవగు నీ రాక చూచి తొందరగా లేచి యెదురుకొనుచుఁ జేతులుచాచి గాఢముగా నాలింగనము జేసికొనుటకును జేయిపట్టుకొని పీఠంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనుటకు సుఖాసీనుండవైన నీకు గమనా యాసంబు వాయునడుగు లొత్తుటకును నాకు యోగ్యత లేకపోయినది కదా యని చింతించుచున్న నన్నుఁ గపింజలుఁడు తన రెండుచేతుల తోడ నెత్తిపట్టుకొని యాలింగన సుఖం బనుభవించువాఁడుఁబోలె వక్షమున నిడుకొనుచు శోకంబున మదీయచరణంబుల శిరంబున నుంచు కొనుచుఁ బ్రాకృతుండువోలె బెద్దయెలుంగున రోదనము జేసెను.

అట్లు పెద్దయెలుంగునఁ బ్రాకృతుండువోలె శోకించుచున్న యతని నూరడించుచు నే నిట్లంటిని. సఖా ! కపింజల సకలక్లేశపరిభూతుండ నగు నాకీ శోకము తగునుగాని నీవిట్లు విలపించెదవేమిటికి ? నీవు బాలుండవైనను సంసారబంధాత్మకములగు రాగాదిదోషముల నంటక

వర్తింపుచుంటివి. ఈమూఢజనమార్గమును విడువుము. కూర్చుండి చెప్పుము. మాతండ్రి కుశలుఁడై యున్నవాఁడా ? నన్నెన్నఁడైన స్మరించునా ? ఈవృత్తాంతమునువిని యేమనుచున్నవాఁడు. కోపము సేయుచుండెనా ? ఏమి ? అని నేనడిగిన నతండు హారీతశిష్యునిచే వేయ బడిన పల్లవాసనమునఁ గూర్చుండి నన్నుఁ దోడయం దిడికొని హారీతకు నిచే నీయఁబడిన యుదకముచే మొగము గడిగికొని నా కిట్లనియె.

మిత్రుఁడా ! మీతండ్రి కుశలుఁడై యున్నవాఁడు మనవృత్తాంత మంతయు దివ్యదృష్టిచేఁజూచి ప్రతిక్రియకొఱకుఁ బ్రయత్నించుచుం డెను. అంతలో నేను తురగత్వమునువిడిచి ఆయనయొద్దకుఁ బోయితిని. దూరమునందె నన్నుఁ జూచి కన్నుల నశ్రుజలంబుగ్రమ్మ భయపడు చున్న నన్నుఁ జేరదీసి గారవింపుచు నిట్లనియె.

వత్స ! కపింజల వగవకుము. ఈతప్పు నాదికాని మీదికాదు. పుండరీకుఁడు పుట్టినప్పుడే వాని కిట్టి దోష మున్నదని యెఱింగియుఁ బ్రమాదంబున నాయుష్కరమగు కర్మ నిర్వర్తించితినికాను. ఇప్పు డన్నియుం దీర్చితిని కొలఁదిదినములలో నీకష్టము లన్నియుం బోవఁ గలవు. అంత దనుక నీవు నాయొద్ద నుండుమని యాజ్ఞాపించుటయు నే నిట్లంటి.

తాతా ! నీకు నాయం దనుగ్రహము గలిగినచో నామిత్రుఁ డెందుండెనో యచ్చటికిఁ బోవుట కాజ్ఞ యిమ్ము. వానిం జూడ నాకు మిగుల నాతురముగా నున్నదని యడిగిన నమ్మహర్షి యిట్ల నియె. వత్స ! వాఁ డిప్పుడు చిలుకగా నుదయించి యున్నవాఁడు. నీవు పోయియు వానిం దెలిసికొనఁజాలవు. వాఁడును నిన్నెఱుగఁడు కొంతకాల మరుగనిమ్మని యాజ్ఞాపించెను. నేనందే యుంటిని. నేఁటి

యుదయంబున నన్నుంజేరి యీ పారికాంక్షి. వత్సా ! కపింజల ! నీ మిత్రుఁడిప్పుడు మహానుభావుండైన జాబాలి యను మహర్షి యాశ్రిమములో నున్నవాఁడు. వానికిప్పుడు తత్ప్రసాదంబునఁ బూర్వజన్మస్మృతికలిగినది. కావున నీవిప్పు డతనిం జూడఁబొమ్ము. కర్మ పరిపక్వమగువఱకు నా మహాత్ముని యాశ్రమము విడువవలదని నా మాటగాఁ జెప్పుము. అని యుపదేశించెను. మఱియు నీ తల్లియగు లక్ష్మియు నీ దుఃఖము విని దుఃఖించుచు నీ విముక్తి కొఱకై యమ్మునికిఁ బరిచర్య చేయుచున్నది. ఆమెయు నీకిట్లే చెప్పుమన్నది. అని పలుకుచు శిరీషకుసుమపేశల పక్ష్మములగు నా గాత్రములఁ దన మృదుకరతలంబున దువ్వుచు హృదయంబున మిక్కిలి పరితపించెను.

అప్పుడు నే నతనింజూచి వయస్యా! నీ వెందులకు విచారించెదవు? మందభాగ్యుండ నగు నా మూలమున నీవు తురగమై పుట్టి యనేక కష్టము లనుభవించితివి. అయ్యయ్యో ! సోమపానోచితమగు నీ నోటి యందు నురగతోఁగూడిన రక్తము స్రవింపుచుండఁ దగిలించిన యినుప కళ్ళెముయొక్క క్షతము లెట్లుగా సహించితివి !

కిసలయశయనోచిత సుకుమారగాత్రుండవగు నీవు పండుకొనక సంతతము నిలఁబడి యెట్లుగానుంటివి ! మిక్కిలి కోమలములగు నీ యంగములఁ గశాఘాతము లెట్లుగా భరించితివి ! అక్కటా ! బ్రహ్మసూత్రధారమును వహించెడు నీ దేహమున బిడుగుపడినంత బాధగల పీడల నెట్లుగా సహించితివి బాబూ ! అని పలుకుచు వానితోఁ బూర్వవృత్తాంతముల ముచ్చటింపుచుండ క్షణకాలము తిర్యగ్జాతిదుఃఖము మరచి యానందించితిని.

అంతలో మధ్యాహ్న సమయమగుటయు హారీతకునితోఁ గూడ గపింజలుఁడు యథోచితాహారమున నన్నుఁ దృప్తుం గావించి తాను గూడ భుజించి క్షణకాల మూరకొని వెండియు నాకిట్లనియె.

వయస్యా! మీతండ్రి నీకీ వార్తజెప్పి నన్ను వెంటనే యక్కడికి రమ్మని యాజ్ఞాపించెను. నేనిక బోయివచ్చెద. నీవు కర్మ పరిసమాప్తి వఱకు నీ మహర్షి పాదమూలమును విడువరాదు సుమీ! అని పలికిన విని విషణ్ణవదనుండనై యిట్లంటి.

కపింజలా! ఇట్టి యవస్థలోనున్న నేను దలిదండ్రుల కేమని సందేశమంపుదును? అంతయు నీవే యెఱుంగుదువు. అనుటయు నతండు నన్నందుండి కదలనీయవలదని హారీతకునకుఁ బలుమారు జెప్పి యప్పగించి నన్ను మఱియొకమాఱు కౌఁగలించుకొని మునికుమారులెల్ల విస్మయముతోఁ జూచుచుండ నంతరిక్షమున కెగిరి యంతర్ధానము నొందెను.

అతండరిగిన వెనుక హారీతకుఁడు నన్నారడించుచు స్వాయముగా నా కాహారాదిక మిడుచు నేకొఱంతయు రాకుండఁ గాపాడుచుండెను. కొన్ని దినంబులకు నాకు ఱెక్కలు వచ్చినవి. ఇంచుక యెగురుటకు సామర్థ్యము కలిగినప్పుడే నాత్మగంబున నిట్లు విచారించితిని. నా మిత్రుఁడు చంద్రాపీడుని మహాశ్వేతను జూచుటకు నా మనసుత్సుకము జెందుచున్నది. నేనక్కడికిపోయి వసించెదనని తలంచుచు నొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున విహారమునకుం బోలె బయలుదేరి యుత్తరదిక్కుననుసరించి యెగిరిపోయితిని.

స్వల్పదివసముల క్రితమే యెగర నేర్చితిని. కావునఁ గొంచెము దూరము పోయినంతనే నా యవయవములన్నియు విడిపోయినట్లాయాసము గరలిగినది. దాహముచే నాలుక యెండఁ జొచ్చినది. శ్వాసలు బయలుదేరినవి. ఱెక్కలాడింపశక్యము గాకుండెను. కన్నులు తిరుగుచుండెను. ఇక్కడబడియెద నిక్కడ బడియెదనని తలంచుచుఁ దూలుచు నా సమీపమందున్న సరస్సీరమందలి జంబూతరుని కుంజముమీఁద నతికష్టమున మేనుఁ జేర్చితిని.

కొంతసేపటికి గమనాయాసమించుక తగ్గినది. మెల్లగాఁ జెట్టుదిగి శీతలంబగు తచ్ఛాయ నాశ్రయించితిని. మఱియుఁ గింజల్కర జోవాసితంబగు నా సరసిజలంబు దృప్తిగాఁ ద్రావి త్రావి మృదువులగు కమల కర్ణికాబీజములచేతను, తీరతరుపర్ణాంకురములచేతను, పండిరాలిన ఫలములచేతను ఆకలి యడంచుకొని యపరాహ్ణకాలంబునఁ దిరుగా బయలుదేరిన నెంతదూరముబోవఁగలనో యని యాలోచించుచు మార్గ గమనఖిన్నములగు నవయవములకు విశ్రాంతి గలుగుటకై నీడతోఁ గూడిన తత్తరుశాఖ నాశ్రయించి మొదటి భాగమున నేకూర్చుంటిని. అంతలో నాకు నిద్రపట్టినది. కొంతసేపటికి మేల్కాని లేచి చూచు వఱకు త్రెంపరాని తంతుపాశములచేఁ గట్టఁబడి యుంటిని.

అప్పుడు పాశములేని కాలపురుషుని భాతి నుక్కుముక్కలచే నిర్మింపఁబడిన రెండవ ప్రేతపతిచందమునఁ బుణ్యరాశికిఁ బ్రతిపక్షు నైఖరిని బాపమున కాశ్రయుండట్లు తోచుచుఁ గోపకారణము లేకయే భ్రుకుటీరౌద్రములైన నేత్రములు గలిగి కృతాంతునికిఁగూడ భయము గలుగఁజేయు వాఁడుంబలె నొప్పుచు మలినవసనాంగుఁడైఁ యదృష్టా శ్రుతపూర్వుండైనను స్వరూపప్రకటిత క్రౌర్య దోషుండగు నొకానొక పురుషు నెదురం గాంచితిని.

వానిం జూచినతోడనే నాకు జీవితమందు నిరాశ గలిగినది. అయినను నించుక ధైర్యము దెచ్చికొని వాని కిట్లంటి. భద్రా! నీ వెవ్వఁడవు? నన్నిట్లేమిటికి గట్టితివి? మాంసలాలసత్వమున వంటివేని నిద్రలోనే నన్నుఁ జంపఁ దగినది. నిరపరాధినగు నాతో నీకేమిపని? విలాసమున కిట్లు పట్టితినంటివేని కౌతుకము తీరినదిగదా? ఇఁక వదలుము. మిత్రులంజూడ నేను దూరము పోవలసియున్నది. ఆలస్యము నా హృదయము సహింపదు. నీవును 'ప్రాణిధర్మ'మునందే యుంటివి కదా! నీయెఱుఁగని ధర్మంబులుండునా? అని ప్రార్థించిన వాఁడిట్లనియె.

మహాత్మా! నేను జాతిచే ఛండాలుండను క్రూరకర్ముఁడను విలాసమునకు మాంసమునకు నిన్ను నేను గట్టలేదు. ఇక్కడి కనతి దూరములోనున్న మాలపల్లెయందు నా యధికారి గలఁడు. అతని కూఁతురు తొల్లి ప్రాయంబున నొప్పుచున్నది. ఆమెకు జాబాలి యను మహర్షి యాశ్రమమున మాటలునేర్చిన చిలుక గలిగియున్నదని నీ వృత్తాంత మెవ్వరో చెప్పియున్నారు.

ఆ కథవిని యా చిన్నది మిక్కిలి వేడుకపడుచు నిన్నుఁబట్టి తీసికొనివచ్చుటకై బహుదినముల క్రితమే నావంటివాండ్రఁ బెక్కండ్ర నియమించి యున్నది. నా పుణ్యమువలన నీవిప్పుడు నాచేఁ బట్టుపడితివి. నిన్నామె చెంతకుఁ దీసికొని పోయెదను. నీ బంధమోక్షములకా పద్మ గంధియే సమర్థురాలని పలికిన విని నెత్తిపైఁ బిడుగుపడినట్లు అంతరాత్మ బాధపడుచుండ నే నాత్మగతంబున నిట్లు తలంచితిని.

అక్కటా! మందభాగ్యుండనగు నాయొక్క కర్మవిపాకము కడు దారుణమైనదిగదా! సకలసురాసుర మకుటమణి కిరణ నీరాజిత చరణ కమలయగు మహాలక్ష్మికిఁ బట్టిసై పుట్టి జగత్త్రయపూజ్యుండగు శ్వేతకేతు మహామునిచేఁ బెంపఁబడి దివ్యలోకాశ్రమముల వసి యించెడు నేనిప్పుడు మ్లేచ్ఛజాతికైనఁ బ్రవేశింపఁదగని మాలపల్లె కరుగ వలసినదా? ఛండాలులతోఁ గూడఁ గలసియుండవలసినదా? మా లెతలచే నీయఁబడిన కబళములఁచే దేహము బోషించుకొనవలసినదా! ఛండాల బాలకులకు నాటవస్తువును గావలసినదా? ఆహా! దురాత్మా! పుండరీకహతక! ఛీ! నీ జన్మ కడు నింద్యమైనదిరా! నీవు ప్రథమగర్భమందే వేయిముక్కలై చెడిపోయితివేని యీ యిక్కట్లు రాకపోవునుగదా? తల్లీ! లోకమాతా! పద్మశరణా! అశరణ జనశరణ చరణపంకజా! నన్నీ నరకకూపమునం బడకుండఁ గాపాడు

లేవా ? తండ్రీ ! భువనత్రయత్రాణ సమర్థుడవు స్వయముగాఁ బెనిచిన నీకులతంతువునగు నన్నీయాపదనుండి రక్షింపుము వయస్యా ! కపింజల ! నీవు వేగవచ్చి నాకీయాపద దాటింపకపోయితివేని జన్మాంతర మందైన నిఁక నాతోఁ గలసికొనఁజాలవుసుమీ ? అని యనేక ప్రకారముల విలపించుచు వెండియు వినయముతో వాని నిట్లు ప్రార్థించితిని.

చంద్రముఖ ! నాకు జాతిస్మృతిగలదు. నేనొక మునికుమారుండను. ఈసంకటమునుండి నన్ను దప్పించిన నీకును బుణ్యమురాఁగలదు నన్ను బట్టి నట్లెవ్వరును జూచియుండలేదు. విడిచినచో నీకుఁ బ్రత్యవాయ మేమియుం గలుగదు. కావున గరుణించి నన్ను వదలుమని బ్రతిమాలుకొనుచు వానిపాదంబులం బడితిని. పక్కణనవ్వి వాఁడు నాకిట్లనియె. ఓరీ ! మోహాంధుఁడా ! శుభాశుభకర్మలకు సాక్షిభూతములగు పంచభూతములు నీశరీరమున లేవా ? అవి చూచుచుండవా ? అకార్యకరణమునకు నే నంగీకరింపను. స్వామ్యాజ్ఞచే నిన్నుఁ బట్టికొంటిని వదలుటకు వీలులేదని పలుకుచు నన్నుఁ దీసికొని పక్కణాభిముఖుండై యరుగుచుండెను. నేను వానిమాటచే నెత్తిపైఁ గొట్టబడినట్లు మూకీభావము వహించి యేపాపముజేసి యిట్టిఫల మనుభవింపుచుంటినో యని ధ్యానించుచుఁ బ్రాణములు విడుచుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. మఱియు వానితో నట్లు తీసికొని పోఁబడుచున్న సమయంబున ముందుజూచినంత,

సీ. కుక్కలతోఁ గూడికొని గుంపు గుంపుగా
చండాల బాలకుల్ సంచరింప
దూషితమాంస మేదో వశాకర్దమ
ప్రాయకుటీరాజితములు వెలయ
గుడిసెల చుట్టు బల్ గోటగాఁ గట్టిన
వెదుర కంపల దడుల్ వీథులంట

నస్త్రరాసులఁ జేరి యరవ్రులతో మీాటి
కుర్కురంబులు దాడి గృధ్రులాడ.
గీ. బురదగుంటలఁ బందులు పొర్లులాడ
విస్రగంధి రజోధూమ వితతమగుచుఁ
దలపఁజూడ నసహ్యమై తనరునట్టి
పక్కణము గానఁబడియె నప్పతగపతికి.

నరకవాసులకుఁగూడ నుద్వేగము గలుగఁజేసెడు నామాలపల్లెం జూచి జుగుప్స జెందుచు నాహా! ఆచండాలకన్యక దూరమునందే నన్నుఁజూచి కరుణ జనింప వదలి వేయుమనునా? వట్టిది. వట్టిది. జాతికిం దగని యట్టిపని యెన్నడుం జేయదు. కానిమ్ము. నాపురాకృత మిట్లున్నది. ఏమిజేయుదును? నిమిషమైన నిందుండఁజాలనని తలంచు చుండగనే వాఁడు నన్నామెకడకుఁ దీసికొనిపోయి తల్లీ! అవధారు. ఇదిగో నీవుచెప్పిన చిలుకం దీసికొని వచ్చితిని చూడుమని నమస్క రించి నన్నుఁ జూపెను.

ఆమగువ మిగుల సంతోషించుచు మంచిపని గావించితివని వాని మెచ్చుకొని నన్ను వానికరమునుండి తన రెండుచేతులతోఁ గైకొని పుత్రకా! నేఁటికిఁ దొరకితివిఁ కెక్కడికిఁ బోఁగలవు? నీకాము చారదోష మంతయుఁ బోగొట్టెదఁ జూడుమని పలికినది. అప్పు డొక చండాల బాలకుఁడు పరుగెత్తుకొనిపోయి లోమశంబై దుర్గంధ యుక్తంబగు గోచర్మముచేఁ గప్పఁబడిన దారుపంజర మొకదానిం దీసికొనివచ్చి దాని ముందర నుంచెను. మహాశ్వేతా లోకన మనో రథములతోఁగూడ నన్ను లాగి యిందుండుము కదలకుమని పలు కుచు నన్నాపంజరములో నైచి తలుపు బిగించినది. అప్పుడు నేనాత్మ గతంబున నిట్లు తలంచితిని.

అయ్యో! నేనిప్పుడు గొప్ప యాపదలోఁ బడిపోయితిని. శిర స్సుచే నమస్కరించి నా యవస్థయంతయు నీమె కెఱింగించి వదలుమని బ్రతిమాలుకొందునా? సరిసరి నేను లెస్సగా మాటాడుదుననియే కాదా? యీ పైదలి నన్నుఁ బట్టించినది. కావున నట్లు బ్రతిమాలు కొనుట వలన లాభము లేదు. నా బంధనపీడ యీమె నేమి బాధించును? తన యుండనని యా! సోదరుండ ననియా? బంధువుఁడ ననియా? కావున మౌనమే యవలంబించుట యుక్తము. దానఁ గోపించి యింతకంటెఁ గష్టదశ నొందించునేమో! అవును. సందియమేలా! దీనిజాతి క్రూర జాతి కాదా? ఇంతకన్నఁ గష్టమగుంగాక! యీ చండాలులతోఁ గలసి మాట్లాడుట అనుచితము. కావున మౌనమవలంబించుటయే శ్రేయము. ఇఁక మాట్లాడదు. ఈ మూకశుకంబు నాకేల యని యెప్పుడైన విసుగు జెంది విడువవచ్చును. మాట్లాడుచున్న విడువ నేరదు.

ఆహా! దివ్యలోక భ్రంశము మర్త్యలోక జన్మము తిర్యగ్యోని పతనము, ఛండాల హస్తోపగమనము, పంజరబంధదుఃఖము. ఇది యంతయు నింద్రియచాపల్య దోషంబునం గదా! కలిగినది. అక్కటా! ఒక్క వాక్కునే కాదు. సర్వేంద్రియములను నియమించెద నని తలంచుచు మౌనము వహించితిని.

పలికించినను, తర్జించినను, గొట్టినను, బలవంతముగాఁ బొడిచి నను నేమియు మాటాడక కేవలము సీత్కారము మాత్రము జేయుచుంటిని.

పానాశనములం దెచ్చి పెట్టినను నేమియు ముట్టక యా దివస ముపవాసమే కావించితి. ఆ మఱునాఁడును నే నేమియుం దినకున్నంతఁ జింతించుచు నా కాంతామణి స్వయముగా నానావిధములగు ఫలంబులు సురభిశీతలమగు జలంబును దీసికొనివచ్చి నాకిచ్చినది. నే నుపవాసమో

గించితినికాను. అప్పుడు నన్నుఁ జేరిబారి చూచుచు నా చిన్నది నాకిట్లన్నది.

నిర్వికారచిత్తములు గలిగి క్షుత్పిపాసలచే దీపించు పశువులకును, బక్షులకును సిద్ధమైన యాహారమెట్టిదైనను గుడుచుట ధర్మమైయున్నది. నీ వట్టిదానవుగదా? నీకీ భోజ్యాభోజ్య వివేచన మేమిటికిఁ గలుగ వలయును? జాతిస్మృతి గలిగి యస్మదీయంబగు నాహారంబు గుడువ కుంటివా? అట్లైనను తిర్యగ్జాతియం దుదయించిన నీకీ నియమ మవసరములేదు,

అత్యుత్తమమైన తాపసజాతియం దుదయించుయుఁ దిర్యగ్జాతి యందుఁ బుట్టఁదగిన పాపకర్మ గావించితివిగదా? ఇప్పుడు నీకీ విచార మేటికి? మొదటనే వివేకము గలిగియున్నచో నీ ముప్పు రాకయే పోవును. ఇప్పుడు స్వకృతకర్మ విశేషంబునం గలిగి జాతికిఁ దగిన యాహారము గుడుచుట నీకుఁ దోషము కానేరదు. అదియునుంగాక గొప్పవారుగూడ నాపత్కాలములయందు భక్షింపఁదగని వానిం దిని ప్రాణములు నిలుపుకొందురు. నీ మాట చెప్పనేల! మఱియు నీకు చండాలాశన శంక గలుగఁజేయు వస్తువులేమియు నేను దీసికొని రాలేదు. ఈ ఫలములం దినవచ్చును. పుల్కసభాండగతముకన్న నేలఁ బడిన యుదకము పవిత్రమని చెప్పుదురు. అట్టిదానినైనఁ ద్రాగరాదా? ఊరకయేమిటికి క్షుత్పిపాసలచే నాయాసపడియెదవు? మునిజనోచితమైన యీ ఫలముల నేమిటికి భక్షింపవు! ఈ నీరేమిటికి త్రాగవు? అని పలుకుటయు జండాలజాత్యనుచితములైన యా బోటి మాటలాలించి విస్మయము జెందుచుఁ జుగుప్సవిడిచి జీవితాశచే క్షుత్పిపాసోపశమనము నకై యశనక్రియ నంగీకరించితిని. మౌనము మాత్రము విడువలేదు.

అట్లు కొంతకాలము జరిగినంత నేను తరుణత్వము వహించిన

పిమ్మట నొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున నిద్రలేచి చూచినంత నాదారు పంజర మేమైనదో తెలియదు. నేనీ బంగారుపంజరములో నుంటిని. ఆకన్యక యిట్టి దివ్యరూపముగలదై యొప్పెను. దేవర జూచియే యున్నారుగదా! మఱియు నామాలపల్లి యమర నగరసమానమై ప్రకాశించుచుండఁ జూచి నేను పుల్కసపురవాస పరితాపము విడిచి యాశ్చర్యమందుచు నిది యేమని మౌనము విడిచి యప్పఁడతి నడుగుదమని యెంతలోఁ దలంచుచుంటినో యంతలో నీకాంతారత్నము నన్నిక్కడికిఁ దీసికొనివచ్చినది.

మహారాజా! ఈసరోజానన యెవ్వతెయో యెందులకై యిట్లు చండాలరూపత్వము ప్రకటించినదో నన్నెందులకుఁ బట్టించినదో యిప్పుడు నన్నిక్కడి కేమిటికిఁ దీసికొనివచ్చినదో నాకేమియుం దెలియకున్నది. దేవరవలె నీకథ వినుటకు నేనుగూడ నుత్సుకము గలిగి యుంటినని యాచిలుక చెప్పినది.

ఆకథ యంతయును విని యమ్మహారాజు ఆవార్త వినుటకు మిక్కిలి కుతూహలము గలవాఁడై వాకిటనున్న యామాతంగకన్యం దీసికొని రమ్మని ప్రతీహారి కాజ్ఞాపించెను. అదిపోయి యిటురమ్మిటు రమ్మని పలుకుచు నాకలికిం దీసికొనివచ్చి యెదుర నిలిపినది. అప్పుడావాల్గంటి భూమినంటకయే నిలువంబడి తన తేజంబున నన్నృపునిఁ బరాభవింపుచుఁ బ్రౌఢముగా నిట్లు పలికినది.

భువనభూషణ! రోహిణీనాథ! తారారమణ! కాదంబరీలోచనానందచంద్ర! ఈదుష్టుఁడు తనయొక్కయు, మీయొక్కయు వృత్తాంతమంతయు మీకు వినిపించెంగదా! జాబాలియాశ్రమము విడువవలదని తండ్రిగారిచే నియమింపఁబడియుఁ దదాజ్ఞ నుల్లంఘించి కామరాగాంధుండై మహాశ్వేతయొద్దకుఁ బ్రయాణమైనవార్తయు మీకు విదితమే.

నేనీ దురాత్ముని గన్నతల్లిని. మహాలక్ష్మిని. వధూదర్శనోత్సుకుండై యరుగుచున్న కుమారుని దుర్వృత్తి దివ్యదృష్టింజూచి శ్వేతకేతుఁడు నన్నుంజీరి నీపుత్త్రుం డింకను నధోగతిం బొందునట్లు తోఁచుచున్నది. పశ్చాత్తాపంబునంగాని వానిచిత్తవృత్తి యుపశాంతి వహింపదు. నీవుపోయి వానికిఁ గర్మపరిపక్వమగుదనుక నొకచోటఁ గట్టిపెట్టి యనుతాపము గలుగునట్లు చేయుము వేగమ పొమ్మని యాజ్ఞాపించుటయు నేనీకల్పన యంతయుం గావించితిని.

క. నీవా చంద్రాపీడుఁడ
వావైశంపాయనుండె యా నీశుకమో
భూవర ! మీకిత్తఱిశా
పావిలదోషావసానమై యొప్పుటచే.

మీ యిరువురును శాపావసానంబున సమముగా సుఖయింపఁ గలరని వీని నీచెంతకుఁ దీసికొనివచ్చితిని. లోకసంపర్క పరిహారమునకై చండాలజాతిం బ్రకటించితిని.

ఇప్పుడు మీ యిరువురు జన్మజరామరణాది దుఃఖబహులము లగు శరీరములవిడిచి యభీష్టజనసమాగమ సుఖంబుల ననుభవింపఁ గలరని పలుకుచు నమ్మాతంగకన్యక మంజీరరవంబు ఘల్లురని మ్రోయఁ బాదంబులం నేలందట్టి యంతరిక్షమున కెగిరి యదృశ్యయై దివమునకుం బోయెను.

పిమ్మట నమ్మనుజపతి యయ్యువతి వచనములు వినినంత జాతిస్మరణ గలుగుటయుఁ గాదంబరిం దలంచుకొనుచుఁ గ్రమంబునఁ గాదంబరీ వియోగసంతాపంబునం గృశించి కందర్పశరాసారఘాతంబునం దుదకుఁ గాలధర్మము నొందెను. ఆచిలుకయు శాపావసానమైనది కావున నయ్యొడయునితోఁగూడ నయ్యొడలు విడిచినది.

అంతి నక్కడఁ గాదంబరియు నొక వసంతకాలంబునఁ గామో త్సవంబు గావించి వాడుక ప్రకారము ప్రాతఃకాలంబునఁ జంద్రాపీడుని దేహము సర్చించి యుత్సుకముతోఁ గంఠము గౌఁగలించుకొనినది.

అప్పు డమృత సేకంబునంబోలె నయ్యాలింగనసుఖంబునఁ జంద్రాపీడుఁడు మేనం బ్రాణములు జేరుటయు నాతపసంతాపంబున ముకుళించిన కలువశరత్కాలకౌముదిచే వికసించినట్లు మెల్లన హృదయ ముచ్ఛ్వాసభాసురంబయ్యె. ప్రాతఃపరామృష్టేందీవర ముకుళము మాట్కి కర్ణాంతాయతమగు నయనయుగము విడినది. మోము పద్మవికాస వహించినది.

అట్లు నిద్రమేల్కాంచినట్లులేచి చంద్రాపీడుఁడు మెడఁ గౌఁగ లించియున్న కాదంబరిని జిరవిరహ దుల్లభములగు లోచనములచే గ్రోలువాఁడుంబ లెఁ జూచుచు గంఠంబు గౌఁగలించుకొని వాతాహత బాలకదళియుంబోలె వణఁకుచుఁ గన్నులుమూసికొని తొట్రుపడుచున్న యాచిన్నదానికి మనోహరస్వరముచే నానందము గలుగఁజేయుచు నిట్లనియె.

బోఁటీ! నీవు వెరవకుము నీకరస్పర్శంబుదగిలి నేను జీవించితిని. అమృతసంభవంబగు నప్సరఃకులంబున నీవు జనియించితివికదా. శాప దోషంబున నిన్నిదినములు మనకు వియోగంబు గలిగె. ఇప్పుడు త్వద్విరహదుఃఖపరిచితమైన శూద్రకనృపశరీరమును విడిచితిని. ఇఁక నీకు సుఖముగలుగు నీప్రియసఖి మహాశ్వేతయొక్క ప్రియుండుసైతము నాతోఁగూడ శాపవిముక్తివడసె నప్పఁడతియు సుఖించునని పలుకు చున్నసమయమునందే నాగలోకమునుండి కపింజలునికై దండఁగొని పూర్వము మహాశ్వేతచూచిన రూప మాకంఠమాల యాయజ్ఞసూత్ర మా శాటీపటముతోఁ బుండరీకుఁ డచ్చోటికి వచ్చెను.

అప్పుడు దూరమునం దతనిం జూచి కాదంబరి చంద్రాపీడుని వక్షమునుండి లేచి యతివేగముగాఁ బరుగిడి మహాశ్వేతను గాఁగలించు కొని తదాగమన వృత్తాంతమును జెప్పెను.

అంతలోఁ బుండరీకుఁడును జంద్రాపీడుని చెంతకువచ్చి యా లింగనము చేసికొనియెను.

చంద్రాపీడుఁ డతని బిగియఁగాఁగలించుకొనుచు వయస్యా! పుండరీక! ప్రాగ్జన్మసంబంధంబున నీవు నాకల్లుఁడ వైతివి. ఎట్లయినను మనము తదనంతర జన్మసంబంధ సముపగతమైన మైత్రిచేతనే వర్తింపఁ దగినదని పలుకుచున్న సమయంబునఁ గేయూరకుఁ డావార్త జిత్రరథ హంసుల కెఱింగింప హేమకూటమునకుఁ బోయెను.

మదలేఖయు వేగముగాఁబోయి యాశ్రమాంతమునఁ దాపస వృత్తితో మృత్యుంజయ జపము చేయుచున్న తారాపీడుని పాదంబులం బడి చంద్రాపీడుఁడు జీవించిన వృత్తాంతమును జెప్పెను.

ఆమాటవిని తారాపీడుఁడు విలాసవతితోఁగూడ నానందసాగర మగ్నుండై యత్యాతురముగా లేచి శుకనాసుఁడు తోడరాఁ మదలేఖ వెంటఁ జంద్రాపీడుఁ డున్నచోటికిఁబోయి యందుఁ బుండరీకుని మెడఁ గౌగలించుకొనియున్న కుమారునిం జూచి నానందబాష్పములు నేత్రం బుల గ్రమ్మ నపారసంతోషపారావారంబున మునుంగుచుఁ బుత్రుం గాఁగిలించుకొనియెను.

తల్లియుఁ జాలిండ్లు స్రవింపఁ దనయుంజూచి సంతోషవివశయై యుండె. అప్పుడు చంద్రాపీడుఁడు దల్లిదండ్రులకు నమస్కరించుచు శుకనాసునికి సైతము గేలుమోడ్చి యతని యాశీర్వాదమందుకొనుచు ఆర్యా! వీఁడే వైశంపాయనుఁడు చూడుమని పుండరీకునిం జూపెను.

ఆప్రస్తావములోనే కపింజలుఁడు సమీపించి శుకనాసుని కిట్లనియె.

ఆర్య! శ్వేతకేతుండు మీకిట్లు చెప్పుమనియె.

ఈపుండరీకుఁడు నాచేతఁ బెంపఁబడుటయేగాని నీకే పుత్రుండు వీనికిని నీయందే ప్రేమగలిగియున్నది. కావున వీని వైశంపాయనుఁడే యనుకొని యవినయకార్యములఁ బ్రవర్తింపనీయకుము. పరుఁడని యుపేక్షింపకుము వీఁడు నీవాఁడే యనియే శాపావసానమున సైతము నీయొద్దకే పంపితిని.

అదియునుంగాక మదీయంబగు సాత్త్వికతేజం బిప్పు డింతకన్న నుత్తమలోకంబునకుం బోవనున్నది.

అని యిట్లు శ్వేతకేతుని సందేశము కపింజలుండు చెప్పగా విని శుకనాసుఁడు వినయావనమ్రుఁడైయున్న పుండరీకు నంసము బట్టుకొని కపింజలున కిట్లనియె.

కపింజల! సర్వజ్ఞుండైన శ్వేతకేతుం డిట్టివార్త బంపనేమిటికి? నేస్తంబున నిట్టిమాట వినినచో సంతోషము గలుగునా? అందరకు నమ్మహానుభావుని యాశ్రయమే కావలయునని యిట్లు పూర్వజన్మ సంస్మరణానురూపములైన యాలాపములుచేత నాదివసము గడిపెను.

అమ్మరునాఁ డుదయంబున గంధర్వకులనాయకులగు చిత్రరథ హంసులు సపత్నీకులులై పెక్కండ్రు పరిచారకులుసేవింప నచ్చోటికి వచ్చి యల్లుండ్రం గూఁతుండ్రం జూచి యెంతేని సంతసము జెందుచుఁ దారాపీడ శుకనాసులచే మన్ననల వడసి తాత్కాలోచిత సంభాషణములచేఁ గొంత కాలక్షేపము చేసిరి.

అప్పుడు చిత్రరథుండు తారాపీడునింజూచి యార్యా! మిగుల వైభవముగల భవనములు గలిగియుండ నీ యరణ్యములో వర్తింపనేల? హేమకూటమునకుఁ బోవుదము రండని పలుకగా విని తారాపీడుం డిట్లనియె.

గంధర్వరాజ ! ఎచ్చట నిరతిశయమగుసుఖముగలుగునో అదియే భవనము. ఇట్టిసుఖము నేనేభవనమునందును బొందియుండలేదు. అది యునుంగాక మదీయంబులగు భవనసుఖంబు లన్నియు నీయల్లునియందే సంక్రమించినవి. నాకిఁక యరణ్యమే శరణము. వధూయుతముగా నతనినే తీసికొని వెళ్ళుమని పలుకగావిని చిత్రరథుండు సమ్మతించి యప్పుడ తారాపీడుని యనుజ్ఞవడసి చంద్రాపీడాదులతోఁగూడ హేమ కూటమునకుం బోయెను.

అందు శుభముహూర్తమున సకలగంధర్వరాజ్యముతో జిత్ర రథుండు కాదంబరిని జంద్రాపీడున కిచ్చి వివాహము చేసెను.

హంసుండు నట్లే మహాశ్వేతనుఁ బుండరీకునిఁ కిచ్చి పెండ్లి చేసెను. అట్లు చంద్రాపీడ పుండరీకులు గంధర్వరాజ్యములతోఁగూడ నచ్చేడియల స్వీకరించి యమ్మించుబోడులతోఁ గ్రీడించుచు దమ్మా శ్రయించుకొనియున్న యించువిల్కాని కాప్యాయనము గావించిరి. మఱియొకనాఁడు కాదంబరి చంద్రాపీడునితో ముచ్చటింపుచున్న సమ యంబున నామె యతని కిట్లనియె.

ఆర్యపుత్రా ! మనమందరము మృతిజెంది వెండియుం బ్రదికి యొండొరులము గలిసికొంటిమి. పత్రలేఖ సరస్సులోఁబడి తిరిగివచ్చినది కాదు. ఆమె వృత్త మెట్టిదని యడిగిన విని చంద్రాపీడుఁ డిట్లనియె. ప్రేయసీ ! నాభార్యయగు రోహిణియే పత్రలేఖ. నేను బుండరీకునిచే శపింపఁబడి పుడమి జనించుచుండుటఁజూచి నన్ను విడువలేక నా శుశ్రూషకై నాకన్న ముందుగనే భూమియం దుదయించినది. అంతకుఁ బూర్వము నేనును నెఱుఁగను. శాపాంతమైనది కావున నిప్పు డంతయు స్ఫురించుచున్నదని యెఱింగించెను.

చంద్రాపీడుఁడు పుండరీకునితోఁ గూడికొని కొన్ని దినంబు లుజ్జయినియందును, కొన్ని దినంబులు హేమకూటమునందును, గొన్ని

దినంబులు చంద్రలోకమునందును, గొన్ని దినంబులు లక్ష్మీసరస్సు నందు వసించి దివ్యభోగము లనుభవించుచుండెను.

అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుండు గోపా! నీవుచూచిన చిత్ర ఫలకములోని యాకృతులు వీరివే. కాషాయవస్త్రము గట్టికొని గుహా ప్రాంతమున నిలువబడినది మహాశ్వేత. చంద్రాపీడుని విగ్రహము నర్చించుచున్నది కాదంబరి. అది మదలేఖ అది తరళిక అని యా వృత్తాంతమంతయు నెఱింగించుటయు నాలకించి యగ్గోపకుమారుండు సంతుష్టాంతరంగుఁడై యయ్యవారి ననేకప్రకారములఁ గైవారము సేయుచు నతనితోఁగూడఁ దదనంతరావసథంబుఁ జేరెను.

క. కాదంబరీ రసంబా
స్వాదించిన నించుకంత పరవశులై సం
మోదింతురు జనులనఁ ద
న్మాధుర్యం బెఱుకపడదె మఱి విబుధులకున్.

గీ. బాణకవిచేత రచియింపఁబడియెఁ గొంత
యతనిసుతుచేతఁ బూరితమయ్యె నంత
మదియు నిదియుఁ గథాసంగ్రహంబు దప్ప
కుండఁ దెనుగించినాఁడ గద్యోపసరణి.

క. నీకర్పించితి నీకృతి
గైకొనుమా బాలచంద్ర కలిత లలిత ఫా
లా! కాళీలోలా శై
లాకర శేఖకర మహేశ హరవిశ్వేశా!

గ ద్య ము

ఇది శ్రీమద్విశ్వనాథ సదను సంపాసంపాదిత కవితా విచిత్రాత్రేయ
గోత్ర పవిత్ర మధిరకుల కలశ రాకా కుముద మిత్రి లక్ష్మీ
నారాయణ పౌత్ర కొండయార్య పుత్ర విబుధ జనాభి
రక్షిత సుబ్బన్న దీక్షితకవి విరచితం బగు కాశీ
యాత్రా చరిత్ర మను మహాప్రబంధ
మున నుత్తర ఖండానుబంధమను
నామాంతరము గల యాం
ధ్రీకృత కాదంబరి
సంపూర్ణము.

శ్రీ విశ్వేశ్వరార్పణమస్తు.

కాశీమజిలీకథలు

బ్రహ్మశ్రీ మధిర సుబ్బన్న దీక్షిత కవిగారిచే ఈగ్రంథరాజము పండ్రెండు భాగములుగాఁ బండిత పామర సామాన్యముగు శైలితో వచనమున రచియింపఁబడెను. ఈకథలు ఆంధ్రదేశమంతటను వ్యాపించియున్నందునఁబట్టి వీనిగుఱించి విస్తరించి వ్రాయఁబనిలేదు.

ఇందుఁ బతివ్రతల ప్రభావము, దుష్టస్త్రీల కుచ్చితచేష్టలు, సత్పురుష సాంగత్యమువలనఁ గలుగు లాభములు, దుష్టసహవాసంబునఁ గలుగు సనర్థములు, దేశాటనము పండితసంపర్కమున గలుగుజ్ఞానము, రాజనీతి, వ్యవహారవివేకము, వదాన్యలక్షణము, లోభిప్రవృత్తిలోనగు విశేషము లనేకములు వర్ణింపబడియున్నవి. మఱియుఁ గృష్ణదేవరాయ భోజరాజ శంకరగురు విక్రమార్క నారద ప్రహ్లాదాది మహాపురుషుల చరిత్రములు విచిత్రముగా వ్రాయబడియున్నవి. ప్రతి కథయందును నేదియో మంచి నీతి యుండకమానదు.

ఈకథలు విరక్తులకు వేదాంతవార్తికములు, జ్ఞానులకు నుపనిషత్తులు, కర్మిష్ఠులకు స్మృతులు, వైదికులకు ధర్మశాస్త్రములు, యువకులకుఁ గావ్యములునై యొప్పుననుటకు సందేహములేదు. ఏకథయైనను ప్రారంభించిన తరువాత ముదముట్టువరకు చదివినగాని విడువ బుద్ధిపుట్టకపోవుటయే యీకథలయందలి చమత్కారము. పెక్కేల యీకథలు సర్వజనాహ్లాదకరములై యున్నవని నొక్కి వక్కాణించుచున్నాము. ఇందుకు లోకమే ప్రమాణము.

12 భాగములు అనుబంధము సహితము ఒకేసారి కొనువారికి వెలలో కొంతతగ్గించి పంపబడును. పోష్టుఖర్చులు కొనువారే సహించుకొనవలెను. వలయువారు యీదిగువ అడ్రసుకు వ్రాయవలెను.

మధిర శివరామకృష్ణశాస్త్రి
ఉల్లితోటవీధి, రాజమండ్రి.

కాశీమజిలీకథలు

	రు. అ. పై.
1వ భాగము వరప్రసాదుల కథగలది	4—0—0
2వ భాగము అదృష్టదీపుని కథగలది	4—0—0
3వ భాగము మందారవల్లి కథగలది	4—0—0
4వ భాగము విజయభాస్కరుని కథగలది	4—0—0
5వ భాగము శంకరుని కథగలది	4—0—0
6వ భాగము భోజుని కథగలది	4—0—0
7వ భాగము విభీషణుని కథగలది	4—0—0
8వ భాగము దత్తకాదుల కథగలది	4—0—0
9వ భాగము విక్రమార్కుని కథగలది	4—0—0
10వ భాగము నారదుని కథగలది	4—0—0
11వ భాగము ప్రష్ఠోముని కథగలది	4—0—0
12వ భాగము పుండరీకుని కథగలది	4—0—0
అనుబంధము. (కాదంబరి) కాదంబరీ మహాశ్వేతల కథ	2—0—0

ఒక్కొక్క పుస్తకముగాఁ దెప్పించుటకంటె 2, 3 కలిపి తెప్పించుకొనినచో పోస్టుచార్జి తగ్గును.

వలయువారు:—మధిర శివరామకృష్ణశాస్త్రి
ఉల్లితోటవీధి, రాజమండ్రి.